

DIVADELNÍ TÁČKY

UVÁDÍ A SVÁDÍ Δ

VEČER PRVNÍ

DIARIES

1840-1841

1842-1843

1844-1845

1846-1847

1848-1849

1850-1851

1852-1853

1854-1855

1856-1857

1858-1859

1860-1861

1862-1863

1864-1865

1866-1867

1868-1869

1870-1871

1872-1873

1874-1875

Č I N O H E R N Í R E C E N Z E N T △ P R A V Í :

Čtvrtstoletí jsem divadelním recenzentem. Jsou lidé, kteří co vojáci vydrželi to padesát, co učitelé čtyřicet let, kteří třicet let přežili ve mlýně na tabák, ve stoupě na hadry; ale těch, kteří přežili dvacet pět let co divadelní recenzenti, těch je, ach, ukrutně málo. Marně se ohlížím po českých luzích, s kým as bych založil veteránský spolek.

Čtvrtstoletí — pouhá takto špetka času. Ale stačí, aby v době té i nejtenčí tragický milovník ztloust na komika a nejčernější recenzentská duše aby zešedivěla. A nastavte nějakých osmnáct takových špetek, a jste již až u Žižky, který psal výborné recenzentské náhledy své na pergamén, v němž náhodou tenkrátě vězela ještě živá těla.

Čtvrtstoletí, ale pro české divadlo to doba nejdůležitější. Doba ta sáhá ode dnů, kdy za námi odpoledními navštěvovateli nedělních her zotvírávali v divadle na Ovocném trhu okna, aby pro Němce vyvětralo, až ke dnům, kdy se hotujem vstoupiti do paláce vlastního, a dnes si jej dáváme jen ještě vymalovat, prozlatit, sochami ozdobit. Doba, kdy jsme se mohli radostí zbláznit, spatřivše poprvé česky zahraniého Shakespeara. Doba, kdy jsme se z diletantismu povznesli na konkurenci přísně uměleckou a kdy z řádky řemeslníků a obchodníků vyvinul se sbor *herců* umělců. Kdy ze „starých Moorů“, umírajících zcela doopravdy hlady, stali se herci dobře placení, provždy zabezpečení. Kdy ale také musili jsme do krve — a to zas s vlastní českou krví — bojovat, aby hned roku 1863 nedostala se do českého „prozatímního“ divadla zas němčina, aby roku 1866 neponěmčilo se zcela to divadlo mladé české, — ba „ta kolébka měla co bojovat s protivenstvím přemnohým“, jak divadelní šašek praví! Ej byla to doba samých, samých zápasů, a čtvrtstoletí jsem se za ně pral, za to divadlo české!

Příjemné postavení! Jakož je postavení českého divadelního

recenzenta příjemné dodnes! Bývají těžké, velmi těžké úlohy zahrány na jevišti českém, ale velmi často bývá úloha recenzentova ta nejtěžší. Kdy falešné akcenty do něho bijou jako pěstové kroupy. Kdy spisovatelské nestvůry dramatické se na něho šklebí, drápy své po něm natahují a on, přibit ku dřevu sedadla svého, nemůže se jim uhnout o vlas. Kdy na některém „nadaném začátečníku“ pojednou vidí čtyry levé nohy a dvakráté tolik šermujících ruk a poděšen se domnívá, že ho fantazie klame, že náhle sám snad zešilel. Kdy slyší na vlastní sluch, jak maltretují češtinu matku jeho a on nemůže, nemůže jí ku pomoci. A kdy doma pak usedne, posadí Melpomenu vedle sebe, nebohou, k smrti ztýranou, které byl právě dnes jakýs nádeník na nos šloupl, — kdy jí krev s utrápených lící stírá a jí těší: „Neplač, drahá, — sic se rozpláču sám — no mlč, vždyť jsi jindy a jinde už zakusila také dost — jsi přece jen bohyní — uvidíš, že bude zase lépe...“

Řeknu teď hloupost, která je přec jen velkou pravdou: kdyby nebylo herců, činoherní recenzent by nemohl vůbec ani existovat! Ach ti lehkomyšní, důmyslní, věčně naříkající, věčně výskající, zoufalí, veselí, všeho možného postrádající, vším na světě bohatí herci! Zcela zvláštní, zcela ohraničený a samostatný nárůdek v republice umění! Nejposlednější ze všech umělců stal se herec člověkem — vždyť tomu není ani celých sto let, co i v „komediantské“ Paříži musil Robespierre teprv jich občanská práva hájit, co celá Paříž protestovala, že okres „des Cordeliers“ herce volil za důstojníky národní obrany, a co tamtéž François de Neufchâteau byl co nepočetný z listiny advokátů vyškrtnut, poněvadž se byl zasnoubil s dcerou Prévilla herce —, a přece jsou herci už nejorganizovanějším celkem z umělců všech.

Zcela zvláštní to odbor, o němž je i živá hádka, patří-li co „reproduktivní“ *vůbec* do umění, kteréž má přec vždy a hlavně být „produktivním“. Zcela zvláštní lidé svými návyky, celým svým životem, ba i svými nemocemi, kteréž se léčí buď zvýšením honoráře, nebo lékařovou poznámkou: „Tedy bude dnes tu úlohu hrát herečka jiná!“ To vše se zakládá ale ve zcela také zvláštním organismu tělesném. Jediné hození hlavou, jediné mejknutí rukou, jediné „Ech!“ — a starosti

letí už někam přes kraj světa. A v kapse není třeba nic, ale krok panský a v obličejí vyzvání: „Praho, vypros si nějakou milost!“

Výborní lidé, dokonalého srdce, milující celý svět — vyjma že tak trochu trošinku jeden nenávidí druhého a všichni jak náleží nenávidí recenzenta. Recenzenti jsou ovšem lidé, kteří už od počátku divadelního světa napořád naříkají na „úpadek umění“ a vinu toho se stejnou důsledností dávají hercům. No ať by si hubovali — jen kdyby to netiskli! Nene, recenzent není miláčkem herců. Leda by byl zcela přísně dle „recenzentské abecedy“: jako *Argus*, aby mohl zavřít sto očí najednou, nejen jedno; jako *buben*, aby každý mu mohl dle své chutě natlouct; aby byl milovníkem *cichorie*, a tedy „uměleckých surogátů“ vůbec; atd. Není-li dle toho, pak se ovšem slyší o něm: „Můj přítel X, ten lump...“ nebo: „Zabte ho, vždyť je recenzentem...“ což ale nebolí.

Můžem se snad divit, že také herci líbí se chvála víc než hana? A právě herci, který se zasazuje vlastní osobou svou co uměleckým prostředkem? Každý z nich je přece přesvědčen, že v sobě má zcela nepopíratelně „látku k velikosti“, on přísahal by na to. A také ji má — jenže nemívá dle toho formičky, hlavu, srdce, aby ji vyformoval. Co jsem jich viděl během čtvrtstoletí! Na naše štěstí bylo jich mezi nimi dost, kteří hlavu a srdce měli, a byli a jsou naší chloubou. Ale také těch bylo dost, kteří se kmitli jen jako žhounky. Víc bylo ženských než mužských. Pamatuju se na tak leckteré bílé ručky, jak po prvním aktu, po zdvořilém aplausu obecenstva šílenou radostí tleskaly a se třepetaly. A viděl jsem ručky tytéž brzy zas, jak se spínaly nad bouřnými vlnami života — ještě jedna vlna, jedno zalomení, a po bílých ručkách pro věčnost ani památky více! —

Teď bych však měl snad také říci, *jakým*ž jsem recenzentem byl. Do toho mi ale nic není, a o věcech, do kterých mi nic není, já nemluví. Snažil jsem se po čtvrtstoletí udržet zájem pro českou divadelní věc, živý zájem, a to se mi snad povedlo. Snažil jsem se také vychovávat herce, je poučovat, dle svého je vzdělávat, a to zas se mně najisto nepovedlo. Je ale velmi příjemno, může-li si člověk po čtvrtstoletí říci: Působils, ale ničeho jsi nezpůsobil!

PAN J. L. TURNOVSKÝ VYPRAVUJE :

Ještě tomu již sto let. Národu našemu počalo po dlouhé noci svítati, první zábřesk nade Prahou se vznášel a několik horlivých mužů českých nabylo tušení, že se u nás přece zas rozední. A jali se konati přípravy k uvítání rána, burcovali soudruhy posud dřímající a ještě za temného šera chápali se díla k upravení cest vrstevníkům i potomstvu.

Literatura a divadlo — toť byly od prvního zábřesku onoho prostředky a nástroje k práci národní. Josefínské reformy, k poněmčení směřující, přiměly nejspíše purkrabího pražského, hraběte Nostice-Rienecka, ke zřízení důstojného divadla německého v Praze. Roku 1781 počalo se *národní* (!) divadlo Nosticovo na Ovocném trhu stavět a dne 21. dubna 1783 byly v něm německé hry Lessingovou tragédií Emílie Galotti zahájeny. Hrála tam společnost Wahrova, již ale nekvetly valně vavříny.

To přimělo hraběte Nostice po mnohých přeměnách v personále divadelním, aby povolal jiného ředitele, a tím byl Čech *Bulla*, který do té doby se společností svou v Karlsruhe meškal. Bulla měl pro mateřský jazyk svůj dosti úcty, aby se postaral také o hry české, i podařilo se mu celou společnost českou sestaviti. Byli to nejvíce členové někdejší společnosti Bondiniovy, k nimž Bulla některé nové síly přibral, a s touto společností v Thunově divadle na Malé Straně, a někdy i v Nosticově divadle „národním“, představení česká dával.

Zejména hráno na divadle Nosticově po česku dne 20. a 25. ledna 1785. České obecenstvo mělo z těchto her nemalou radost a přední vlastenci, jichž ovšem ještě pořádku bylo, v rozjaření nad úspěchem her Odběhlec z lásky synovské, Žebravý student a Štěpán Fadinger skládali a tiskem vydávali básně na oslavu vzkříšení národního jazyka.

Avšak Nosticovi a jiným velkým pánům nechtěla se radost Čechů líbit a — „národní“ divadlo s nápisem „Patriae et Musis“ bylo pro hry české zavřeno.

Tlak způsobil protitlak. Nepřátelstvím a zarputilostí k věci české se mladí vlastenci čeští tužili k úsilovnější práci. My Češi jsme takoví odedávna: někdo nás musí neustále štípat a škádlit, abychom o sobě dali trochu ve světě slyšet, abychom se ozývali a kůži svou hájili. To my nevydržíme při národní práci, když nám jiní pokoj dávají. A naši sousedé Němci ustavičným pícháním a štípáním poctivě se o to starají, abychom nezlenošili. Tedy mladí vlastenci před sto lety proti různým komárům se oháněli a tužili. Na domluvy Zlobického, profesora češtiny na vídeňském Tereziánu, zadali bratři Thámové s jinými soudruhy k císaři Josefu II. o povolení, by směli na Koňském trhu vystavěti nové divadlo, v němž by se rovnoprávně česky a německy hrálo. Pouze pro české hry žádost takovou podati nechtěli se odvážiti, neboť takový krok byl by předem zmařil všechny naděje. Žádost byla vyřízena příznivě a brzo jala se společnost stavěti. V společnosti té byli někdejší herci Bondinioví, totiž Antong, Könnner, Sewe a Zappe, pak bratři Thámové, Tandler, Mojober, Šedivý, Štván a Zima, ochotníci a spisovatelé čeští.

Ke stavbě nového divadla nebylo třeba ani mnoho času, ani peněz; bylo postaveno na dolejší části Václavského náměstí proti domu U císařských, a sice ze dřeva; uvnitř byly stěny slamou a plátnem vycpány, a není tedy divu, že při této skvostné úpravě říkali naši vlastenci divadlu tomu *bouda*.

Tato „Bouda“ byla otevřena v červenci roku 1786. Tehdejší Schönfeldovy Pražské noviny měly v čísle 24 ze dne 14. června 1786 článek, v němž vychvalovaly vlasteneckou horlivost společnosti, která nové divadlo na Koňském trhu postaviti za úkol si obrala, i těší se, že oni vlastenci „mnohým schopným Čechům buď ku skládání mnohých původních her, aneb k jich překládání do češtiny příležitost poskytnou“. A počátkem července toho roku psaly ty noviny: „Příští sobotu na nově zřízeném divadle na Koňském trhu česká společnost divadelních herců *učiní počátek* provozování her. Nejprvnější

hra uvede se Vděčnost a láska k vlasti podle Ifflanda, kterou pan Antong pro Čechy zřídil a pan P. M. Št—n (totiž Max Štván) přeložil. My již před časem slyšíme, jak veliké množství vlastenců se těší, že v novém mateřském jazyku k rozšíření jeho a k obecnému vzdělání mnoho dobrého uslyší.“ — Hrál se poprvé dne 8. července a v čísle ze dne 15. července podaly Pražské noviny následující zprávu o prvním představení: „Nikdy bychom neřekli, že by vlastenecká láska v našem národu českém tak jako najednou oživovati mohla. Při prvním otevření českého divadla sešlo se takové množství lidu, že je dosti prostranné místo ani obsáhnouti nemohlo. Ze všeho i také vyššího stavu nalezali se tu hosté. Jakous vlasteneckou dychtivostí pojati očekávali, aby ve vlasteneckém svém jazyku k tomu dni složenou hru slyšeti mohli. Vlastencové naši, jenž tuto hru provozovali s velikým plesáním veškerého lidu, obdrželi znamenitou pochvalu. Po skončení té hry uvedena byla v německém jazyku hra Paruky, načež nový pantomimický balet Pražské kuchařky aneb Uhořelí sedláci při hlučném bubnování na vlaské bubny a troubení konec učinil.“

A hry v Boudě dařily se dobře, obecenstva byl dostatek. Na podzim toho roku byl v Praze císař Josef II. a navštívil české představení s generály svými Laudonem a Lascym. Dávala se tehdy fraška Loutníci neb Veselá bída od Schikanedra, zčeštěná od Tháma, k tomu pantomie Čihadlo aneb Tak vás čížky chytáme od baletního mistra Sewea. Císař na důkaz své spokojenosti daroval hercům dvacet dukátů. Při té příležitosti dostalo sedmičlenné ředitelstvo od císaře diplom, dle něhož dostala Bouda jméno „C. k. vlastenecké české divadlo“, kterýž nápis byl pak nad oponou umístěn a rakouským orlem i českým lvem okrášlen.

Při hře Selské buřičství v Čechách o Novém roce 1787 rozdávána obecenstvu báseň od samouka Václava Melezínka, perníkáře; začínala takto:

*Veselme se, vlastencové,
zpívejme zas chvály nové,
neb kdož neví, že řeč česká
zavržena byla všecka?*

*Tu zas skrze mnohé pány,
zvláště skrze bratří Thámy,
přichází teď k zvelebení
a jako z mrtvých vzkřísení — —*

Hra Selské buřičství jednala o povstání rolnictva českého v kraji hradeckém v dubnu 1778. Spisovatelem hry byl pilný Stuna. Nemalé chvály došla toho roku hra Josefa Tandlera Libuše, první kněžna a rekyně česká, která se několikrát opakovati musela, což za tehdejších poměrů mnoho znamenalo. A neménší úspěch měla historická hra téhož spisovatele Vůdce táboritů, Jan Žižka z Trocnova. Na sklonku téhož roku navštívil Prahu arcikníže a potomní císař František, k jehož poctě dávala se zpěvohra Zámek podvádí mistra. Účinkující zpěváci a herci dostali odměnu 12 dukátů.

Návštěva českých her v Boudě byla napořád četnější než německých, i nescházelo hlasů, aby se tam německy hráti přestalo. V knížce Betrachtungen über Prag, vydané v Praze u Gerla roku 1787, pravilo se o té věci mezi jiným tolik: „Členové Vlasteneckého divadla nazývají se vlasteneckou společností, a skutečně, kdyby při vlasteneckých hrách zůstali, vši podpory a povzbuzení by zasluhovali. Měli by však německých her naprosto nechat.

Jsou na omylu, hrají-li také německy pro zisk, neboť německé hry jim lidu nepřivábí. Nechci v tom překážeti, avšak radím, že lépe pochodí, když se pouze češtiny přidrží. Herci patrně dokazují, že jsou *domáciho jazyka lépe znalí* a že jim čeština při akcích lépe sluší. Škoda by byla, kdyby své nadání dále nevzdělávali, a to by činili, kdyby se do němčiny nutili. Škodí sobě i proto, že jim pak napomáháno nebude. Vlastenec, který jim prospívati hodlal, poněvadž ve zlepšení národního jazyka pomocí divadla doufal, musí pochybovati o povolání mužův, jenž mezi dvěma směry kolísají. Nemohu věriti, že by se jazyk český tím zveleboval, když se mu uváděním německých kusů na vlastenecké divadlo přednost odejímá.“

O tomto pozoruhodném, charakteristickém hlase neznámého spisovatele panovalo mezi herci v Boudě mínění různé; kdežto Václav Thám, Štván a Tandler s některými přáteli

souhlasili se spisovatelem, hájili druzí mínění, že by se české divadlo samo neudrželo. Stranu Thámovu držel také V. M. Kramerius, jehož snažením sestavila se nová, ryze česká společnost, která pod správou pražského měšťana Jiříka zřídila si nové divadlo za Poříčskou branou v takřčeném Rosenthale, kde počalo se hráti dne 27. dubna 1788. Kramerius přeložil k tomu konci německý kus Albert a Lota aneb Ctnost v největší nouzi. Později hrály se tam kusy Šedivého a Tháma. Však divadlo to trvalo sotva dvě leta. Zaniklo jednak pro vzdálenost, jednak že toho času bylo dvou českých divadel v Praze přece snad ještě moc. Mezitím hrálo se v Boudě vesele dále, šatna její byla bohata, knihovna divadelní čítala na sta kusů, a sice *rukopisů*, neboť tehdy tisklo se českých her velice málo.

Toť se ví, že úspěchem Boudy bylo divadlo Nosticovo na Ovocném trhu velice znepokojovalo, a lidé se tedy nedivili, když počátkem roku 1790 nějací velcí páni shledali, že Bouda je už chatrna a potřebuje opravy. A když naši vlastenci chtěli již opravy pořizovati, shledali zase jiní páni, že Bouda vlastně překáží trhům a že je přece na chrám Thálie trochu málo důstojna. A po bedlivém uvážení všech těchto okolností uznali naši vlastenci, že Bouda musí se nikoli opravit, nýbrž odstranit, což se také stalo.

A vzala tedy za své pověstná Bouda, v níž první buditelé národa našeho položili základ k příští samostatnosti českého divadla.

STARÝ PAMĚTNÍK

PAN BOLESLAV JABLONSKÝ VYPRAVUJE :

Asi roku 1826 dostal jsem se do gymnasia v Jindřichovu Hradci v jihovýchodních Čechách. Tenkrát mělo gymnasium šest tříd, a sice: parvu, principii, gramatiku, syntaxi, poetiku (vulgo poezii) a rétoriku. Profesorem naším byl v prvních třech třídách Med. Dr. Skalický, v syntaxi suplent Hrubý a v posledních dvou třídách („humanitních“) Karel Dubský, profesorem náboženství P. Fischer. Skalický a Dubský přeneseni byli později do Prahy na gymnasium malostranské. Prefektem byl Ignác Sekoušek, pozdější opat želivský.

Karel Hrubý, který přišel k nám z Prahy a který se později vystěhoval do Ameriky, byl prvním, jenž nám otevřel oči, a seznámiv nás poněkud s literaturou českou, roznítil v srdcích našich lásku k věci národní. Dubský obeznámil nás s mluvnicí Hankovou (dle Dobrovského) a s prvními znělkami Kollárovými. Se mnou studoval Václav Filípek, později spisovatel český a ochotník divadelní v Praze, a Alois Matoušovský, napotom světský kněz a poslanec na sněm pražský za prvních časů únorovky.

Prázdniny školní trávil jsem obyčejně ve svém rodišti Kardašově Řečici blíže Hradce a v Stadlci (vulgo Stálci), pěkné vesnici mezi Bechyní a Tábořem, sídle vrchnosti, kde někdejší kaplan řečický, který mne do škol připravoval, P. Matěj Paták, byl správcem duchovním.

V Řečici zařídili jsme si o prázdninách v hostinci U Nekutů studentské ochotnické divadlo. Toto bylo vždy obecenstvem naplněno. Co jsme tam všecko hráli, to moje stará hlava již nepamatuje. Připomínám si jen, že jsme tam dávali mezi jiným také Posvícení v Kocourkově. Horlivými navštěvovateli divadla našeho byli četní tehdejší vrchnostenští úředníci knížete

Paara s rodinami. Naším privátním ústním recenzentem byl studující práv pan Jeschke (potomek „Ježků“).

Druhou mojí školou divadelní byl výše zmíněný Stadlec. Tu zřízeno bylo v hostinci U Marků ochotnické divadlo na čas prázdnin školních, o něž největší zásluhu měl vychovatel můj P. Paták. Hlavními herci byli: místní sládek pan Špindler, místní učitel pan Hájek a já. Mezi jiným hráli jsme dvouhru biblickou Kain a Ábel. Bylo veliké pohnutí mezi obecnstvem, když mne pan Hájek, postava obrovská, skolil.

Když jsem se po ukončeném gymnasiu odebral s Filípkem a Matoušovským do Prahy na takzvanou „filosofii“, tj. „logiku“ a „fyziku“, poznali jsme teprv veliké divadlo. Bylo to náhodou v neděli, když jsme se octli před divadlem Stavovským. Hrálo a zpívalo se právě Alína aneb Praha v jiném dílu světa. Vstoupili jsme. Jaký to pocit! My byli v Jiříkovu vidění. Nadšení moje nedosáhlo nikdy ještě takové výše jako v ten den. Vše báječné, vše ideální! Přál bych si z celého srdce, aby nové české divadlo učinilo někdy na každého do Prahy přibylého studujícího dojem takový.

V studiích filosofických byli se mnou pp. Strobach i Alois Trojan a profesory našimi byli: křižovník Beer (náboženství), Müller (filologie), Exner (filosofie), Werzin (fyzika), Knoll (historie), Bořivoj Presl (botanika, zoologie a mineralogie) a Jan Nejedlý jako profesor řeči a literatury české.

Vědomí moje národní a známost literatury české čím dále tím více se rozšiřovaly. Čítal jsem knihy v bibliotéce univerzitní, zapoznal jsem se s Tomkem, Štulcem, Pichlem, Riegerem, Rubšem a jinými později vynikajícími muži.

Ukončiv „fyziku“, vstoupil jsem s Matoušovským do kláštera premonstrátského na Strahově, ale neskončili jsme noviciátu. Život klášterní znechutil se nám. Přispěl k tomu valně učený náš novicmistr Jan Bapt. Stoppani, vědecký přítel profesora Bolzana, příznivec Hanuše, napotomního bibliotekáře universitního. Vystoupili jsme. Matoušovský přijat byl do semináře, já pak studoval jsem první rok práv. Spolužáky mými byli Václav Vl. Tomek, Antonín Vrtátko a Václav Svoboda; našimi profesory dr. Chlup a dr. Schnabel. Před námi byl právník *Hynek Mácha*.

Po prvním ročníku přestal jsem chodit na práva a chtěl jsem se oddat pouze spisovatelství. Redigoval jsem almanach *Vesnu* a po nějaký čas v nepřítomnosti Tyla *Pospíšilovy Květy*.

Tehdáž měl jsem rozsáhlé již známosti se staršími i mladšími vlastenci českými v Praze. U dr. Václava Staňka koncentroval se život národní. Život divadelní soustředil se pak u Josefa Kajetána Tyla, úředníka vojenského, bydlícího tehdáž na Josefském náměstí. Tam byla naše hlavní škola divadelní. Tam připravovali jsme se k představením. Tam býval *Mácha*, slečna *Manetinská*, slečny *Forchheimovy*, *Filípek*, *Kaška* a všickni ti, kteří náleželi tehdáž do ochotnických představení v Stavovském divadle i v divadle U kajetánů pod Hradem pražským. Tam přeložil Tyl (pomocí německého překladu) *Krále Leara* a tam zpracoval svého *Slepého mládence*.

V divadle Stavovském hrávali v českých nedělních představeních mimo nás ochotníky též stálí herci jako *Grabinger*, *Šmiller*, *Hametner* atd., zpěváci *Podhorský s chotí*, *Strakatý* atd.

Mezi horlivé navštěvovatele českých představení náleželi *Svatopluk Presl*, *Jungmann*, *Šafařík*, *Hanka*, *Čelakovský*, *Chmelenský*, *Palacký*, dr. *Staněk*, kanovník *Pešina* a jiní vlastenečtí mužové.

Grabinger výborně představoval *krále Leara*. Byl též velmi oblíbeným komikem. Jednou zvolil si ve svůj prospěch — nezpěvák — *Don Juana* a zpíval *Leporella*. Divadlo bylo naboucháno a veliký počet obecnstva nemohl se dostat dovnitř.

Tyl byl dobrým dramaturgem, obratným režisérem, leč jako herec nevynikal. Scházel mu k tomu přiměřený hlas i ruchy těla. *Mácha* hrával milovníky a hrdiny aneb vůbec elegantní figury. *Hametner*, *Filípek* a *Kaška* pohybovali se obyčejně v komice.

Kdysi v prázdninách přijel profesor *Klicpera* do Prahy. Mělo se dávat nové jeho drama *Loupež*. V tom kuse hrálo nás mnoho. Tyl i *Mácha* byli činnými. Já hrál poustevníka a dceruška *Klicperova* ztracené dítě. *Chmelenský* napsal o tom představení příznivou recenzi. Já hrával jsem pod jménem *Vostrý*.

Hrávalo se po česku jenom v neděli. Pamatuji se, že divadelní ředitel Stöger nejednou se durdil, když se české představení prodloužilo. Hněv jeho projevoval se démonickým úsměvem.

Aby bylo v Praze českých představení více, zařídil Tyl ochotnické divadlo v kajetánském domě na Malé Straně, kde nám nebyl čas tak skoupě vyměřen jak v divadle Stavovském. Náš ušlechtilý Svatopluk Presl nikdy tam nescházel. Pamatuji se, že jsme jednou hráli Žižkův meč od Klicpery. Představoval jsem osobu básníka, kterého zevnějšek Klicpera naznačil poznámkou „holá bída“. Měl jsem tam udělat náhrobní nápis pro oblíbeného psa, který se začínal slovy: „Nad sluhu věrnější Kartuš byl pes — tak, že by pro kachnu do pekla vlez.“

Jednou zavítal do našeho divadla U kajetánů nestor novočeských pěvců našich Jan Kollár, vezoucí sobě choť svou z Němec do Pešti, a velmi příjemně se naší hrou pobavil.

U Máchy byl jsem s některými přáteli několikráte v obydlí jeho rodičů na Dobyččím trhu na návštěvě. Četl nám své povídky Křivoklad a Cikáni. Byl to člověk libující sobě v neobyčejnostech. Potkal jsem ho jednou v tuhé zimě na ulici v bělavém plášti oficírského kroje s červenou podšívkou a v bílých letních pantalonech.

Jsa právníkem a spisovatelem bez jiného zaměstnání, hrával jsem jako ochotník divadlo v dvou místnostech. Ale jiný osud byl pro mne určen. Rodiče moji chtěli ze mne nevyhnutelně mít kněze. Jináče nebyli by blaženi. Přátelé moji na Strahově přáli si též, abych se do kláštera navrátil. Učinil jsem tak.

Ještě v zátíší klášterním nemohl jsem zapomenouti na divadlo; ale tam byl jsem již režisérem i řiditelem divadla. V masopustě mívali jsme tam vždy veselé zábavy, což našeho opata Zeidlera velmi těšilo. Umínil jsem si tedy jednoho roku zřídit v masopustě divadlo. Oznámiv to svým řeholním bratřím, dal jsem se s nimi hnedle do práce. Tesaři byli právě při ruce a začali stavět jeviště.

Tak jak za tehdejšího času byla mladá generace strahovská živou bibliotékou, živým slovníkem náučným, neboť každý z nás v něčem vynikal, například v teologii, filosofii, historii,

matematice, astronomii, ve vědách přírodních, v statistice vůbec a vojenské zvláště, tak bylo též s některými druhy umění. Jeden vzal na sebe práci mechanickou, jiný konstrukci divadla, jeden maloval, jiný připravoval blesky a hromy, a já jako režisér rozdával jsem role a odbýval zkoušky s herectvem.

Dávali jsme frašku Čech a Němec od Štěpánka. Já byl studentem a nejmladší z nás byli ženskými. Tyl a Kaška byli k tomu představení pozváni a byli velmi spokojeni. Našemu panu opatovi domácí ta zábava tak se zalíbila, že nám daroval sto zlatých.

Tím ukončilo se moje divadelnictví a navštěvovali jsme pak divadlo české jen tenkrát, když některý herec měl benefici a náš pan opat vzal od něho lóži, což se stávalo dosti často.

(V Krakově 28/7 1880)

ŘEDITEL PAN J. N. MAÝR VYPRAVUJE :

Bylo to v staroslavných CÁCH za krásného jarního dne měsíce března roku 1844. Pohlížel jsem z okna bytu svého na velebný dóm, z něhož právě plným zvukem odbíjela pátá odpolední. Bylo mně dnes právě nevýslovně teskno, vzpomínal jsem na domov svůj — kdy as budu zas tak šťasten, abych působiti mohl mezi svými? V takové pohroužen myšlenky málem bych byl zapomněl, že jest již čas do divadla. Zpívalť jsem téhož večera úlohu Othella, jsa mladík nemnoho více než dvacetiletý.

V prvním jednání neušlo dobrému zraku mému, že jakýs pán v předních lóžích nápadně obral si mne za předmět pozornosti své, upíraje neustále svá skla na mne a obraceje se častěji na sousedy své, patrně s dotazy nějakými, aby ihned pak zase jen na mne pohlédl. Bylo mi při tom tak divno kolem srdce a tajná předtucha jakás mi napovídala: ten se marně o tebe tak nezajímá. Spadne opona. Po druhém vyvolání zaslechnu také tleskot za sebou, v kulise; ohlednu se, a hle, kdo stojí přede mnou: cizinec z lóže!

„Bravo, bravo! Jsem barytonista Kunz německé opery pražské, cestuji právě do Paříže, abych zpíval v německé opeře, kteráž tam teď dlí s ředitelem Schumanem, a tu přijal jsem misi od pražského ředitele Stögra, abych — ježto cesta má přes CACHY vede — vás si poslechl, jste-li takým, jakým pověst vás líčí, vám nabídl engagement pro pražskou operu — českou. August Stöger staví totiž Čechům samostatné divadlo v Růžové ulici, jež v několika měsících již bude hotovo, a má pro operu celý již personál pohromadě, jen první tenór schází. Vy se mně velmi líbíte, chci s vámi tedy vyjednávat a odepíši pak ihned Stögrovi.“

Nevěděl jsem, sním-li čili bdím! Do Prahy a k opeře —

české! Dobře znaje podruží, v jakém se tehdá české divadlo nalezalo, jsouc co dítko pastorní všude postrkováno, majíc veškeré působiště své odměřené na dvě hodiny týdně, v odpoledních představeních nedělních, byl jsem všecek unešen touto neočekávanou zprávou, jež se dotkla mne pěvce i Čecha přemile.

Kunz odjel, domluviv se se mnou o podmínkách, za jakých engagement — ovšem teprve po uplynutí šesti měsíců, do jakéž doby jsem smlouvou vázán byl — přijati hodlám. Za týden došla mne smlouva Stögrova, kterou jsem, vyměniv několik dopisů s ním o změnách mnou žádaných, konečně podepsal. Tak stal jsem se tenórem první naší samostatné opery. —

Byla určena první zkouška na Don Juana, jímž zahájití se měla představení česká. Se srdcem mocně tlukoucím vstupoval jsem poprvé dne 20. září 1842 na jeviště české, mezi umělce krajany. Ředitel Stöger představil mne všem přítomným. Byli tu: kapelník *Ě. Škroup*; pak členové opery: paní *Podhorská*, *Grosserova*, *Strakatý*, *Bráva*, *Illner* — a také sekretář ředitelův, známý spisovatel a překladatel *Ě. N. Štěpánek*. Když jsem s nimi ihned po česku hovořiti se jal, táže se mne Karel Strakatý: „Prosím vás, kde jste se učil češtině?“ — „Vždyť jsem rodák Čech, proč bych tedy neuměl česky; což mne již neznáte?“ — „Nikoliv, nepamatuju se na vás.“ — „Nu vidíte, není to tak dávno, co jste mně u křížovníků, kdež jsem byl konventním studentem, velmi často po některém sólu mém vtiskl do ruky stříbrný dvacetník se slovy: „Pojď sem, kluku, žes tak pěkně zpíval, tu máš dvacítník!““ A již mne držel Strakatý v náručí svém. „Bratře, nesmím ti více dávatí dvacetníků, ale budu ti přítelem, a spojenými silami necht' pracujeme horlivě pro českou naši operu!“ — A dostál slovu. Byl to muž co umělec i člověk výborný, srdečný, Čech poctivec!

Úlohy v Don Juanu byly takto rozděleny: Don Juan — Strakatý, Donna Anna — paní Podhorská, Elvíra — panna Grosserova (nepsávalo se tehdá „slečna“), Leporello — Bráva, Masetto — Illner, Don Ottavio — já. Pro náhlé ochuravění Grosserovy nastala však změna. Juan byl odložen a počaly

zkoušky k opeře Nápoj lásky, jejíž první provozování určeno na den 29. září 1842. Hry v novém divadle zahájily se dne 28. září 1842 Svobodovým Skrétou, s prologem od Fr. Lad. Riegra. Dne pak následovního došlo k opeře. V Nápoji lásky byly úlohy takto přiděleny: Adina — paní Podhorská, Běl-voušek — Strakatý, Mastinožka — Bráva, Nemorin — já.

Nikdy předtím nešel jsem do divadla v rozčilení takém jako dnes; mělt jsem poprvé kročiti před rodáky, známé co choulostivé, kritické obecenstvo pražské; zkrátka byla ve mně duše malá. Stál jsem již oblečen v garderobě; tu dáno druhé znamení zvoncem. Beru se na jeviště, pohlédnu otvorem opony v prostory divadla a vidím hlavu na hlavě! Opera počíná. Čím více se blížila scéna, v níž jsem vystoupiti měl, tím více bušilo srdce mé, prsa mohla se mně rozskočiti — vtom již mně kyne režisér a já vkročím na jeviště. Nevím, co a jak jsem tehdá zpíval, jen to mně v paměti utkvělo, že hned na první mou fermátu následoval nekonečný, hřímavý potlesk. Ten pak dodal mně zmužilosti, a když i po dalších scénách hlučné pochvaly se mně dostávalo, byl jsem na sklonku prvního jednání mezi krajany vskutku již jako doma. — Že jsem svou věc dobře provedl, dosvědčil mně nejlépe i rigorózní Stöger, přišed na jeviště po prvním jednání, slovy: „Pohostinsku více zpívati nebudete, jste dnešním dnem pevně engažován.“

I v dalším průběhu představení dařilo se mně stejně a znamenal jsem právem večer ten mezi nejskvělejší okamžiky umělecké své dráhy.

Přečetné obecenstvo české, jsouc v náladě právě slavnostní pro sladké vědomí, že se nalezá poprvé v kruhu téměř rodinném, s nadšeným jásotem vívalo první ty zvuky tlumočené jazykem vlasteneckým, my pak všichni účinkující se zápalem posvátným působili v bratrské činnosti ku zdaru celku; od síly první až do poslední každý seč byl se přičinil, aby úkol mu přidělený důstojně provedl. —

Byl to krásný, vznešený večer, nezapomenu ho nikdy! —

Se zdarem stejným provozovány později četné jiné zpěvo-hry: Josef a jeho bratří, Don Juan, Rodina Švýcarů, Střelec, Jan z Paříže, Vodař, Popelka, Němá z Portici, Spohrův Faust,

Belisar, Montecchi a Capuletti, Lazebník sevillský, Zampa a mnohé jiné. Slavní hosté osvěžovali mimoto repertoár, byli to zejména Francilla Pixisova, Ludmila Stolz-Ricciová, matka proslavené Lelly Ricciovy, — s nimiž já a známý učitel zpěvu Gordigiani jazykem vlašským provedli jsme Ricciho operu Prigione di Edinburgo, Cenerentola.

Byl to zlatý věk tehdejší opery české, netrval však pohříchu dlouho. — Abonnement, v prvních dvou periodách skvělé, v období třetím počalo se tenčiti, ač ani představenstvo, ani členové nijak v původní horlivosti neochabovali; účastenství obecnstva bylo stále menší, ve čtvrtém období předplatném návštěva divadla byla již tak slabá, že Stögra od úmyslu zastaviti hry české a hráti v novém tom divadle německy, jen na krátkou dobu zdržel šlechetný vlastenec, mlynář a majitel domu na ostrově Kampa *Jan Slavík*, který nechav si Stögrem předložiti výkaz celého předplacení na čtvrt roku *vyplatil mu hotově plné abonnement za období to*. Výtečný tento muž, jenž celé svoje, značné jmění obětoval podnikům národním, zemřel — chud a zapomenut — dne 13. února 1858; malý byl hlouček těch, kteří u vděčné vzpomínce na vlastence v nejvznesenějším slova smyslu provázeli jej z nemocnice — milosrdných bratří v Praze k věčnému odpočinku.

Ani tato znamenitá oběť neuchránila však české divadlo úpadku, neboť již v příštím čtvrtletí zanikly hry české *pro nedostatek obecnstva!!*

Tak skončilo smutně první české divadlo v měsíci únoru roku 1844. Já pak odebral se k dvorní opeře stuttgartské, nápotom k dvorní opeře darmstadtské, odkudž jsem později povolán byl ředitelem Hofmannem opět k opeře pražské.

Mohu se honositi, že jsem byl z prvních v řadách mužů těch, kteří klestíce dráhu jmenu českému po znovuzrození národa na poli umění dramatického, první kladli kámen ku základům chrámu našeho národního.

Mohu se však také honositi, že jsem já to byl, který sleduje ideu zbudování velkého národního divadla již před 30 roky vzbuzenou, první pořádal a dirigoval koncert ve prospěch Národního divadla roku 1851, a nebude snad nezajímavo podati veřejnosti právě na místě tomto list mně svědčící, jenž

mně zůstane skvostným dokladem pro všechnu budoucnost.
Slova jeho jsou:

Jeho blahorodí pánu p. J. Maýrovi, kapelnímu mistrovi při
Královském stavovském divadle.

Velevážený pane!

Vy jste byl mezi prvními, kteříž o spořádání koncertu ve
prospěch Národního divadla péči měli, s neunavnou horlivostí
dělal jste všelike kroky přípravné, s neobyčejnou vytrvalostí
přemáhal jste všelike překážky, jež dílem nepříznivá nehoda,
dílem i neochotnost a zlá vůle některých podniknutí tomuto
v cestu stavěly; Vy jste získal přímluvou svou bezplatnou pod-
poru mnoha uměleckých sil; Vy jste spravoval s umělostí
a všemožnou obezřetností předběžné zkoušky a konečně při
provozování samém řídil jste spolek tak nadobyčejně veliký
rozličných, zřídka kdy spojených sil hudebních takovou ráz-
ností, takovým taktem a ohněm, že koncert tento zajisté k nej-
lepším odedávna zde provozovaným počítán býti musí.

Věda výbor, že tudy šťastný výsledek řečeného koncertu jak
v uměleckém, tak i v peněžitém ohledu z velké části ve Va-
šem přičinění svůj základ má, nemůže si toho v uznalosti své
odepříti, aby Vašnosti mimo díky veřejně pronešené ještě
zvláštní poděkování neprojevil.

Bohdejž aby se všechna podobná představení v prospěch na-
šeho divadla tak dobře dařila jako toto, aby brzo již brány své
ctitelům hudebního umění dramatického otevřít mohlo a aby
napotom mezi umělci svými a i řediteli počítalo mnoho mužů
pracujících s tou horlivostí vlasteneckou a s tou upřímnou
láskou k umění, kterouž jste Vy při vedení toho koncertu
dokázal.

Jmenem Výboru pro zřízení českého Národního divadla

Fr. Palacký

Trojan

Jungmann

Dr. Rieger

V Praze dne 15. května 1851

Mám za to, že z vrstevníků v análech našeho života divadel-

ního zapsaných, kteří posud žijí, málokterý tak seznal dějiny divadla našeho z vlastního dozvědu v prvních jeho počátcích a v celém jich dalším průběhu až do dnešního dne jako já co první český tenór v letech čtyřicátých, co první kapelník české opery v letech šedesátých a posléze co ředitel toho ústavu.

Stojíme právě před otevřením velikého Národního divadla! Mnohostranné mé zkušenosti tuto líčené opravňují mne doufám k tomu, abych — vědom sobě, že dějiny jsou školou života — milému národu našemu ukázal na neutěšený obraz zaniknutí prvního českého divadla v Růžové ulici, bezpečně se naděje, že trpké zkušenosti již přestálé výstražným mu budou v budoucnosti hlasem, zabraňujícím, abychom se snad jedenkrát ještě nedožili v umění svém konců tak smutných.

Dejž bůh, ať nové naše důstojné divadlo Národní věčně vzkvétá!

PAN JAKUB SLUKOV VYPRAVUJE:

„O uměleckém krajánkovi“ — „O zmařeném géniovi“
 „O otci Krumlovském“ — Já nevím, jak vlastně nejvhodněji nazvat prosté řádky tyto. Ale účelem jejich je vyrvat aspoň načas památku *Krumlovského* hrozícímu již zapomenutí. Už dobíhají ty kruhy, které pád Krumlovského „do jezera mrtvých“ vyvolal, oněch vzdálených břehů, na nichž usíná paměť. Ještě se někdy ozve v rozmluvách jméno Krumlovského, ale již jen jakoby umdlévajícím, vzdáleným echem.

Krumlovský *nemá* být zapomenut, jako také ne *Kaška*. Oba náležejí do dějin českého hereckého umění. Jako Kaška vytvořil Honzu (v Jiříkově vidění), pravý a původní český typ fraškový, vytvořil zas Krumlovský Žižku (v Žižkově smrti) a Břetislava (v Břetislav a Jitka), pravé a původní české typy hrdinné. Mnohý Pražan as živě pamatuje prvních několik provedení Kolárovy Žižkovy smrti — vystupoval v nich Krumlovský jako rek z báje vyňatý — sosnovitý vzrůst, štíhlé, pružné tělo, široká prsa, hlas zvonově dojemný, tvář krásná a oko plamen — kdo vypráví, vypráví s nadšenou upomínkou o něm. Ještě větší počet venkovanů pamatuje ale jeho Břetislava. Toho hrál Krumlovský nadevše rád a s velikým zápalem. Obecenstvo pokaždé jásalo — byl to ale také Břetislav, byl to hrdina, lepšího jsem dosud neviděl! Však nejen hrdiny hrál, Krumlovský byl pravý herec z boží milosti, interpret básnických postav nadšený i mohutný, a jeho Lear — v německy psaném moravském listu stálo o něm — budil u německého obecenstva totéž nadšení, které Břetislav u českého.

Sám jsem ho znal přec jen málo; spíše jsem o něm jen slychal. Přec bych rád přispěl k zachování památky jeho. My herci jsme jako karavana v poušti. Činnost naše je stálá kupředu pouť, občas některý klesne, karavana putuje dál a mrt-

vého zasypává dech pouště pískem. Odhrabuju písek s mrtvoly herce poutníka.

Tou dobou, kdy jsem přišel k divadlu, potuloval se Krumlovský kdesi po Moravě. Roku 1867 byl jsem se společností v Králové Hradci. Strojili jsme se v garderobě. Přistřihuju si právě nalepený vous, vtom se otevrou dvěře dokořán a v nich se objeví cizí, velký muž.

„Servus, děti!“ zazní to garderobou mocně a jasně jak zvon. „Táta Krumlovský jest zde.“ — Ach, Krumlovský! řeknu sám sobě a udiveně naň pohlížím. Starým známým podával ruku, některé líbal a mladší neznámé si bedlivě prohlížel. Přišel ke mně, kývnul spokojeně hlavou, poklepal mi na rameno.

„Hezky vypadáš, hochu, pěkná postava, pěkné oko. Slyšel jsem již o tobě. Uč se, buď pilným!“ Potřásl mi rukou. Těšilo mne to velmi, že si mne Krumlovský všimnul, vždyť jsem byl tehdy ještě klouče a on herec, o němž se tak mnoho vyprávělo.

Jako bych ho viděl před sebou. Statná postava, výrazná tvář, přímý pohled, dlouhé, nazad hladce sčesané vlasy a přistřížené kníry, obé již silně prošedivělé. V dlouhém hnědém kabátě, s tlustou holí v ruce a s malým vakem po boku. Ten váček byl příznakem tehdejšího jeho života. — Chodilť Krumlovský tak od jedné společnosti k druhé, aby ponavštívil své druhy, i aby udělal „*kolektu*“, což v poctivé češtině znamená: aby sehnal od členů společnosti nějaké dobrovolné příspěvky peněžité. A pak putoval opět dále — bez cíle a konce.

Krajánkoval. Někdy ale si také několikrát zahrál u té neb oné společnosti, nevydržel to však nikdy dlouho.

Bylo to tedy již v době jeho úpadku, když jsem ho poznal. Na počátku let padesátých putoval Krumlovský s nezapomenutelným Tylem po českém venkově a výdatně pomáhal křísiti český živel ze smrtelného spánku. Vpravdě uměleckými svými výkony na jevišti lákal i odpůrce do českého divadla, kteréž řídil Tyl taktem, jakéhož tehdy právě jedině Tyl schopen byl. Byl to podnik vzorný, vpravdě národní! — Krumlovský byl však i mimo jeviště hřímajícím apoštolem věci národní; úchvatnou výmluvností rozplameňoval v mladých, vnímavých srdcích české omladiny lásku k vlasti a národu, a pádnými, nepřekonatelnými důvody porážel odpůrce věci,

za niž stál. Byl Čechem, jakých bylo v době té velmi potřebí. Doba jeho úpadku nastala až po smrti Tylově, jako by s Tylem též byl i vlastní jeho dobrý génius prchl. Oddával se víc a více nemírnému pití... a byl pro divadlo ztracen.

Viděl jsem ho často hráti a několikrát jsem s ním sám také hrál, když nás na svých potulkách u společnosti ponavštívil. Na jeho vystoupení jsem se vždy nevýslovně těšil. Hrál pak po tři neb čtyři večery (někdy i víckrát, o čemž se vyprávělo pak vždy co o velké události; pamatuji se například, že v Netolických vydržel celé tři neděle) a hrál tak krásně, tak úchvatně, že druhého dne celé město mluvilo jen o něm, bylo plno chvály a nadšení.

Pojednou ale nebylo lze Krumlovského po celý den nikde a nikde nalézt. Milovalť malé pokoutní krčmy předměstské, tam sedával sám, mračil se a pil. Až večer přivrávorál do divadla — ale obyčejně se představení nedohrálo. Druhého dne pak, časně zrána, putoval, přes rameno hůl a na ní zavěšený uzlík, z města již ven, s nikým se nerozloučiv, a dlouho zase o něm nikdo nevěděl a neslyšel.

Roku 1867, za zimy, roznesla se náhle po všech hereckých společnostech našich zvěst, že „starý táta Krumlovský se vzpamatoval“. Bylť tehdá již po celé dva měsíce u společnosti paní Štanderové, zaměstnané právě v Kroměříži, a chování jeho bylo vzorné. Všeobecný údiv a upřímná radost. Krumlovský trávil také skutečně všechn prázdný čas doma nebo na procházkách s oběma syny ředitelčinými, z nichž hlavně mladšímu byl nakloněn. Pil-li, pil doma a zdrželivě.

Až konečně zas nadešel večer, kdy po představení zmizel a do pokoutní hospůdky zapadl, kde byl jist, že ho nikdo z tichého, blahého popíjení nevyruší.

Téže noci už se domů nenavrátil. Také následujícího dne objevil se pozdě, až zrovna ku zkoušce. Zvěděl, že bude právě zas — byla neděle — Břetislav a Jitka, chtěl ihned zas „na chvíli“ zmizet. Domluvili mu, aby zůstal, že mu přinesou nápoje domů. On tedy ulehl a usnul. I zavřeli jizbu na zámek, dále garderobu na zámek, již se šlo do jizby té, a konečně i sál, jímž se do garderoby šlo.

O nějaké dvě hodiny později vyprávěli sobě, stojíce na ná-

městí, jakže si pro dnešek Krumlovského zajistili. Vtom, mezi nejlepším vypravováním, spatřují Krumlovského jdoucího — z hospody a přímo k nim!

Přistoupil a vypravoval jim teď zase on. Jak ho ze spánku probudila pekelná žízeň. Jak nenašed piva ani vody šel ke dveřům —: „dvěře ale byly zavřeny na zámky a řetězy — i rozkop jsem je jako řvoucí lev!“

„Řvoucí lev nekope!“ osmělil se říci někdo z přítomných.

A Krumlovský, odporem podrážděn, povýšil hlas, vypravoval o druhých, třetích dveřích, jež vesměs byly „na zámky a řetězy“, a slovo „kop“ letělo pokaždé náměstím jako hrom.

Z požehnání jdoucí obecnost se stavělo a kupilo.

„Tatíku — probůh!“

Ale Krumlovský pohlédl s úsměvem na lid a spustil řeč:

„Pánové a dámy! Začátek komedie bude až o sedmé hodině v sále paní Mühlmannové ve Vodní ulici — číslo domu nevím, však se doptáte! Hraju Břetislava a budu unášet Jitku, kterou hraje naše roztomilá slečna Světlá. Přechem jest pan Houdek a německým císařem pan Štandera starší. Ostatní osoby najdete na cedulích a zajímavou hru v divadle! Bude to krása! Svět takové ještě neviděl! Na shledanou, pánové a dámy!“

A divadlo bylo natřískáno a Krumlovský hrál znamenitě.

Naposled navštívil mne na své cestě Prahou, kdež jsem byl již engažován. Vypadal velmi špatně. Přijal jsem ho ovšem jako přítel přítele.

Rozhlédl se u mne po světnici, pokývnul smutně hlavou a oči se mu zarosily. „Jsi zařízen, hochu, prostě, ale pohodlně. Celý život leží ještě před tebou. Pracuj pilně! — Já jsem u konce. Mohl jsem býti šťasten, mohl jsem míti pěknou domácnost — i co kočující herec —, ale vše jest ztraceno. Vášně byla mocnější než vůle. — Nu, nebudu naříkat, není to nic platno — i na pokání jest již pozdě.“

Chtěl jsem něco říci, on však zatřásl hlavou, stiskl mi vřele ruku a odešel.

Zakrátko došla zvěst, že Krumlovský zemřel — v prostějovské nemocnici.

BÝVALÝ KOČUJÍCÍ HEREC
 PAN V. Ž. DONOVSKÝ VYPRAVUJE:

U Focanediho na Vídeňce bylo zase jednou jako v oulu. Stolky po obou stranách síně podlouhlé, nízké a spolu jediné obsazeny byly naskrze zajímavými osobnostmi všelikého stáří a nejrozmanitějšího vzezření. Rovněž tak lišili se Focanediho dnešní hosté povahou svou duševní.

Společnost *podobnou* bylo možno spatřiti ještě na dvou místech veliké Vídně, pak ale snad už nikde ve světě. Bylť ještě takzvaný Theaterbierhaus, poblíž bývalé budovy Dvorní opery, a pak krčma, spolu kantýna kasáren heumarktských, jen málo kroků od Focanediho vzdálená. Milý čtenář zajisté již uhodl, že mluvím o vídeňských shromaždištích divadelních umělců. V heumarktské kantýně scházivali se o velikonocích herci, herečky i řiditelstva všech malých německých divadel rakouské říše. Zde verbováno na doplnění personálu a vzájemně hledáno místo. Podobně dělo se v Theaterbierhause; jenže sem zavítal toliko zpěvák a hudebník, pak řiditelé, kteří už vládli jakous takous operou. U Focanediho scházival se zato „květ“ dramatických umělců, zavítala-li do Vídně nějaká vyhlášenější osobnost divadelní vůbec nebo některý z čelných řiditelů Rakouska. Jen málokdy mívala ostatně taková schůze přímý ráz verbování.

Prohlídněm si společnost dnešní. Vedle starých vyfintěných šviháků spatřujeme mladé, geniálně vypadající ošumělce; vedle statečných kmetů, s vlásenkami mladistvě přičesanými, hrdinně si počínající mládence s frizúrami interesantně zanedbanými; onde zase skromné, nesmělé dušičky v pečlivě vyprášených fráčkách, jichž nápadně krátké rukávy snášely trpělivě umělé prodloužení pomocí nastrčené manšety; zase jinde jakoby pravzory vážných myslitelů. Jsou po krk zapjati do těžkých svrchníků, ačkoli na ulici panuje po ten čas ještě

počasí velepěkné; ano, jednoho z přítomných spatřujeme i v kožichu. Má přes rameno hozený řemen, na němž houpá se podezřele hubená kabelka; dívá se stále na hodiny u nízkého stropu zavěšené a tváří se, jako by napořád byl na odchodu, což mu nevádí dávat si přinášet sklenku pěnícího se za sklenkou.

Zasednul jsem, kde bylo právě možno, — na konečku lavičky u malého stolku pro čtyry osoby, takže byl jsem pátý, a za mé vtírání se co přespočetný host dostalo se mi brzo od družiny u stolku náležitých „pokynů“.

„Tací holobrádkové nám nepřekážejí,“ podotknul soused vpravo.

„Bůhví od které šmíry přichází,“ prohodil druhý, dívaje se nevinně na strop.

„Statečný chlapík! Už pije druhý „šnit“, jen aby se mu nepopletl rozum, bude-li zavolán.“

A tímto způsobem šlo to za mého statečného mlčení ještě chvíli, až tomu sklepník udělal konec. Rozžhav dva velké plameny v malém, učouzeném výklenku u dveří, kdež nalezal se jediný, dosud neobsazený stůl, vyvolal tím všeobecné hnutí. Jako by byl panstvo kopřivami polechtal, vše se zvedalo, vše se tlačilo k prázdnému výklenku, jemuž sklepník přezdíval „kabinet“. Také k našemu stolku, který stál blíže oné učazené díry, přisedlo asi osm pánů na přinešené s sebou židle, a že mne nesešoupli z konce lavičky, měl jsem co děkovati pánu v kožichu, postavivšímu svou židli těsně vedle mne.

Nedalo mi to déle. Zavolal jsem jednoho z pobíhajících Jeanů a ptal se, nepřekážím-li dnes — když tu tolik neznámých pánů.

„Nikoli, nikoli,“ ujišťoval mne oslovený, protahuje velmi obratně svůj ubrousek kličkou sevřeného palce a ukazuje levé ruky, „pánové se jen sešli k uvítání někdejšího divadelního ředitele Stögera, který tu za čtvrt hodiny bude.“

Porozuměl jsem. Bude se zde odbývat nejspíš verbování uhlazenějšího způsobu a panstvo kolem mne je samý „tou dobou nezaměstnaný“ umělec.

A bylo tomu zčásti vskutku tak. Podnikavý Stöger, neobdržev po vypršení šestiletí nanovo ředitelství divadla pražského, pomýšlel na provozování her německých i českých mimo ob-

vod města Prahy a za tou myšlenkou povstalo také později „Novoměstské“ rozsáhlé divadlo. Přišel si do Vídně vyhlídnout potřebných sil a té okolnosti děkovala pivnice u Focane-diho právě zmíněnou četnou společnost.

Chvíli nato otevrou se dvěře dokořán a do síně přicupe malý, přitloustlý pán pohledu vlídně chytrého. Vše se zvedá, vše se uklání; jeden přes druhého snaží se nějakým běžným říkadlem ostatním naznačit, že je Stögrovým důvěrným přítelem ode dávna, — však tu znenáhla vše zas tichne a víceméně opovrživě sedá každý na své místo. V patách za Stögrem byla totiž vešla do síně celá družina známých a proslavených herců a pěvců, zasedajících s přitloustlým velmožem k připravenému stolu „v kabinetu“.

Stöger byl patrně potřebný personál už získal v hotelu svém, a proto to náhlé umlknutí žvatlavého panstva kolem mne. První se vytratil můj soused v kožichu. Nebyl bych si toho povšimnul, ale Jeanové ho pohřešovali.

Po několika minutách vyšel Stöger z „kabinetu“, prošel drobným krokem — natahuje si cestou hodinky — celou síň, pokyvuje hlavou s obvyklou svou přívětivostí vpravo vlevo —, načež se opět mlčky do svého výklenku zakutálel. Mlčelivé chování Stögrovo bylo panstvu odpovědí. Okázale odcházel druh za druhem a málem bych byl totéž učinil, ano mne více nic nezajímalo, a tím se připravil o upomínku, již právě vypravovat zamýšlím.

Vyhýbaje se jaksi odcházejícím vešel do síně host nový, vlastně — skoro vrazil do síně. Byl to tělnatý pán, zdravím kypící, věku poněkud již usedlého, tmavohnědých dlouhých vlasů, malebně mu na ramena spadajících, přívětivých modrých očí, tváří jakoby stále k nějakému žertu připravených, potutelně se usmívajících úst — a vůbec muž velmi příjemný. Oděn byl poněkud nedbale, zato ale nákladně. Na modré, módní hedbávné šerpě trůnil mu skutečný démant značné velikosti; četné prsteny nového hosta připomínaly mi svými bílými perlami a rudými granáty milou českou vlast. Škoda, že jich měl plné prsty. Způsobovalo to dojem, jako by prsteny těmi kupčil. — Nekupčil. Naopak, muž ten opovrhoval každou „kramářskou ctností“.

Přikročiv až k mému stolku, „mrštil“ okem do „kabinetu“ a usednul zrovna vedle mne. Nemohl jsem zraku ani odvrátit od těch jeho hravých modrých očí — tak mne okouzly. Vypil velkou sklenici vody, o niž byl požádal Jeana, zapálil si vonný doutník — prohlídnul si mne žertovně přimhouřeným okem, a rozmluva započala — ovšemže po německu.

„Již tam civí dlouho, v té udírně?“ ptá se mne a šlehne hedbávným šátkem za sebe — směrem ke kabinetu, aniž by se k němu ohlídnul.

„Nedávno,“ odpovím.

„Přišli už s tím tlustým — či vybral si je teprv zde?“

„Přišli s ním zároveň.“

„A co řekl těm, kterých jsem potkával na cestě sem?“

„Ani s nimi nepromluvil, pane. Natahoval své hodinky a neřekl pranic.“

„Tak, tedy jen tak ledabylo hodinky natahoval? Ó mladý příteli, pak mluvil dosti zřetelně! A což vy — také od divadla?“

„Ještě ne, ale nastoupím zde ve Vídni na divadle Josefovském, nezmaří-li přání mé obavy matčiny —“

„Že tento a tohle. Známe to! Ale proč se moříme s tou němčinou — Vy jste přece také Čech?“

„Uhodl jste, pane.“

„Poznám každého našince, jak okem mrkne,“ prohodil muž s dýmáčkem po česku a potřásl mi tak upřímně rukou, že mi až v prstech chrupalo.

„Čmertovo víno!“ prohodil pak; „byl jsem v městě pozván k obědu a málem by mi byli pokazili celý můj plán. Ano, příteli, přicházím sem také kvůli tomu buclatému tam v koutku — jsem herec a také dosti dobrý zpěvák; jiný na mém místě řekl by hrdě: jsem operní pěvec — jako by tím už bylo divadelní umění spaseno, jako by dobře zpívat nedovedli jiní lidé také. Nene, příteli! Jsem nejdřív hercem a pak — inu bohu za to díky — také pěvcem. A, mladý příteli, zpívám dobře, věřte mi! Nenosím sice výstřižky kritik v tobolce, jak to moji kolegové dělávají, ale smíte mi věřit na slovo. Zpíval jsem v celém Německu, ve Švýcarsku, ve Francii, v Londýně a nejdříve v zlaté naší Praze. Mnoho jsem vytrpěl, ale také mnoho milého a povznášejícího zažil. Jsem starý kos, příteli, třeba se to nezdá.

Již co mladíci hrávali jsme s Tylem divadlo u jakés společnosti Hilmerovy. A víte-li pak, mladý příteli, že to bylo už roku 1829? Nevíte. Ten nový svět se vůbec málo stará o nás staré pionéry. — Pravda, abychom to nezamluvili! Zpíval jsem tedy také v Praze, to snad přece víte? Či mne ještě nepoznáváte? Copak bych se byl tak tuze změnil?“ zvolal nový můj přítel a vjel si tak neopatrně do vlasů, že musel pak oběma rukama urovnávat pohyblivé své kadeře, neboť se mu byla pečlivě přičísnutá „cestička“ svezla od levého oka k pravému uchu.

Poněkud zahanben, že hřivnatou tu hlavu, patrně umělce známějšího, nepoznávám, byl jsem tomu velice rád, že tou chvílí povyšel Stöger z kabinetu, a zamířiv přímo k nám, poklepal sousedu mému důvěrně na rameno.

„Copak to, *Prokope*, že nepřicházíte mezi nás?“

Vzájemné poklony.

„Neznaje situaci, nechtěl jsem vytrhovat, pane řediteli,“ odpověděl co nejzdvořileji oslovený můj soused.

„Ale obdržel jste přece mé psaní? Uvidím vás tedy v Praze?“

„Najisto. V témdni jsem tam.“

„Tedy domluveno. O dalším netřeba šířit slov a dokonce tam u stolu zůstaň vše mezi námi. Rozumíte mi?“

„Zúplna, pane řediteli.“

„Dobře. Tenkrát se nedám, příteli! A budem-li upřímně chtít, ukážem Pražanům, čeho zmůžem!“ Vzal nesmírně veliký šňupec a — jako by se jen u našeho stolu optal na počasí — bral se klidně nazpět do kabinetu.

Nechtěl jsem zdvořilému příteli svému, který beztoho už netrpělivě k výklenku pokukoval, déle překážet, odešel jsem raději, což ovšem se mi podařilo teprve po vskutku upřímném rozloučení. Ještě u samých dveří objal mne Prokop, jako bychom byli staří známí, a šeptal: „Papa Stöger se ostatně velice mýlí, myslí-li, že jemu k vůli poběhnu do Prahy. Kdybych neměl Tylovo slovo, — ani deset Stögrů by mne tam nedostalo. Ano, milý příteli, kynou omlazující okamžiky naší popelce, české Thálii, a ty to jsou, které mne vábí do Prahy. Vbrzku se dočtete, čeho zmůžou vytrvalost v lásce k vlasti!“

Poslední polibek — a rozešli jsme se.

Doznávám, že nechápal jsem zúplna prorockých slov Prokopových, jakkoliv žádný z našinců nespouštěl se ani na okamžik naděje, že jednou u nás přece lépe bude. Toliko o podmínkách nesrovnávali jsme se *už tenkrát* a bylo k tomu vskutku zapotřebí zdrcujícího momentu povšechného, abychom na chvíli aspoň zapomněli na holubičí vrkot, na oblíbené „Cesty mohou býti rozličné“ atd.

Okamžik ten nastal. Zahřmělo z ledových oblak březnových v daleké Francii a zachvěla se toutéž chvílí celá stará Evropa. Ano — toutéž chvílí! Co opatrně zamlčoval telegraf, přišlo takřka vzduchem, padlo na nás jako záchvat větrem roznášený, a než jsme se nadáli, octli jsme se u víru ohlušujícím, netušeném!

Také má, jinak odedávna tichá, ba spíše zádumčivá mysl počala jakoby roztájet. Jindy mlčelivá má ústa vynášela pojednou hlasitě a bezohledně, co okolnosti hluboko v nadrech byly tlumily, a jako u mne, tak u všech dělo se vše neohroženě a s takou otevřeností, že v některé chvíli až zarážela se k bezmýšlenkovému tyjení odchovávaná duše nad vlastní svou smělostí.

Naštěstí bylo ve Vídni také dobrých lidí dosti, a brzo mi potají sděleno, že jsem osobností „hledanou“.

Spěchal jsem té chvíle postěžovat si svému nastávajícímu řediteli Pokornému, našemu krajanu, ve Vídni velice oblíbenému, který mne uchlácholil radou, nenápodobitelnou němčinou pronešenou, abych se dohodnul o té věci s druhým jeho tajemníkem Miranim; „is'r auch Böhm,“ doložil jako k zjištění dobrého výsledku.

Mirani vyslechl mne starostlivě a mlčky, popošel několikrát po pokoji a konečně vyhrknul: „Nic platno, krajánku, vemte nohy na ramena a ještě dnes dejte se na cestu do Uher. Podaří-li se vám dostat se přes hranice Rakouska, — jste zachráněn.“

Nevím ani, jak se to stalo, ale hrdinnost počala mi po těchto slovech úprkem mizet z těla; už nešel jsem se ani domů rozloučit, nýbrž ubíral se rovnou cestou směrem k Wolfsthalu, pohraniční vesnici mezi Rakouskem a Uherskem.

Nemaje potřebného pasu, pustil jsem se před Wolfsthalem

hustým lesem do údolí k řece, abych neschůdnou touto cestou dostal se po čtvrt hodině oklikami až za úřad pohraniční, — což se mi však nepoštěstilo. Unaven obtížnou cestou, popletl jsem si polohopisný svůj plán, a dera se z lesa, octnul jsem se vedle samé celnice, přímo před pohraničním dozorcem, nacpávajícím si klidně krátkou dýmku.

„Wohin?“ oslovil mne cerberus, a zapaluje si dýmku, vztahoval ke mně druhou ruku. Má duše svíjela se v ouzkostech. Jen abych sama sebe šálil, sahám do všech kapes.

Dozorce trpělivě čeká a bafá. — Nikde nic — alespoň nic pasu podobného. Konečně vyndám z náprsní kapsy přece nějaké papíry — dozorce vezme mi je z ruky, usedne na mezník a počne si vše bedlivě prohlížet. Nejlépe se mu líbí jistý potišťený arch bídného papíru, na němž v čele vytištěn náš český lev, kolem něhož byl by se obyčejný smrtelník dočetl slov „Königliches ständisches Landestheater in Prag“.

Toliko pohraniční dozorce wolfsthalský byl čipernějšího mínění, a když byl pro jistotu ještě naslinil lva, aby se přesvědčil, není-li jen tak kvůli šizbě přilepen, vrátil mi uspokojen papíry a neřekl více než: „Is gut! Marsch!“

Neptejte se, jak lehce dal jsem se do marše. Ještě se ani nestmívalo a už vcházel jsem do Břetislavi.

Jak se co dále se mnou dělo, nenáleží k věci, a proto o všem tom jindy a jinde. Žil jsem v Břetislavi až do dubna roku 1848 dosti spokojeně, živě se čalounictvím, jemuž jsem se byl přiučil v Praze. Dočkav se v Břetislavi prohlášení konstituce, zahájení prvního konstitučního sněmu uherského, později do Pešti přeloženého, vyslechnuv trpělivě, abych nikomu nebyl podezřelým, nejednu obšírnou řeč slovutného Kossutha k lidu pronášenou, aniž bych slova uherského byl mocen býval, mořiv se s omlazenými občany konstitučními co gardista s jakýmsi hrozným klackem, jemuž ručnice říkáno, po celou dobu čtyřnedělní execírky, — dal jsem konečně Břetislavi sbohem, jsa přesvědčen, že mi nadále už ani u nás nikdo bránit nebude míti vůbec také nějaké mínění.

Ubíraje se pln naděje a roztoužen po vlasti své po parolodi z Břetislavi k Vídni, usednul jsem na postranní lavičce vedle staršího, hovorného pána, který způsobem roztomilým brzo

mne přiměl k vyzrazení mých nepatrných osudů, načež potěšil mne ujištěním, že i v Rakousku naleznu nyní vše změněno, že nemám příčin nadále čeho se obávati, a navzájem představil se mi též co „kněhkupec Robert Blum“.

Ubohý muž. Netušilť tenkrát, že spěchá děsné smrti vstříc!

Kdeže zůstal Prokop? ptá se laskavý čtenář. Vždyť jsem mezi tím přece inkoust nepromrhal, a Lajos Kossuth, vyhlášený vídeňský ředitel Pokorný, upřímný národovec Mirani, Robert Blum, Stöger, který vystavěl v Praze hned několik divadel, to přece jsou osobnosti, které za zmínku stojí.

Ale nechme toho a vraťme se tedy raději k Prokopovi, který na dolehavou pobídku Tylovu skutečně v témdni se byl dostavil do Prahy, jak Stögrovi byl slíbil.

Hrozivé mraky na obzoru politickém mařily však Stögrovy snahy. Prokop, odkázán na delší čekání, než jeho hmotné poměry snést mohly, zbavoval se znenáhla všeho cennějšího majetku, až nezbyla mu než štědrá ruka několika přátel, mezi nimiž byl ovšem i Stöger sám.

Březen roku 1848 odvrátil nato mysle všech lidí k věcem zcela jiným, než byly divadelní podniky, a prázdné domy na Ovocném trhu za ředitelství Hofmannova přiměly konečně Stögra k upřímnému vyznání, že na ten čas vzdává se obmyšlené spekulace, i požádal vedle jiných písemně i Prokopa, aby nespoléhal se více na slib jemu učiněný.

Tu teprv ucházel se Prokop o přízeň u tehdejšího ředitele Hofmanna, také skutečně za malý honorář menší úlohy obdržel, což ale nepostačovalo na slušnou výživu.

Ku konci dubna vrátil jsem se, jak již pověděno, do Prahy, nevyhledávaje zpočátku pražádnou společnost a zanášeje se pokusem naučiti se česky psát. Ruch v městě panující proto však mnou nepovšimnut nezůstal a jako na sta lidí jiných „dovolil“ jsem si přispěti také drobným svým míněním. Že nebyl jsem s žádným časopisem ve styku, uveřejnil jsem ono dávno zapomenuté své mínění o sobě. „List“ můj dočkal se trojího vydání.

Zatím odvážil jsem se konečně také mezi lid a ku přání mé matky byla první cesta moje do muzea, bych se přihlásil ku sboru obrany pražské, kterýžto sbor nazýval se Svornost. Ne-

byl jsem však přijat, jelikož bylo velitelství tohoto sboru sděleno, že pro výše zmíněný list budu stíhán.

Jda nato druhého dne směrem k Velkému náměstí, pozoroval jsem, že davy lidstva ubírají se tímtež směrem, a došel až na náměstí samo, našel jsem je obecenstvem naplněné. Na jakés vyvýšenině, nevím už, zda byl to podstavec svítilny nebo hranice cihel, připomínal neznámý mi muž lidu, že za poměrů konstitučních a prohlášení svobody tisku těžko si vysvětlit, kterak mohl býti zatknut kněhtiskařský správce za to, že obstaral tisk malého spisku, daleko mírnějšího než na sta předtím vydaných, i že občanstvo míní požádat purkmistra pražského, tehdáž dr. Strobacha, aby se o propuštění zatknutého zasadil u soudu apelačního. Nebyl jsem do ukončení schůze té přítomen, jak čtenář se doleji dočte, a zvěděl jsem teprv později, že schůze ta měla za smutný následek, že velezasloužilý dr. Strobach z purkmistrovství se poděkoval proto, že byl někým z obecenstva uražen a dav urážče ještě podporoval, což dr. Strobach považoval za mínění všeobecné.

Jak již pověděno, dostal jsem se na Staroměstské náměstí náhodou a náhodou stal jsem se svědkem schůze lidu, nemaje zpočátku ani tušení, oč vlastně se jedná.

Stoje povzdálí, ucítil jsem náhle, že položil někdo pádnou ruku na mé rameno. Zaražen ohlédnu se a spatřím především ruku vězící v ohromné jezdecké rukavici, pak mohutná prsa, zdobená červenobílými sponami, a konečně pod huňatou čepicí s orlím perem — usmívavou, kulatou tvář vídeňského mého známého, Prokopa. Skloniv nato ruku, položil ji udatně mezi pažby dvou velkých bambitek, za pasem zastrčených, a zařinčev druhou rukou těžkým palašem o dlažbu, otázal se mne skoro kategoricky, pročže *já* se neujímám na radnici *svého* tiskaře?

Z uvedeného již pozná milý čtenář, že mi odpověď musela býti snadna, — jenže trvala dlouho — tuze dlouho. Nelitoval jsem však toho, vždyť slavili jsme po našem setkání se u Focanediho první své shledání. Matka prý nemohla oka zavřít ouzkostí nad tím, že se nevracím. Onať neznala vytrvalost přítele Prokopa.

Asi dvě hodiny po našem setkání se na náměstí dostal se

kněhtiskařský správce skutečně na svobodu a lid vozil jej jasotně po Praze.

Neobyčejný ten průvod bral se též okolo okna našeho útulku; my však už byli se dávno zabrali hluboko do záležitostí divadelních a hrubě jsme si řečeného průvodu ani nepovšimli.

Tam to právě bylo, kde jsem Prokopovi vyprávěl, jak domlouval jsem nejprve Janu Kaškovi, aby divadlo pražské opustil a zřídil sobě i nám divadelní společnost kočující, což Kaška přímo neodmítnul, toliko že — než odpověď dá — poraditi se chce se svým příznivcem dr. Gabrielem. Nezamlčel jsem mu též, že hned po svém příchodu do Prahy navštívil jsem J. K. Tyla, o němž mi známo bylo, že by byl ochoten uvázat se v řízení kočujícího divadla vlasteneckého, a že zas Tyl jen odkládá s určitou odpovědí do vypršení jistých závazků k ředitelstvu divadla pražského.

Prokop vyslechl mne mlčky, dělal z drobtů střídky chlebové křečovitě kuličku za kuličkou a modré jeho oko se poznenáhla zarosilo.

Tak seděli jsme hodně dlouho. Já vypravoval, Prokop mlčky naslouchal. Hned se blažeností na celém těle chvěl, hned zase se zadumal do jakýchs trudných myšlének.

Měla-li tato naše rozmluva trvanlivého vlivu na měkké srdce Prokopovo, nechci tvrdit; jen tolik vím, že se s myšlenkou kočujícího divadla vlasteneckého později tou měrou spřátelil, že ho více neopouštěla.

Osudy lidstva řídí však nebe samo — a někdy také pouze policajt.

Minul květen, za něhož jsem se dožil tak leckteré nepříjemnosti, — minuly i pověstné dny svatodušní, toliko neminulo stále podezřívání vlastenců a vojenský soud měl plné ruce práce.

Bylo to as uprostřed července, když užil jsem ponejprv dovolení vyjít si na půl hodiny s jinými vězni procházkou do dvora kasáren svatojiřských. Sotva udělám několik kroků, zazní z protějšího kouta dvora dojemný Škroupův nápěv na Tylova slova „Kde domov můj“ a podle mohutného hlasu poznávám ihned — pěvce Prokopa. Bylo to třetí naše shledání, a ačkoliv mluvíti spolu dovoleno nám nebylo, pověděli

jsme si pohledem vše, co za poměrů stávajících k ulevení žalu přispěti mohlo.

Vazba nás dvou netrvala tenkrát dlouho, odbyli jsme si ji jako na zkoušku. Slasti její úplně seznal jsem teprv později, což ovšem náleží do upomínek zcela jiných, a také nemíním na tomto místě řinčet okovy.

Jak se tou dobou dařilo divadlu v Praze, nemusím ani vypisovat. Břinkot palašů vojska Prahu střežícího, přísnost vojenského soudu, stálé mizení jednotlivých členů českých rodin, to vše nebyla ovšem vábidla k zábavě druhdy Pražanům tak milé. Prokop, hledaje u režisérů divadla pražského marně přízně, měl stálého čekání konečně dost a chopil se celou duší dávno uvážené myšlenky zříditi divadlo kočující, i jal se za tím účelem podnikati sbírku u čelnějších vlastenců českých.

Nešlo však to tak snadně, a kdybych měl vypisovat všecky ty obtíže Prokopovi kladené, všecky jeho svízele, za jakých vedle žebronění na první, skutečně české divadlo protloukal živobytí své, nechtěje z rozumných důvodů dáti znát, že nevládne ani soustem vlastního chleba, nestačila by na to kniha. Příspěvky scházely se jen poskrovnu, jak toho občasné výkazy Prokopem v Havlíčkových Národních novinách uveřejňované a svou stylizací o trpké mysli Prokopově svědčící dokazují.

Že se mu však podařilo dostati úplnou dekorativní část divadla na úvěr, neváhal sezvati kolem sebe pro divadlo české nadšenou družinu mladých lidí, kteříž volni byli podniknouti s ním pouť po vlasti. Sestavil si z kněh pražskými kněhkupci a ponejvíce panem J. Pospíšilem darovaných pro první počátek dosti slušnou bibliotéku, upravil repertoár pro první dva měsíce, rozdal úlohy mezi svou družinu, a již dne 13. listopadu 1849 čtlo se v Národních novinách, že „zejtra“ odeběře se první česká divadelní společnost z Prahy na venek.

Zatím odkládáno s odchodem ještě několik dní, jelikož překážek přibývalo.

Vždyť hned první jeho zadání o povolení vůbec prostě bylo odmítnuto za důvodem, „že nevidí se úřadu stávajících 52 (pravím padesáte dva) vydaných koncesí pro Čechy ještě rozmnožovati“, a rekurs Prokopův, že věc žádaná s dosavadními kočujícími „bänklsängry“ ani ciferně porovnávat se

nemůže, jelikož podniku podobného ještě vůbec ani nestává, — byl jednoduše položen ad acta. Teprv na osobní přímluvu upřímného vlastimila dr. Strobacha vyhotoveno konečně Prokopovi povolení sestaviti a osobně řídit českou divadelní společnost pro Čechy, vyjímaje obvod města Prahy.

Mezi vyzvanými k účastnění se pouti po Čechách byl jsem také já. Zasláno mi několik úloh víceméně pro mne se hodících a ustanoven mi den první zkoušky.

S jakými city sešli jsme se k první této velebně odbývané zkoušce, s jakým nadšením měl se každý k svému úkolu, to vše sděliti by nám mohly jen ty stěny Prokopova tehdejšího příbytku v Krakovské ulici, kdyby ovšem mluvit uměly; z nás nikdo to nepoví, jelikož každému tak posvátně bylo u srdce, že pro okolí své neměl ani oči, ani sluchu. Byliť jsme ovšem vesměs jen diletanti, jen ochotníci nadšení, ale nadšení naše bylo upřímné, vroucí a provázeno vůlí nejlepší.

Zkoušeli jsme téhož večera mimo slavnostní předeheru Vlastencové na pouti, Tylem zvláště sepsanou, Bratra honáka, kterážto hra se Prokopovi zvláště byla zalíbila.

Ať Šrámek co nadmutý Fousek, ať Čížek co blazeovaný panák z Poskakova, ať já co opatrný žid Klouzek sebepečlivěji hleděli jsme komickou stránku svých úloh „přivést k platnosti“, jak se říkává, — Prokop přece jen stále plakal — ovšem radostí. Konečně vycitil nás jako rozbujněné dítě „povedená kvítka“, a toto moje *čtvrté* shledání se s ním utvrdilo naše přátelství, kteréž potrvalo za všech, později někdy až povážlivých poměrů.

Arciže dovedl jsem omluvit veškeré ty „povážlivé“ okolnosti již proto, že byl mi otevřel Prokop celé své měkké, mnohdy až škodlivě povolné srdce, a že právě proto rozuměl jsem podivné jeho povaze zúplna. Ano chápal jsem i jistou tu jeho zálibu, z mnoha stran mu vyčítanou, kterážto záliba, dle mého pevného přesvědčení, vyvinula se až na zvyk nezbytný jen následkem nedobře voleného způsobu — tišiti tu svou lehce pobuřitelnou krev.

Dostatečně připraveni dali jsme se dne 15. listopadu 1849 za kromobyčejného mrazu na cestu k Chrudimi. Mlčky jsme se byli sešli, mlčky zasedli do vozu železničního a mlčky pře-

sedali na poslední stanici do vozů nás očekávajících. Teprv na půl cestě ze stanice železniční k Chrudimi zbavila nás vlastenecká mysl a laskavost Chrudimanů tísnících nás obav. Četní přátelé umění divadelního a čelnější vlastenci chrudimští přišli nám totiž vstříc, vítajíce nás co nejsrdečněji. V průvodu jejich zavítali jsme do města, za jehož vskutku obětavé přízně započala první česká divadelní společnost dne 17. listopadu 1849 na tamním, pěkně zřízeném divadle svá představení.

Byla to chvíle pro nás posvátná, již rovných následovala ještě hezká řada za stejného nadšení. Že vše nezůstalo, jak bylo, nelze klásti jedině Prokopovi za vinu. Už naprosto nedá se Prokopovi vyčítat nečinnost. Kdo tenkrát viděl ho pracovat se začátečníky, kdo pozoroval ho při pořádání repertoáru, upravování her, kdo jen poněkud zná rozsáhlou jeho korespondenci, ten zajisté nevyčte Prokopovi nečinnost. A byla-li někdy slabá stránka Prokopova na závalu, nepřekážel naproti tomu nikomu ujmouti se žezla rukou pevnější. I pokoušel se skutečně několikrát sám o nápravu ustanovením zástupce, ale nedařilo se mu v tom valně. Jednou scházela k získané železné ruce inteligence, podruhé k inteligenci železná ruka. V takových případech snažil se Prokop nahražovat vždy to, čeho se nedostávalo, — a konflikt byl na denním pořádku.

Spekulantem ovšem Prokop nebyl. Jeho bezčetné a obšírné dopisy, z nichž mně jedinému poslal přes dvě stě vlastnoručně psaných po třech až osmi stránkách těsného písma, svědčí naskrze o přívětivé prostomyslnosti, začasto překypují humorem, který jej neopouštěl ani v hněvu.

Kdyby osud byl nevodil Prokopa široším světem, kde mnohdy kvůli výživě navykal všeliké předpojatosti, a Prokop nebyl se naučil na malý náš svět český někdy až přespříliš zvysoka pohlížeti, byl by lépe rozuměl nám — a my jemu, i lecčehos by nebylo, co dnes zní jako oprávněná výčitka.

„Erinnerungen feiern!“ dával mi za odpověď, když po ranní zkoušce ubíral se do některé hospůdky, v níž seděl pak třeba sám, a já se ho při odchodu tázával, kam spěchá. A „upomínka“ mělo velmi mnoho — to měkké srdce Prokopovo.

NAKLADATEL DRAMATICKÝCH DĚL
PAN JAROSLAV POSPÍŠIL VYPRAVUJE :

Starému nakladateli knih budiž přáno rozhlédnouti se nejprve po mladických letech, kdy v jeho rodišti dramatický nestor náš *Klicpera* dítky svoje nejen tvořil, nejen k tisku podával, ale i sám na skromná prkna kralohradecké Thálie uváděl. Byltě on v jedné osobě ředitelem, dramaturgem a režisérem ochotnických těch představení. Sám ovšem co profesor ve hře zúčastniti se nemohl, zato však vystupovala ušlechtilá choť jeho Anna, rozená Švamberková, kteráž bývala již dříve na pražském divadle výtečnou svou hrou nápomocna. I sehrána jsou v Hradci Králové v letech dvacátých a třicátých následující dramata Klicperova: *Blaník*, *Divotvorný klobouk*, *Dobré jitro*, *Každý něco pro vlast*, *Kytka*, *Lhář a jeho rod*, *Loketský zvon*, *Loupež*, *Opatovický poklad*, *Ptáčník*, *Rohovín Čtverrohý*, *Uhlířka*, *Veselohra na mostě*.

Horlivým příručím Klicperovým při těchto hrách a někdy také spoluhercem byl za svého několikaletého pobytu v Hradci Králové Josef Vladimír Pelikán, potomní soudní asesor a spisovatel právnický. I přihodilo se tomuto několikrát, že, nemoha vzpomenouti na slova své úlohy, pomohl si slovy „Kdesi cosi, dlouhé šosy“, k malé ovšem radosti Klicperově, který jej za kulisami přátelsky káral: „Ale Vladimíre, co to máte stále s těmi šosy?“

Hradec byl navštěvován též kočujícími společnostmi, ovšem tehdy pouze německými; při jedné takové (Suvarově) nacházel se co první milovník a rek u obecnstva velmi oblíbený *Thomé*, jež manželé Klicperovi přízní svou dařili a často u sebe hostili. Jak známo, stal se později Thomé ředitelem pražského divadla a často vděčně Klicpery vzpomínal.

Ačkoli pak hry Klicperou pořádané těšily se valné oblibě obecnstva hradeckého i okolního, nedocházely tiskem vydá-

vané (Almanachy dramatických her na rok 1825—1830) ani tam, aniž vůbec v zemi i jen obstojného odbytu; a poněvadž mimoto plody Klicperovy k oprávněné mrzutosti jeho při pražském divadle nápadně zanedbávány byly, ustal od dalšího vydávání svých almanachů. Na doklad, jak trpce pocítoval Klicpera odstrkování svých kusů při divadle pražském, stůj zde výňatek z dopisu jeho ke mně ze dne 6. března 1835:

„Almanach na rok 35 pan Pelikán bez mého vědomí ve Květech oznámil, maje přitom to dobré vlastimilé mínění, aby mne tím snadněji ku vydávání roznítil. Avšak pevně jest v mysli mé usouzeno, dokud se vedení českých her na divadle Stavovském prospěšněji nezmění, že žádnou práci dramatickou tiskem nevydám. Co jednou ve skladu k dostání, to si divadlo za cár peněz koupí a nemilosrdně, ba zlobyplně to poličkuje, aniž to možná mnou zameziti... Takť mi ovšem nic jiného nezbyvá, než abych jako lakomý nábytek svůj hlídal a pásal, ve schránkách ho maje zavřený. Byl-li kdo nadán horlivostí k Múze dramatické a duší zcela obětovanou, byl jsem zajisté já; leč že po několik let již ničeho jsem nevydal, neděje se leností ani zastuzelostí, ale toliko počítavou prozřetelností. Pan dr. Chmelenský a jiní ve veřejných listech žalují na mne, že kusy pro divadlo nezkracuji; avšak divadlo pražské — mimo *německou* Fidlovačku!! — žádných kusů na mně nepožádalo! Mám se jim nabízet? je prositi, aby... mne a můj ubohý bezbranný plod na pranýř stavěli? Že Každý něco pro vlast tak hanebně zkazili, nikdy jim neodpustím! A pročez by mně Tyl, jehož srdečně ode mne pozdravte, velice se zavděčil, kdyby tu veselohru s největší pilností u kajetánů na divadlo připravil.“ —

Potkávaloť se vůbec v oné a pozdější ještě době vydávání *divadelních her a básní* se smutným výsledkem co do odbytu; tak například vedlo se i Vocolově Harfě, Čelakovského překladu z Goetha, Marinka a jiným. Příznivý rozdíl činila Turinského Angelína, jíž bylo třeba upravit druhé vydání. Ne tak vedlo se jeho Virginii.

A nyní? Kterak se časy mění! V co se nakladatelé čeští jen výminečně, s nechutí uvazovali, toho vycházejí nyní celé *sbírky*. Takž i pisatel těchto řádků na sklonku svého nakla-

datelství zanáší se hlavně vydáváním sbírky dramatické, k nížto první myšlenka vštípena mu roku 1851 dr. Fr. L. Riegrem, zároveň s podáním téhož překladu Pan Čapek, kterýž vyšel ve 3. svazku. Dále zahrnuty jsou ve sbírce té četné plody Tylovy, potom J. J. Kolára, Stankovského, hraběte Kolovrata, Stroupežnického, Nerudy, Šamberka, překlady Peškové, Friče, Turnovského atd.

Není však vydávání sbírek dramatických právě svědectvím o rostoucím účastenství našeho *čtenářstva*, jakéž účastenství objevuje se k radostnému úžasu v jiných oborech naší beletrie; plody divadelní se *málo čtou*; vydávání jich jest možným učiněno hlavně anebo pouze čilým ruchem četných ochotnických spolků po městech, jimžto za volnějších dob našich nečiní se úřední překážky jako někdy. Vždyť ani Jan Hus a Kolárova Žižkova smrt úřady již neděsí. A propos Žižkova smrt! Tato byla mně — ačkoli nedávno předtím v Praze provozována — z nařízení vojenské vlády (v tehdejší výmínečném stavu) konfiskována. Naštěstí byl jsem se již dříve postaral o rozeslání jí v hojném počtu po vlastech našich, takže jenom asi sto výtisků ramenem válečným zasáhnuto. Mimochodem budiž podotknuto, že témuž osudu současně propadl mým nákladem vydávaný Rittersbergův Konverzační slovníček (při písmenu M) a Lamartinova Historie girondinů, tato poslední však na svobodu propuštěna.

Vraceje se k četným našim dramatickým sbírkám, nemohu zamlčeti, že právě hry věcnější méně bývají povšimnuty a slaběji odbírány nežli všelijaké kousky jalové à la Rekrutýrka v Kocourkově. Nápadná jest i posavadní nevšímavost ředitelstva Zemského divadla pražského k dotčeným sbírkám, i nebylo by na škodu, kdyby konečně zařídilo důkladnou prohlídku her tam obsažených.

PŘEKLADATEL MARTY, SETNÍK
A PROFESOR PAN FERDINAND ČENSKÝ
VYPRAVUJE :

Na Silvestra roku 1849 seděli jsme, Vincenc *Vávra*, F. B. *Mikovec*, já a Jan Slav. *Tomíček*, operní zpěváci *Maýr*, *Bráva*, *Illner*, herec *Lapil* a snad ještě několik jiných, v hostinci na Ovocném trhu v koutě hned za universitou, kde tuším tehdaž U Procházků říkali. Řečení první tři z nás byli divadelními referenty, já mezi nimi Benjamínem, maje svého věku něco přes 21 let. Harcovali jsme podle svého způsobu, a jak každý uměl, v Pražských novinách, ve Večerním listě, v Medauově *Konstitutionelle Zeitungu* a snad ještě v jiných listech a plátkách, jejichž titulův už ani na paměti nemám.

Jindy společnost naše bývala dost rozjařena; ale dnes, byť i byl večer Silvestrův a půlnoc blízka, — nechtělo se rozproudití veselí a vtipkování mezi námi. Hovořiliť jsme arcit' nejvíce o divadle a předkem o té naší mizérii divadelní. V zimě jen jednou za týden nějaký ten senzační kus, jež sobě herec nebo zpěvák ku své benefici byl vyvolil. A tato jediná benefice byla *veškerou roční gáží ubohého umělce*. Byl-li beneficiant po Praze, zvláště v kruzích měšťanských, poněkud znám, chodil-li od domu k domu zvat (vlastně lístky k sedadlům personaliter vnucovat), pak sešlo se ještě dosti obecnstva a beneficiant mohl na nějakou tu stovku nebo dvě počítati. Ale jak se vedlo silám druhé a třetí třídy? Ty bývaly k politování.

Seděl jsem vedle Illnera. Illner byl sice zpěvákem dobrým a pilným, ale zůstal vždy v rango secondo. Dnes seděl tu velmi smuten, nemaje téměř žádného podílu v našich rozhovorech.

„Illnere, proč dnes tak zadumán?“ ptám se soustrastně svého souseda.

„Za šest neděl mám příjem,“ vzdychl sobě tento, „a nevím,

jakou operu měl bych sobě vyvolit. Jsem již tolik a tolik let při české opeře. Ale kolik příjmů, tolik bylo prázdných domů. Loni 35 zl, předloním 51 zl; takové bývaly mé benefice vždy. Je to k zoufání.“

„Měl byste sobě zvolit něco časového, některou nejnovější operu.“

„Ale kde co vzít?“

„Já bych již o jedné věděl,“ pravím já, „ta by vám snad přece naplnila dům.“

„Nu, a ta jest?“ a soused přitulil se blíže ke mně, všecek dychtiv, co asi projevím.

„Flotowa Marta. Vždyť v německém divadle stojí takořka každého dne na repertoáru. Nedávno dávali ji asi potřicáté.“

„Ovšemť, ovšemť; to by bylo něco. Ale kdo by mi ji přeložil?“

„Třebas já,“ odpovídám.

„Vy že byste chtěl přeložiti Martu!?“ tónem velmi nedůvěřivým vpadl v náš rozhovor tenorista a můj dobrý známý *Maýr*, jenž toho času byl právě také kapelníkem při české opeře. „Měl-li jste již v ruce partituru?“

„Neměl jsem,“ odseknu krátce, „ale mohu vám říci zcela opravdově a beze vší chlouby, že umím Martu skoro celou zpaměti. Slyšel jsem ji aspoň už pětadvacetkrát. Pokaždé se mi líbila, aniž by mne byla jen na chvílku unavila. Ostatně libo-li, přesvědčte se sám, jaký asi bude překlad můj.“

I vytáhnu svou notiční knížku, kde několik árií z Marty už přeloženo bylo, a podávám ji kapelníkovi.

Maýr zkouší překlad, zpívaje sobě polonahlas známou překrásnou irskou píseň:

*Růže poslední, možno ti v samotě kvést?
Žel, tvá rozmilá sestra už uvadla jest!*

pak Nancinu píseň loveckou z jednání třetího:

*Bedlivým očkem svým dobrý pozor dávám
a žhavým zrakem svým šípy vysílávám —*

a konečně z téhož jednání Plumketovu píseň pijáckou:

*Víte, jak patří,
rozmilí bratři! atd.*

A již volá: „Výborně! Výborně! Váš text je plynňý, zpívá se věru lehčeji než německý.“

A po slovech Maýrových soused Illner uchopuje mě za ruku, tiskne ji přátelsky a prosí zkroušeně: „Příteli, drahý přítelinku, přeložte Martu k mému příjmu.“

„Milerád.“

„A za jakých výminek?“

„Pětadvacet zlatých dobré mince honoráru a lóži v divadle při prvním představení,“ usmál jsem se.

„I s radostí, přítelinku, s radostí.“

Za čtyři neděle byl překlad hotov a již za několik dní potom byl jsem hlavní zkoušce přítomen. Všecko šlo velmi dobře.

Uprostřed února 1850 pak byla Marta na jevišti českém provozována ponejprv, arcit' jako obyčejně v podruží divadla německého, odpoledne v neděli mezi 4.—6. hodinou, a tedy pro krátkost času s mnohými zkráceninami. *Reichl* zpíval *Lyonela*, mladistvá slečna *Soukupova* (anaž brzy potom za bohatého obchodníka dřívím se byla provdala) lady, basbuffo *Bráva Tristana* a *Illner* notáře.

Divadlo bylo ve všech prostorách nabito, všecky lóže, všecka sedadla vyprodána.

Illner obdržel 300 zl ve stříbře z příjmu; příjem to pro beneficianta za tehdejších dob tak skvělý, že náležel přímo k nejvzácnějším divadelním událostem. Beneficiant byl arcit' velmi uspokojen a blahořečil tomu dnu, na němž se se mnou na Silvestrův večer o překlad Flotowovy svěží a nikdy nestárnoucí zpěvohry byl smluvil.

A což já měl říci o svém „spisovatelském honoráři“? Stříbrných *pětadvacet zlatých* obdržeti za *překlad* kusu divadelního, to též bylo tehdáž něco *neslýchaného*! Vždyť tehdejší „dramatický básník“ Josef Václav Frič, můj bývalý spolužák (oba dva roku právě minulého byli jsme zapsáni na filosofické fakultě), za svého *původního* Václava IV. několik

neděl předtím utržil pouhých 20 zl a i on byl *spokojen*. Nebyl-li jsem tedy já Krésem proti němu?

A tak překladem Marty učinil jsem na rok šťastna jednoho z našich divadelních umělcův, který aspoň jednou za své na českém divadle spoluúčinkování byl „po královsku“ odměněn.

PANÍ ELIŠKA PEŠKOVÁ VYPRAVUJE :

„Přispějž mi bůh i všecky světice!“ zvolala jsem ještě co Katynka heilbronská na otázku pana hraběte ze Strahlu, chci-li ho za muže nebo ne, a opona spadla. Konečně!

„Pane Hametnere, kolik je už hodin?“ ptám se honem inspicienta, pověstného čtveráka.

„Půl dvanácté,“ děl Hametner — čímž minul hodinu šestou, obyčejný konec někdejších odpoledních her na Ovocném trhu — a já letěla do garderoby.

„Ctěné dámy — paní Hvíždalková — prosím, pomáhejte mně honem při převlékání!“ — Vždyť o 6 hod. 45 min. odjížděl vlak a já s ním musila do J. na pohostinské hry, k vyzvání ředitele a dávného přítele naší rodiny, abych na sklonku „štace“ zubožené jeho divadelní kase na nohy k další umělecké pouti pomohla.

Konečně na mne byly všecko naházely a já, v plášť a kožich zaobalena, popadla cestovní vak — úlohy Diblíka a Griseldy nevyžadují mnoho garderoby — a ubíhala na nádraží. Sníh se jenjen chumelil, já uháněla — *pěšky*, to se rozumí, tenkrát se směla venkovskému řediteli počítat jen jízda třetí třídou a pak už nic — já uháněla jen což děláš dál a dále. V prvním rozčilení jsem hned nepozorovala, že mi počínaly nápadně nohy mrznout, až po chvíli zahlídnu k svému ustrnutí *atlasové bílé střevičky*, svatební to šperk Katynky heilbronské. Teplé zimní botky zůstaly hezky v garderobě, a já na vícehodinnou noční jízdu, k tomu při ohromném mrazu, vydala se v těchhle!

První nehoda; druhá přišla brzy za ní.

Z obzvláštní protekce poukázal mi konduktor na prázdné kupé; já si nohy pláštěm co možná „zafačovala“, do kožichu se zabalila a zakrátko šťastně usnula. — Nevím, jak dlouho jsem spala, avšak najednou byly dveře s velkým povykem

otevřeny a nadobro rozespalá hleděla jsem při slabém kmitu lampy novému příchozímu vstříc.

Byl to muž postavy obrovské. Velký kulatý klobouk, hluboce do čela vtisknutý, dlouhé černé vlasy a obočí, polo v plášti zahalen a se sukovitou holí v ruce, tak vstupoval zamračený venkovan do kupé, vleka za sebou velký režný pytel. Zrovna mně naproti se posadiv, s velkým namaháním strkal pytel vedle sebe pod sedadlo.

Dojem, jež muž ten na mne učinil, byl nadmíru nepříznivý; že tomu mimo děsný zevnějšek venkovanův hlavně má rozespalost a lehká horečka napomáhala, nezapírám. Zhrozila jsem se ho ale v pravém smyslu slova. Nepromluvil ani slovíčka. Jen chvílemi zableskly se jeho oči v divoké záři a přeletěly celé kupé, zastavivše se na mně.

Hrůza mne čím dále tím více obcházela; má jediná naděje spočívala ještě na okolnosti, že tajuplný neznámý v jedné z nejbližších stanic vystoupí, avšak nadarmo. Jeli jsme více než hodinu, aniž by nejmenší změna situace byla nastala. Tu najednou spatřím — krev mi v žilách počala stydnout — pod tajuplným pytlem — kaluž *krve*. Vyskočila jsem a mžikem jsem se octla v druhém koutě.

S hrůzou jsem teď hleděla nevyhnutelné katastrofě vstříc. Můj soudruh rychlým mým se vzdálením ze zdánlivé své letargie probuzen, opět divoce se rozhlížel. Vtom utkvěl i jeho zrak na té čerstvé krvavé kaluži, a se vzteklým vzkřiknutím: „Ty bestie! I po smrti mne ještě zlobíš?“ převalil kopnutím pytel přímo na kaluž! Moje zděšení dosáhlo stupně nejvyššího.

Chtěla jsem okno otevřít, o pomoc volat, avšak tělesná má síla byla zlomena. Polomrtvá, na celém těle se chvějíc, očekávala jsem tragické rozuzlení. Byla jsem ve své fantazii přesvědčena, že s *vrahem* sedím v kupé *samojediná*, a myšlenka tato sevřela mi mozek.

Konečně jsme přijeli do stanice C. Dvěře se opět rozlítly, a při svitu lampičky konduktorovy hleděly jiskřící se zraky — dvou *četníků* dovnitř. Já pološílená chopím svůj vak a vyskočím ven. Ani jediného slova z úst nevypravivši ukazovala jsem jen svým osvoboditelům tajuplnou kaluž *krve*. Četníci vstoupili do kupé a teď nastal skutečný, pravý boj mezi

nimi a nebezpečným neznámým. Konečně se ho zmocnili, a vystoupivše s ním z vagónu, podali zřízencům dráhy zakrvácený pytel. Mezitím byli i ostatní cestující vystoupili a obstoupili mne, pojednou obdivovanou, litovanou hrdinku celého vlaku, a se mnou v čele zločince i jeho ubohou oběť.

„Konečně jsme tě lapili, ty darebáku,“ zvolal jeden z četníků, řetězem ruce jeho spoutav, kdežto druhý k pytli kleknul a nožem jej páрати počal.

Nastal hrůzyplný okamžik. — —

My všickni zděšeni čekali na odhalení strašného zločinu — — —

Konečně sáhnul četník do pytle a vytáhnul — — — roztomilou srnčí hlavičku! —

Nastal hlasitý smích ze všech stran a má celá hrůzomantická událost se scvrkla na mizernou lesní krádež. Jak četníci pak řekli, byli od lesního úřadu v Ž... telegraficky zpraveni, aby v stanici C. na pytláka čekali.

Mně spadl arci ze srdce kámen, oddechla jsem si zhluboka, ale za živý svět bych byla více nevsedla do toho kupé!

PAN JOSEF FRANKOVSKÝ PÍŠE SVŮDCI:

Velectěný! Drahocenný!

Tys psycholog, a to jsi ještě nevěděl, že můžeš — zvláště Ty — žádati na mně, cokoli se Ti zlíbí — jednu nohu, ruku, jedno oko — kůži z hlavy (je pěkná!) —, a to všecko že bys již dávno měl?!

Ale žádat na mně, abych něco napsal, — to je myšlenka strašlivá! Ta se v Tvém *dobrém* srdci nemohla zrodit!

Ostatně uznávám kajícně, že jsem (bych vyhověl přání Tvému) měl přece jen dávno již učinit sobě násilí a vzpružit se! Nebyl jsem s to! Mějž aspoň to nepatrné zadostučinění, že sám sebou z celé duše pohrdám! Ano, že se takřka nenávidím!

Dnes konečně s *rekovnou* odhodlaností chápu se péra a píšu tyto řádky: s tou jedině prosbou k Tobě (kterouž, jak pevně doufám, mi neodepřeš), abys, jakmile je přečteš, ihned laskavě je *zahodil!*

Bylo to roku 1862.

Jarní slunéčko se líbezně usmívalo.

Ptáčkové vesele šveholili. —

Za rohem stál mladý muž, modrooký, rusovlasý; — právě držel v ruce — —

Ouha!

Tys mi slíbil, že to vypracuješ *sám!* Hrom do toho, teď bych se byl zapomněl a sám stylizoval jako nějaký — —

Až mně husí kůže naskočila! — Vidím Tě, příteli, jak se směješ svým líbezným chřřř — chřřř — mysle sobě: „Ten Frankovský je přece jenom *čipera*. On by to věru naposled doved!“

Ale já jsem chytrý, já ne — a budu teď už povídat jenom obyčejně dál, bez poezie, naprosto beze vší poezie! — Tedy to bylo roku 1862, když jsem, co jednoroční umělec, byl

engažován k divadelní společnosti pana Zöllnera, meškající tehdy v *Horáždovicích*. Moji noví kolegové hleděli na mne skrz „lešpapír“ (jak se tehdy říkalo); ale moje živá letora a náklonnost má ku žertům získaly mi dosti brzo jich přátelství.

Ředitel pan Zöllner, staříčkový pán, nemoha pro churavost z domu vycházet, zval si nás členy na odpůldne obyčejně k sobě. Byl to velice roztomilý dědoušek; dokud byl mladším, býval znamenitým charakterním komikem, v Německu vůbec známým; a ještě v stáří as osmdesáti let měl velký humór a byl samý vtip.

Svým dobráctvím nás rozpustilce ale jenom kazil, a bůhví jakého stupně naše svévolnost byla by někdy dosáhla, kdyby nebylo bývalo zas paní ředitelky, statné to — a velmi energické paní, která, když jsme něco vyvedli, nám vyhubovala, co se do nás vešlo! Ovšem že jsouc velmi spravedliva, učinila tak jen, když jsme toho zasloužili. A poněvadž měla tedy vždy závažné příčiny pro podobné jednání, přijímali jsme mateřské to pokárání se zkroušenou myslí a měli jsme ji vzdor tomu velmi rádi! Ano — někdy jsme *schválně* něco vymyslili, jen aby zase spustila; ono jí to tak pěkně slušelo!

Jednoho dne nám ředitel zvěstoval, že bude dámský náš personál rozmnožen, a sice hned dvěma členy.

Do nás jak by vjela elektrická jiskra! Rámus! Co? Jak? Odkud? Kolik let? Jsou hezky?

Odpovědělo se nám, že jsou začátečnice, velmi mladounké; o kvalitě jejich že se neví posud nic určitého, jen to, že jsou žákyněmi paní Peškové; že tedy musí něco na nich být, jinak že by je taková osvědčená umělkyně, jakou jest paní Pešková, ani necvičila.

Nám mladším výtečníkům ovšem záleželo hlavně na tom, — jsou-li hezké! Povstala hádka. Co jest to „hezké“? — Jak se to má rozluštit?

A poněvadž já, co se rozpustilosti týkalo — ačkoli jsem tam nebyl ještě ani dlouho —, svým neunavným přičiněním si byl dobyl už místa mezi svými kolegy nejpřednějšího, bylo mně uloženo, bych tu úlohu rozluštil: *jsou-li* hezké nebo ne!

Avšak musí prý se to stát veřejně, před celou společností, při uvítání jich na poště!

Dobrá! Návrh zněl, že já je ráno jmenem společnosti podlouhlou řečí uvítám, pak že je společně uvedem k řediteli. Abych ale mezi řečí již dal všem najevo, zdali se mně co do krásy líbí nebo ne, ustanoveno: budou-li se mně líbit, že jim podám rámě své; nebudou-li, že vstrčím ruce do kapes a přenechám to štěstí někomu jinému.

Ráno, již o sedmé hodině, byla celá společnost shromážděna u poštovní stanice. Dostavník přijel. My na kočího: „Kde jsou ty dvě slečinky z Prahy?“ — „V zadním kupé!“ — „Pozor!“

A utvořil se kruh! Dvířka se otevrou, z vozu vystoupí dvě mladoúčká děvčata: byly to slečna *Anna Kubíčková* a slečna *Anna Pistoriusova*.

Přiznávám se, že mně jich bylo velice líto; viděl jsem na nich, že jsou strašně ztrmáceny celonoční jízdou, že místo spaní nepochybně celou noc plakaly. Vždyť to není u mladých, nezkušených děvčat ani jinak možno, — když se musí rozloučiti s domovem, pustit se do světa, honit se za svou výživou, za svou existencí!

Prohlédl jsem to, a okamžitě vše jsem pochopil. Vypadaly chudinky cely pomačkány, jako by je byl zrovna někdo ze škatule vytáhl. Měl jsem takovou útrpnost s nimi, že mně to až prsa svíralo! — Ale nic platno — „Svou facku musí dostat!“ povídá *Kulich* (Český dobrovolník a francouzská selka). — Co spravedlivý soudce nemohl jsem jinak ani jednat.

Po kratší řeči (v které jsem zůstal dvakrát vězet), a *strčiv ruce do kapes*, s poklonou ustoupil jsem zpět!

Banda komediantská spustila ohromný chechtot!

Děvčata, chudinky, s vyvalenýma očima hleděly na nás, domnívajíce se, ovšem právem, že se smějeme jim!

Byl to darebácký kousek ode mne! — A bůh mne také za to potrestal! —

Jednoho dne — bylo to — 19. února 1867 — brali se za sebe dva členové divadelní společnosti páně Švandovy, zřeknuvše se (to se rozumí, že na dovršení pozemského svého štěstí) dosavadního svého stavu svobodného. Pan ženich se jmenoval *Josef Frankovský* a slečna nevěsta — *Anna Kubíčková!*

— — — — —

Douška:

Příiteli! Kdybys věděl, jak mne *bolí ruka* z toho psaní! Jak je bůh nad námi, vícekrát si mne (už z outrpnosti) ani nevšimneš při pořádání podobných věcí!

Prozatím přijmi mou srdečnou úctu! A jestliže po té strašné námaze (koukáš na tu češtinu, co? A vidíš, jsem jenom český herec!) na smrt se nerozstůňu, napsal bych Ti ještě ňákou maličkost.

Pro všechny okolnosti života

Tvůj.....

PAN JOSEF LEV VYPRAVUJE :

Nechtěl bych být básníkem za žádnou cenu. Básník nikdy neví, jak se kde jeho slova vyloží, co třeba malého způsobí. Zvláště zlé je to při básníku dramatickém. Nejhuře ale při básníku libret, o jé — o jé!

Ihned vypovím příklad jeden přímo ohromující. Budu vypravovat naoko ovšem trochu spleteně — v tom ale bude právě ta krása.

Napadlo mi letos: jsi už po tolik let členem opery pražské; jsi upřímný a věrný syn této země; nazýváš Prahu „matičkou Prahou“ — staň se jejím *občanem*.

Důvody:

Strávil jsem v Praze už přes třicet let.

Protrávím zde celou svou bohatou gáží.

Moji synové nebudou musit k rekrutýrce až do Slaného.

Hlavní důvod: ukojím pak dávný svůj ideál, stanu se členem měšťanského sboru granátníkův. Mám ten sbor k smrti rád. Jeť tam auditorem můj přítel doktor Dašek — — hotové cukrlátko — — za kratičkého svého panování co ředitel strhl mi — tisíc zlatých z gáže! Víc prý skutečně nemoh.

Dal jsem to tedy všechno věrně napsat (jedině auditora Daška, myslím, vynechal můj koncipient), nalepil jsem několik sérií kolků a zadal to. A pak jsem jel klidně do Vídně a cestou v kupé učil jsem se exercírce granátnické nazpaměť.

Ve Vídni byl koncert Slovanského akademického spolku. Zpíval jsem písně Smetanovy k slovům Hálkovým, končícím: „... jeť srdce pěvců nejčistší — a všeho hněvu prosté, — a co vám zpíval od srdce, — to ve svém srdci noste.“

Bouře. Jásot.

Dr. Rieger se zářícím zrakem mně tiskl ruku.

Dr. Trojan chtěl „ještě něco od srdce pěvcova“.

Ředitel Tonner vše přehlušil, volaje: „Dovedně! Dovedně!“

Dr. František Jeřábek sladce na mne mrkal.

Dr. Jaromír Čelakovský z poslední řady sedadel se nahnul přes celé obecenstvo a obejmul mne.

Vtom mne volali ven. Je prý tam sluha z hotelu a přináší telegram.

Telegram byl z domova a v něm stálo: „že slavná rada obce pražské nemůže obětovně nabídnutí moje přijmouti, poněvadž jsem příliš chud.“

Jak?

Já, jemuž zvěčnělý Palacký řekl, že mám „ryzé stříbro v hrdle“?

Jemuž zvěčnělý Purkyně chtěl „hlas odkoupit za každou cenu“?

V tom musí být nedorozumění! — A také bylo, jak jsem pozděj zvěděl.

Byloť se předtím v Praze dávalo *Tajemství*. Podotýkám, že ta opera je od Smetany — poněvadž to podnes mnohý výtečník neví.

Můj ctěný přítel Š....l přišel po opeře do Měštanské besedy.

Hlasy: No, jak to bylo?

Š....l: Pěkné.

Hlasy: Jak Sittova, Vávra, Lev?

Pán u vedlejšího stolu (naslouchá).

Š....l: Copak ten! Když ale pořád „nic nemá“!

Pán (vyzvedá obočí).

Š....l: Pořád jen vede svou, že „je chud, zadlužen, a s tou hanou že se již dvacet let potýká.“* Tak tklivě, že tomu člověk zrovna věří.

Pán (nahne se): To ten od divadla?

Š....l: Ano, ano.

Ó Eliško Krásnohorská!

*Scéna II. jednání

Ten vedlejší pán byl městský rada. On měl rozhodující vliv na vyřízení žádosti mé. Myslel, že jsem prý někde, jistému pánovi, veřejně si naříkal.....

Já si ale hodil hlavou a zpíval pro sebe:

*Jeť srdce pěvců nejčistší
a všeho hněvu prosté,
a co vám zpíval od srdce,
to ve svém srdci noste!*

KAPELNÍK PAN ADOLF ČECH VYPRAVUJE :

A sice o něčem, čemu jsme tenkrát nemohli přijít na jméno, ačkoli titul *Honba za obecenstvem* byl bolestně blízký.

Zimní sezóna olomúckého divadla, kdež jsem roku 1866 působil co kapelník, byla sobotou před Květnou nedělí zakončena, a měli jsme se tedy rozejít. Ředitel König ale pro nesl své určité: „Ná-á!“ a umínil sobě podržet nejlepší síly operní a činoherní přes leto v hromadě, kvůli sehranosti a sezpívanosti zas pro budoucí sezónu zimní. Zatím to ale chtěl zkusit s operetou, na uspořádání většího aparátu operního.

Tedy nás všechny degradoval. Já místo Fausta, Tannhäusera a Hugenetů řídil teď Orfea v podsvětí, Žádný muž a tolik děvčat a podobné, také pražskému obecenstvu *snad* již známé kusy, a dramatická primadona stala se operetní subretou, první tenór operetním buffem atd. Ale v Olomúci zůstat — ne, to nešlo. Patříť to ku zvláštnostem Olomúčanů, že do velkonoc navštěvují divadlo pilně, od velkonoc tam ale nevejde nikdo. Naprosto marno bylo, že König povolal z Vídně Valtra, Tellheimovou, Murskou, Gallmayerku — Olomúčan si jich ani nevšim. Dělej co dělej, snad by Olomúčan šel, ale — on nejde!

„Jako malinké dítě je to divadelní obecenstvo!“ pravil König. „Pojďme tedy za ním!“ — A měli jsme jít za tím děťátkem v druhé polovici května do bohatého, továrnického Moravského Šumberka.

Vtom se vyskytl návštěvou u Königa ředitel *německé* kočující společnosti činoherní v *českém* Prostějově, jakýsi pan Hugo Treu. Ještě před sebou vidím tu dlouhou, ošumělou postavu s opelichanou hlavou, bezvousou tváří a nevýslovně protivným pořekadlem: „Weg damit!“ Muže toho, sotvaže byl zaslechl, že ředitel König má operetní společnost, projela

dábelská myšlenka: „V českém Prostějově to s tou samospasitelnou nejde, což aby mne König vytrhl?“ I vylíčil nám tedy výtečnost štace v Prostějově slovy plamennými, uzavřel s Königem smlouvu na celou řadu pohostinských představení, z nichž polovička čistého příjmu měla připadnout jemu. Hned druhý den se také už tiskla v olomúcké tiskárně veliká oznámení pro Prostějov:

„Der ergebenst gefertigte gibt sich die Ehre einem hohen Adel, p. t. militär u. hochgeehrten Publikum anzuzeigen, daß am 5. Mai die berühmte Operettengesellschaft des kgl. Stadttheaters in Olmütz die Ehre haben wird aufzuführen: *Verlassene Kinder*, vaterländisches Gemälde von O. F. Berg, und *Zehn Mädchen und kein Mann*, große komische Operette von Fr. v. Suppée, wozu die ergebenste Einladung macht
Hugo Treu.“

Verlassene Kinder byl časový, notně pepřený škvár, v němž byl Bismarck učiněn ukrutně směšným, — „ein geniales Stück und so recht aus der Zeit gegriffen“.

K tak velkolepému podniku zdál se ale panu Treuovi sál v Prostějově, ve kterémž obyčejně představení odbýval, ovšem *příliš* malý, i zvolil k tomu cíli a konci tamější prostrannou arénu: šerednou starou prkennou boudu, ve kteréž v přízemí bujela tráva a po stěnách mech. Mimoto byl pan ředitel Treu o výbornosti svého prostějovského orchestru tak velice přesvědčen, že mi byl radou, abych z olomúckého sehraného orchestru nebral pranikoho s sebou.

V určitý den jsme se tedy ve třech prostějovských dostavnících vydali na cestu. Jedva jsme přijeli, jednalo se mi ovšem o to, abych aspoň jakous takous zkoušku s orchestrem odbýval. Kdo popíše však mé leknutí, když se mi ten výtečný orchestr, sestávající z osmi mužů, představil a hrát začal! Marně jsem žádal, by alespoň nějaké harmonium neb pianino postavili do orchestru, na němž bych, hraje levou rukou, alespoň poněkud nahradil scházející nástroje. Nic naplat. Žádný z obou nástrojů nebyl nasnadě.

Vtom si vzpomněl basista — takto byl ševcem a měl kvůli

hebké kůži své při hře vždycky bílou rukavičku na levé ruce —, že „lze ještě jedny housle dostat“, na kterých prý bych mohl tedy ty scházející nástroje zahrát. Svátá Cecílie! Na housle jsem měl současně hrát: oboe, fagoty, polnice, pozóny a nápodobit víření bubnu!

Ale něco se přece muselo stát — sem tedy s houslemi! Hned jsem si vzpomněl na dobrého svého tatíčka, jak chtíval ze mne udělat druhého Paganiniho, a zcela doopravdy jsem si vzdychl: „Škoda každé rány, která šla vedle!“

Pátá hodina odpolední, určená pro začátek hry, zatím se přiblížila. V aréně posud nikdo, kromě několika kluků na galerii. Konečně se dostavil i ředitel Treu.

„Was, ka Mensch da, blos a paar Schusterbuben? Weg damit! Penne!“ —

I předstoupil Penne. Starý, ještě ošumělejší muž než pan Treu, s ohromnou pleší a starostlivě zezadu kupředu česanými zbytky vlasů. Divadelní sluha páně Treuův, rekvizitář, divadelní mistr, strojník, lampář, roznášec cedul a suflér.

„Penne!“ pravil pan Treu, „jděte ihned po celém městě a oznamte, že představení se bude odbývat večer o 7. hodině v sále...“

Měť Treu za to, že prý jen z té příčiny se nedostavilo obecnstvo, že není zvyklé chodit do arény; ale večer prý bude nabito.

Táhli jsme tedy z arény do města. Herci nechtěli se odličovat a zase znovu líčit, přehodili přes sebe pouze divadelní pláště a každý zakryl nalíčenou tvář kapesním šátkem. Prostějovští uličníci nás doprovázeli — Prostějov má také uličníky své a pozoroval jsem na nich, musím to spravedlivě uznat, letoru obzvláště živou.

Konečně se přiblížila 7. hodina. V sále opět nikdo; jen zas ti kluci z arény na galerii. „Však oni přijdou!“ mínil Treu s úsměvem vítězným. „My začínáme vždy až o půl osmé.“

A v osm bylo tu vskutku as šedesát osob, a my začali.

Finanční výsledek hry byl skvělý, obnášel deficit jen 11 zl 30 kr.

„Damit Ihr a was habt's!“ a ředitel König dal každému z nás po 50 kr na večeři a zanesl si to a conto našich květnových gází.

— — — — —

Vrátili jsme se po několika nedělích ze Šumberku, kde to za příčinou nastalých válečných poměrů také nešlo, zpět do Olomouce. Zkoušeli jsme teď pomocí živých obrazů „à la Rappo“, zdali bychom se přece snad protloukli až do září. Tu nadešel den bitvy u Sádové. Telegramy jen přšely a všechny zněly: „postupujem a vítězíme na celé čáře.“

Takovou příležitost k uspořádání slavnostního představení nemohl si ředitel König ovšem nechat ujít. I vyhlídnul si teď blízký Šternberk a hned druhého dne po poledni zasedli jsme do šternberských dostavníků. Dávati se měly *Verlassene Kinder* a *Zehn Mädchen und kein Mann*.

Hned po příjezdu chtěl jsem zase odbývat zkoušku s orchestrem. Přivedli mi tedy kapelníka tamní hudby.

„Was, sö wollen a Prob halten? Wir brauchen ka Prob,“ a velice obšírně mi začal dokazovat, že šternberský orchestr je lepší, daleko lepší než olomúcký. Přesvědčil mne? Nebo to byl už následek předtuchy, že jsem zkoušku skutečně neodbyval? — —

Odbila sedmá hodina a v sále — ani živé duše. Ba ani ten vychválený orchestr se nedostavil! Po trapně dlouhé době přišel konečně, teprve někdy k osmé, ředitel König do garderoby a zvěstoval, že představení odbývat se nebude, protože do auditoria se nedostavil právě *nikdo!* Příčinou byl zase telegram, oznamující, že bitvu u Sádové jsme důkladně prohráli a že Prušáci již na Moravu táhnou.

Nevím ani, mnoho-li obnášel deficit šternberský.

„Es scheint, Kinder, daß wir im Gastiren ka Glück hab'n,“ mínil dobrosrdečný ředitel König. „Woas?“

XIII

SLEČNA LEOPOLDINA DE PAULI VYPRAVUJE :

Ať mi někdo přijde a řekne: „Ženské kladou na šatstvo váhu přílišnou!“ Jen ať přijde! Já vím, dáma to nebude žádná, dámy jsou příliš rozumné, a nepochybím, tvrdím-li, že mezi čtenářkami bude velmi mnoho takových, které si již často povzdechly: „Ach, proč jen se musí peníze vydávat také na jídlo a podobné malicherné věci!“ Ale ať mi přijde nějaký mužský! Neříkám, že ho jednou ranou zduřím, ale uslyší historie a případy, že... no!

Když jsem se k divadlu připravovala, bylo u nás, jak se říká, „na loupačku“, chudě. Ubohá matinka musila odepřít vše samé sobě, chtěla-li za mne platit honoráře. Když ale první příprava do umění hereckého skončena a nutnost nastala, abych sobě všeliké garderoby a potřebných rekvizit opatřila, tu byla tíseň teprv hotova. Ty starosti, ty starosti! Kdyby nebylo bývalo těch překrásných snů s modrými stropy, na nichž samý věnec vavřínový, s lesklými stěnami z ryzého zlata a se skvělým parterem, v němž plno a plno obecenstva, obdivem se zrovna svíjejícího — — ach tohleto vysněné zlato má každá, *každá*, ale bývá pro mnohou jediným zlatem, jakého si na dráze své dobude!

V tu dobu tedy přijel do divadla ředitel divadla vircpurského. Jmenoval se *Hahn*. Prohlásil, že hledá členy pro své divadlo, a my tedy s matinkou na tom se usnesly, že se pokusím o své štěstí. Z příčin již jasných pochopíte, že zrovna v ten čas moje garderoba pro vlastní potřebu určená nebyla docela „úplná“. Dobrá matinka ale věděla rady. Vypůjčila se mi nějaký dlouhý, zánovní salup. Byl by mi snad dosti dobře slušel, kdyby nebyl býval příliš dlouhý, příliš široký, vůbec tak nějak nápadně „volný“.

Což ale naplat! Ustrojivše se do nejlepší své parády, rozžeh-

naly jsme se ještě doma, jak se patří, vydává-li se člověk na dalekou cestu, do velkého nebezpečení aneb podniká-li novou dráhu života. Ubohá matinka mi udělala křížek — políbily jsme se — a daly na cestu.

V hotelu U modré hvězdy však jsme byly odbyty zprávou, že pan ředitel Hahn vyjel do Stromovky a teprv ke třetí hodině se vrátí. Bylo as 12 hodin. Dobrá! Mám v tom rozčilení a v té nedočkavosti teprv domů se vracet? *Počkáme*; a čekaly jsme až do tří hodin, procházejíce se v sousedních ulicích.

Ve tři hodiny tedy zas k Modré hvězdě, a tu portýr hned nám ukázal pána, jenž s nějakou dámou právě po schodech nahoru se bral: to že jest pan ředitel.

Chtěly jsme hned za ním, aby nám, probůh, snad neutekl, — ale portýr připomenul, že by bylo záhodno panu řediteli popřát chvíli, aby se mohl dle chutě převléknouti. Nu tedy jsme počkaly a za chvíli šlo to za ředitelem.

Bože, jak mi srdce tlouklo! Jak jsem dávala pozor, abych na každý nový odstavec schodů vstoupila pravou nohou! A ta zlatá maminka! Modlila se až nahoru pořád „otčenáše“ ...

„Vstupte!“ znělo to dosti nevrle. Ředitel povstal z pohovky, na níž seděla vedle něho ona dáma, s níž právě byl přijel. Bylo viděti, že nepřicházíme v dobu vítanou. Také se nepřiliš vlídně ptal po naší žádosti. Maje odpověď, nabídnul nám místa, a vyptáváje se na můj repertoár, na moje studie a na mou garderobu, bedlivě mne prohlížel. Nu prosím, vždyť mohl! Měla jsem ten vydlužený salup a hrdě jsem naň pohlížela, myslíc sobě: „To jsem hezká, to se koukáte, pane řediteli!“

Ale běda! Pojednou povstal a se slovy: „Ukažte přec, jak vypadáte bez klobouku!“ srazil mi klobouk bez okolků s hlavy.

Pohlídnul ještě jednou na mne od hlavy k patě a pravil: „Ne, vás potřebovat nemohu!“ A bylo po audienci.

Nevím, jak jsem na ulici sešla. Nevím, čeho bych se nebyla ze zoufalství dopustila. Ale moje matinka mne znala a koupila mně — dva cukrové koláčky.

SLEČNA MARIE LAUŠMANOVA VYPRAVUJE :

„Nic platno, musím do toho!“

Měla jsem ve svém živobytí už všelike úlohy, malé a velké, veselé a truchlivé, ale žádné jsem se tak nebála jako té, napsati obrázek z mého života! Můj milý bože, vždyť já ještě ničeho neprožila a ničeho nezažila! Víím, že jsem byla narozena, a to v Jilemnici. V kterém roce — neřeknu, neb, jak známo, jsme my ženské v těch věcech právem prozřetelny. V rodinném domě jsem slyšela mnoho hudby, neb můj otec býval učitelem a český učitel jest ovšem vždy muzikantem; a slyšela jsem *velmi dobrou* hudbu, a tím jsem sama dostala zalíbení jak v hudbě, tak zpěvu. Že jsem chodila do školy, rozumí se též samo sebou, a mně se všechno zdá, že jsem příliš mnoho se tam nenaučila. Dívala jsem se více z okna na krásné hory ven než na pana učitele, a to snad proto, že nebyl — tak hezký.

Tak jsem se asi po osm let na tu krásnou krajinu dívala, pak ale napadlo mým rodičům s Jilemnicí se rozloučiti a přestěhovati se do Prahy. Ale ani zde se neděly se mnou velké divy, měla jsem tu týž osud jako na venkově: chodila jsem do školy dále a své vzdělání, jak literární, tak filosofické, mám co děkovat svatému Jakubu.

Jakmile jsem i z vyššího ústavu vystoupila — dle vysvědčení hotový učenec —, „vynalezli“ u mne pěkný hlas a to bylo mé neštěstí! Musela jsem totiž znova do školy, učit se, zpívat a piano hrát. V té nové bídě mne těšilo to jediné, že jsem do ústavu chodila s notami v rukou, a že tedy ve mně každý rozumný mužský budoucí zpěvačku viděti musel. Nebudu zde daleko vykládat, jak jsem se učila, poznamenám jenom, že jsem první rok chodila do Žofínské akademie a později že se ten nový Jakub jmenoval Pivoda a ten druhý Lukes. Trvalo to však moc dlouho, skoro šest let, a jelikož jsem předtím rok zahálela a nyní jsem pátý rok u divadla, může si ctěný čtenář mé stáří leh-

ce vypočítat, aniž by k tomu vyšší matematiky potřeboval.

Pak přišla jsem k divadlu a to se stalo následovně: „Vynalezli“ při mně teď mimo hlásek ještě jiné vlastnosti, které se prý pro divadlo potřebují. Při výroční zkoušce slyšelo mne nejenom obecenstvo, sestávající z ješitných matek a milujících otců, nýbrž i někteří oni strašliví a vedle toho přece někdy zas moc příjemní tvorové, kterýmž se říká „kritikové“, a ti mermomocí chtěli, abych svým vystoupením oblažila slavnou arénu smíchovskou.

Byl to krásný den — totiž sluníčko svítilo a pálilo mne na hlavičku, a ta hlavička měla představovat Aninku v Čarostřelci. Vzdor tomu, že bylo parno, myslím, že jsem trochu klepala zuby. Nebyl to snad strach, neb toho jsem tenkrát ještě neznala, ale jakási zimnice, jmenujou ji „nemocí začátečnicků“. Rozumí se ale samo sebou, že jsem učinila „ohromné furore“, a má pověst přes noc přeletěla Malou Stranu a Kamenný most a dostala se až do Železné ulice, kde pan doktor Strakatý mě pro Zemské divadlo engažoval.

Dříve ale, než první svůj engažment nastoupím, měla jsem velkou uměleckou cestu Evropou vykonat. Dostala jsem se při té příležitosti vskutku až do Teplic. Na tamějším divadle vystoupila jsem poprvé co Siebl ve Faustu, a tím počala tedy vlastní má divadelní dráha.

Zpívala jsem od toho času všelicos, brzy v operetě, brzy v opeře, a mohu co zvláštnost jen uvést, že jsem *ještě nikdy na divadle neumřela*. Neznám ten krásný pocit, jakého as poskytuje umření s ohromným dramatickým výkřikem — načež jde člověk hezky se za to poděkovat, že se obecenstvu to umírání líbilo. Nebyla jsem nikdy v děsné té situaci, že by žárlivý milovník byl mě zastřelil neb probodnul, — většinou šla jsem přes divadlo s úsměvem a v trikó.

Po jediné té sezóně teplické nastoupila jsem svůj engažment na českém divadle, a sice co Zerlinka v Don Juanu. A od toho času — budou tomu brzy čtyry roky — jsem zde a zdá se dle roztomilosti obecenstva, že má malá osoba pro malé divadlo pasuje; jak to s tou osobičkou ve velkém Národním bude vypadat, to sám pánbůh ví! Snad si dám udělat vyšší kramflíčky a budu vypadat větší.

Z mé divadelní činnosti vyniká jeden aristokratický záměr; vklouzla jsem totiž kdysi do oděvu Malého vévody a od toho času — mne z kalhotek už nepouštějí.

Co platno, když se opru proti operetním úlohám, když na to poukazuju, že jsem vlastně operní zpěvačka, — „*nic platno, musím do toho*“! Od toho času honí Vévoda Boccaccia a ten lehký ptáček zas Vladimíra, a tak to jde přes Spanilou Peršanku a Camargu do Juanity a bůhví kam ještě dál!

To je ta celá „historie mého života“, kterou mohu vypravovat, a komu na té není dost, ať se vynasnaží, aby mně dopomohl k obrazům živějším.

Pravím jako Martin Luther: „Zde stojím, jinak nemohu!“

SLEČNA JOSEFÍNA ČERMÁKOVÁ
(PANÍ HRABĚNKA Z KOUNICŮ) VYPRAVUJE :

Myslel jste to opravdu, pane redaktore, že karlovarská kúra a nynější počasí mne zajisté pohnou k tomu, abych shledala své upomínky a vybrala z nich pro naše táčky nějakou pohnutlivou epizodu? — Nevím, nevím, padl dnes první sníh, a vzpomínky jako by se byly ukryly všechny pod tím bílým povlakem.

Zachmuřené nebe; venku se valí páry ze vřelých ještě proudů říčky Teplé; všude zima — a já sama se ráda choulím pod mile hřející, velkou medvědí koží. Tak velkou, že snad kdysi spadla z nebe na zem, když Velký medvěd nový šat oblíkal.

Kolikrát mne to už sprovázela a chránila po rozličných zimních cestách a pobytech! Bylo to také jednou v zimě — no a vidíte — již jsem začala povídat!

Bylo to tedy v zimě, když mne vlak té neb oné dráhy unášel z Prahy k dobrému městu — raději neřeknu, jak se jmenuje —, kamž jsem byla pozvána na několik pohostinských her k meškající tam právě společnosti. Zima byla ve vagóně vzdor teplé kožešině, zima vládla krajinou, pokrývajíc sněhovým závojem širé pláně a rozsáhlé lesy. „*Zima, babičko, zima!*“ tak zněla první slova, jež jsem kdysi z jeviště v první scéně Nalezence promluvila k obecenstvu českého divadla, vlastně k té dobré stařence paní Hynkové, a ta slova mi zněla pořád v uších mezi duněním rachotícího vlaku.

Dojela jsem šťastně, a uvítána srdečně ředitelem a jeho chotí, přijala jsem vděčně návrh, abych se ubytovala v jich rodině. — Ale, ach, člověk míní — a slavný magistrát (jenž našemu milému řediteli byt byl vykázal) zapomene někdy postavit kamna. Či bylo to z opatrnosti, že jich nedal do divadelní bibliotéky, kde jsem mezi drahocennými a zaprášenými rukopisy, texty a partiturami s jednou ještě dámou, stálým to členem společnosti, bydlela? Brr! — „*Zima, babičko, zima!*“ —

Nejhůře bylo, když jsem kvůli repertoáru nějakou novou úlohu nastudovat nebo starší si pro večer ještě trochu přejít chtěla. Vedle v obydlí ředitele — neřeknu, jak se jmenuje, on by se červenal, kdyby slyšel, že je v novinách, a kdo ho beztoho nepozná, není hoden, aby jej znal, toho milého pana ředitele — bylo po celý den jako v hlavním stanu vojevůdce před bitvou: kapelník, režisér, malíř dekorací (z ochoty, takto první hrdina) střídali se v nejkrásnějším nepořádku s časovými raporty kritiků a žurnalistů — tenkráté byli, je tomu již dávno, v Praze totiž staro- a mladočeši, a hned těm, hned oněm nebyl náš pan ředitel po chuti. Mezi to pak členové, páni a dámy, jdoucí pro gáže a zálohy, a také zas obecenstvo, přinášející předplatné na sedadla a lóže.

Prosím vás, učte se tam!! —

Učila jsem se tedy, procházejíc se po archívu, šest kroků volné prostory dlouhém. Co platny řeči básníků, že ledové květy na oknech nám prý šeptají: „Jsme duchové růží jarních,“ že sněhové vločky, zlehýnka do okna klepající, povídají: „Jsme duchové vonných *jarních* květů,“ — „*Zima, babičko, zima!*“

A když veškeren žhavý oheň mé tragické rekyně aneb všechen lehký, dovádívý humór naivní úlohy nemohl mne roze-
hřát, musila jsem vždy zas aspoň na chvíli zmizet pod teplou huňatou medvědí koží, která mne i tentokráte byla věrně pro-
vázela. —

Ostatně to byla také povinnost té medvědí houně, aby mne hrála, a vydatně hrála. Medvěd zajisté není cizím dramatickému umění. V celé řadě her a oper hraje úlohu velmi důležitou — v Prodané nevěstě, Michalu Strogovu, Precióze, Sněhuláku, ba dáván již i jednoaktový balet Medvěd, původu — myslím — jihoslovanského. A nedovolil si Goethe i samy pány básníky, tedy zajisté i dramatické, srovnat s medvědy?

Jak se ale ulekla toho pohledu roztomilá paní P., vážená choť jednoho z otcův řečeného města, když otázavši se již venku po mně a vstupujíc s veselým pozváním k plesu tamější besedy ke mně do archívu, nespatriła tu živé duše — přeslechl jsem její zaklepaní —, a tu ta medvědí nestvůra se na pohovce začala pohybovat, když jsem se pracně z jejího objetí vydobývala! —

Hra na jevišti před obecenstvem přívětivým a vděčným rozehřeje nás divadelní umělce arci sice vždy — ale bohužel hřeje jen ducha, když jako v onom městě — nepovím, jak se jmenuje — mají jeviště beze stropu a měsíc a hvězdy nebeské, také ale mráz, déšť a sníh jsou nevítanými svědky zákulisního života.

S pravým potěšením zato vzpomínám na to útulné teplo, jaké nás vítalo v bytu ředitelově po skončeném představení a vystálé zimě. Hlavní stan vůdcův večer se změnil v sídlo tiché domácnosti; přísný velitel sám ve vlídného hostitele, a s veselou myslí zasedli jsme všichni k chutné večeři. Živý hovor o událostech dne a průběhu představení bystril chuť, a přívětivá choť pana ředitele — vidouc ve mně nejspíš ještě bývalou svou malou žačku — starostlivě vybírala a kladla mi na talíř nejlepší kousky. —

A pan ředitel — ten byl již hned po představení z divadla tajně zmizel, a nyní vybíral z rovněž tajemného, obšírného balíku vždy jinou a jinou lahůdku, dnes úhoře, pak uzenou rybu, jindy zvláštní nějaký sýr neb pečivo, a rozděloval všem spravedlivě — ani se nám nedostávalo někdy *talířků* na všechny ty pochoutky! —

Avšak — to ho nemýlilo! Klidně rozstříhal arch notového papíru na tolik dílů, mnoho-li nás bylo u stolu, a — předkládaje každému improvizovaný takto talíř — pronesl spokojeně uprostřed všeobecného smíchu: „Nu, zejtra může Politika zase míti fejeton: Das Banket zu Pilsen oder die Dessertteller des Direktor Švanda!“

Bože — teď jsem to přece řekla!

PAN ARNOŠT GRUND VYPRAVUJE :

Byla zima tuhá, až krutá, a mrazy k rozdrkotání se. Nastala právě Silvestrova noc, a já — rozloučiv se s rodinou svou — seděl v železničním kupé.

Ujížděl jsem z Berlína do Vratislavi. Jel jsem tam ovšem a vůbec rád — jenom den bych sobě byl přál jiný. Nebylo ale výběru. V Berlíně — je tomu teď zrovna deset let, a byla tedy právě prusko-francouzská válka — panovalo rozčilení strašné. Nikdo nechodil do divadel, a kdokoli z nás sobě přál propuštění, ředitel Kroll, který přísazoval peněz, až se zelenal, dal mu je co nejochootněji. Hleděli jsme smutné budoucnosti vstříc, a došlý mne návrh pro Vratislav byl mi tedy nadmíru vítán. Dne 1. ledna 1871 jsem tam měl být, poněvadž jsem ale 30. prosince ještě v Berlíně zpíval, nezbyvala mi pro cestu než noc Silvestrova.

Usedl jsem a již hnul se vlak. Sotva jsme ale byli minuli několik stanic, začala mne zima rozrážet a nohy křehly. Lampička kmitala slabě. Byl jsem se svým kufříkem zde sám, jenom v druhém koutě šikmo proti mně naházeno několik kožichů, patrně majetek konduktorův. Proč bych sobě jedním z nich nepomohl! Zrovna již chci po svrchním sáhnout, když tu hromada se oživuje, hýbe — z kožichů vylézá huňatá čepice, pod ní huňatý obličej — člověk.

„To jsem rád,“ zívá si na celé kolo, „že nejsem sám. Po čertech mrzutá věc strávit Silvestrovu noc v kupé, sám a mlčky. He? — Pravda?“

„Ovšem,“ pravím, „a kdybych nemusil, nejel bych.“

„Což já? O já, nebýt konkurentův, kteří by mne mohli předejít! Aspoň *jedeme* do toho nového roku, a to znamená štěstí, věřte mi!“

Chtěl jsem odpovědět, nemohl ale pro zimu.

Přece brzy vyvinula se rozprávka dosti veselá. Avšak zvěděv ode mne, že Vratislav je můj cíl — právě tak jako jeho —, domníval se soused viděti ve mně snad také konkurenta a stal se zvědavým.

„A proč jedete dnes?“

„Jsem tenorista. Jedu do nového engagementu a musím zejtra tam být.“

Soused vyskočil, jakoby prachem vyhozen, popadl jeden z kožichů. — „Pro živého boha — vy — tenorista!“ vzkřikne, hodil kožich na mne a počal mne do něho choulat. Ulekl jsem se a vší silou jsem se začal bránit. Patrně také tenorista, konkurent!

Vymknu se mu z náručí, vystrčím hlavu. „Pane, co děláte!“ zahřmím.

„Tenorista — v tom mrazu tenorista, a už napolo zmrzlý! Zachráním vás!“

Přepadnutí bylo vysvětleno.

Ale netrvalo dlouho a vyskočil znovu. Chlapík v rozměru nějaké alpy! Vytáhl hodinky a zvolal: „Hrome, málem bychom byli projeli novoroční mýto! To přec nesmí být, zmrzlý tenoristo, he?! Ještě pět minut, dáme pozor a pak si ťuknem.“ Přitom vytáhl z kapsy kožichu lahev s likérem, asi tak litrovou. „Ta sílí a hřeje — ta vám poslouží!“ Sáhl znovu, vytáhl druhou lahev a podal tuto mně. A —

„Prosit Neujahr!“

Soused pil, mluvil — mnoho pil, mnoho mluvil — netrvalo to pranic dlouho a lahev byla prázdná. Sáhl zase do kapsy a vyndal novou.

„Aha — cestujete pro obchod likérní?“ ptám se.

Mlčky na mne pohlédl, hmátl za sebe a vytáhl kožený ranec. Rozevřel jej a já spatřil asi šedesatero nožů, od perořízku až k největšímu noži kuchyňskému. Ukazoval, odvíral a zavíral nože, přitom pil — a kořalka začala již účinkovat. Vtom vytáhl ten nůž největší a zašermoval mi jím kolem obličeje. „Vidíte — jeden říz, a už nezpíváte!“

Začalo mi být v té společnosti znovu teskno. „Žerty“ jeho se množily a bohužel byly právě vypravovanému skoro napořád podobny.

Náhle vyskočil a vzkřikl: „Všem konkurentům podřezat krk — všem!“ Vrávoral kupém, oháněl se nožem, moje nebezpečí nebylo více žádnou „otázkou“.

„Nechte ty trampoty!“ konejším ho.

„Ech — máte pravdu! — Ať žije Bismarck!“

Zůstal jsem jako omrazen.

„Neslyšíte?“ zařval, až dunění vlaku přehlušil.

Co naplat — „Prosit!“

„Ať žije Bismarck ještě jednou!“

„Ať žije!“ volám mimovolně.

„Vidíte, když si vzpomenu na ty Francouze,“ řval se stejnou silou dále, „mohu se vzteky pomínout. Kdybych toho Napoleona měl po ruce (sápal se po mně — uhnul jsem se), takhle bych ho chyt (znovu po mně — znovu pospíším si stranou) a ten jeho nos by takhle ulít (nové hmátnutí). Ale ten Moltke jim dá! Ať žije Moltke!“

„Ať žije!“

Ještě jednou se napil, sklesl na křeslo a usnul tvrdě.

Byl jsem od srdce rád. —

Následujícího dne při table d'hôte v hostinci U zlaté husy sedím — vedle včerejšího souseda svého.

Naříkal, že ho „bolí vlasy“.

Když jsem ho pamatoval, jakým způsobem mne, Čecha, nutil k přípitkům na německé velikány, mohl se smíchem potřhat.

„To se musí napravit — zvu vás na šampaňské!“

„Ale bez přípitků!“

„Slovo s to!“

Nedostál pak přece slovu. Chytil sklenici hned první a zvolal: „Ať žije umění a umělci!“

PAN JINDŘICH MOŠNA VYPRAVUJE :

Když to tak někdy mnou na jevišti škusne — věru nevím, co to je — a já najednou přeskočím stůl, vyskočím rovnýma nohama oknem ven nebo vyletím po kulise někam vzhůru, slyším hlasy: „Ten Mošna přece jednou zlomí vaz!“ Ó ne, moji draží! Jen jednou jedinkráte jsem byl na jevišti v skutečném nebezpečí života a to bylo právě při nejodměřenějším, při nejpatetičtějším kroku, jaký jen je divadelním úlohám předepsán.

Neboť já na prvopočátku uměleckých svých snah, v Jaroměři u společnosti Prokopovy, hrál *hrdiny*. Vždyť jsem byl člověk krásný, to musím sám říci. Světlý, kadeřavý vlas, tvářičky jako růže, hlas plný ohně. A domnívám se, že také postava má byla tenkrát *ještě* větší, než je dnes. Ba i France-Moory jsem hrával a kroutil očima. A obecenstvo trnulo.

Byli jsme tam celé čtyři měsíce, společnost oblíbena a členové její v častém přátelském styku s obecnstvem. A tu se kdysi v neděli stalo, že obecenstvo pozvalo herectvo na snídani. Herectvo šlo celé, vyjma mne.

Každý ví, co je „snídaně“, a každý se domyslí, jaké rozjaření zmocnilo se pozvaných, vínu nezvyklých, řeknu-li, že „snídaně“ trvala do pěti hodin odpoledne.

Téhož dne se dávala rytířská hra *Đáblův mlýn* na Vídeňské hoře, a hra ta o sobě již výtečná získala ještě tím, že já jsem hrál rytíře Guntýře. Rytíř Guntýř, to je ten, který tam vysvobozuje ty duchy. Já vysvobozoval duchy velmi rád, a když přišli kolegové, snídání „zmoření“, stál jsem v kulisách již připraven: na těle brnění, na hlavě přilbu se spuštěným hledím, po straně pádný meč s jilcem v podobě kříže. Vystoupil jsem, hrál s chutí a nadšením, a potlesk obecnstva byl bouřlivý.

V druhém jednání srazil jsem se tedy — já princip dobra, on princip zla — s rytířem... ech už ani nevím, jak se jmenuje, a vyzval ho věrně dle intence básníkovy na souboj.

Boj započal; bili jsme se udatně; štíty zvonily, meče se křížily v mocných ranách. Můj odpůrce ale, nejsa úplně sebe mocen, vínem k tomu rozpálen a také na mne pohněván, že jedině já jsem byl obecenstvem prve vyznamenáván, zapomněl pojednou, že hrajeme, — a udeřil mne znenadání veškerou svou silou do hlavy. Zadržel jsem ovšem ránu pádného, těžkého jeho meče štítem, přec ale ne tak dobře, abych byl se veškerým následkům nenadálé rány vyhnul. Meč odpůrcův rozrazil mi čelo a počal jsem silně krvácet. To však mne nehnětlo. Dohrál jsem svou scénu, pak jsem si na ránu dal arniku, obvázal ji černým šátkem a vyšlapoval jsem si jako raněný rytíř hrdě dál.

Princip zla, teď ještě rozezlenější, neměl ale na tom dost. V třetím jednání odbýval jsem s ním opět souboj a — spoléhaje se na čtenářovu diskrétnost — přiznávám se upřímně, že jsem měl už strach. Mé obavy se také splnily. Odpůrce udeřil mne opět mečem přímo do čela, a sice tak prudce, že mi krev z rány až vytryskla. Nyní jsem ale již nedohrál; odešel jsem za kulisy a opona musila být spuštěna.

Obecenstvo bylo nemálo rozhořčeno na mého odpůrce, dupalo, aplaudovalo a volalo mne. Vyšel jsem tedy, poklonil se, a když se pokřik poněkud utišil, pravil jsem: „Velecténé obecenstvo! Poněvadž jsem byl zúmyslně raněn, nemohu ve hře pokračovati!“ Běda! Sotvaže jsem slova ta pronesl, přilítla z kulis plechová přílba a dopadla mi na hlavu, až se mi v očích zajiskřilo. Můj odpůrce mrštil jí po mně.

Já ovšem vím velmi dobře, že hrdinovi, ať už zvítězí, neb padne, je nesmrtelnost zabezpečena — ale tentokráte mně to nějak hned nenapadlo a já skočil raděj z jeviště do orchestru a odtud do obecnstva. Utekl jsem, jak se říká. A teď začlo teprv to pravé. Obecenstvo bylo surovostí na mně spáchanou nanejvýš rozdrážděno. Jaroměřská omladina, která mi přála, chtěla surovce vzápětí potrestat a hnala útokem; rytířové na jevišti, s meči v ruce, postavili se na odpor.

Boj, krutý, památný boj — konečně rytířstvo kleslo. Meče

polámány, garderoba rozervána. Vítězné obecenstvo vyhrnulo se s triumfálním hlomozem na ulici. Zde poplach ale ještě větší! Jaroměřané se domnívali, že město hoří, — policie běží — revolta roste — dva tábory jsou již utvořeny, jeden pro, druhý proti hercům — a já zatím, v plné rytířské zbroji, ubírám se tiše a zkroušeně za zády všech ku svému domovu. Svůj oblek byl jsem zůstavil v divadle.

To by bylo ovšem nadál nic neznamenal, kdybych byl měl — ještě oblek druhý. Ale — „jeden kabát, jedny spodky,“ jak to v kupletu stojí — a za dne jsem přec co rytíř Guntýř po Jaroměři nemoh a navečer jsem se do divadla bál. I doma mně bylo zle. Jistý vlastenec mně sice půjčil spodky, ale poněvadž vlastenec týž byl trochu dlouhý, musil jsem jich polovici založit. A když jsem chtěl takto ještě něco na sobě mít, musil jsem přec jen do krunýře a dívat se v něm z okna. Trapné chvíle. Tamhle naproti jsem denně k svačině pil tak výtečnou kávu — zrovna přes celé náměstí jsem se domníval cítit libou vůni její — —

Jak to dopadlo „po třech dnech a třech nocích“?

Jakpak to mohlo dopadnout! Potřebovali brnění a musili mi poslat mé šaty. A když ředitel Prokop slyšel, že chci jinam, ano že mám již i tři zlatky závdavku, uspořádal banket na usmíření a zavedl mne nic netušícího k němu, v kruh kolegů; litovali jsme, odpouštěli jsme, objímali se, plakali, a ty tři zlatky jsme propili v pivě.

ŘEDITELKA SLEČNA ARNOŠTA LIBICKÁ
VYPRAVUJE:

*Jak krásná jsi byla, růže saronská,
když ponejprv mé oko Tebe zřelo: —
kde Tvůj byl stan, tam srdce moje spělo,
by našlo poklid. — Ono přece lká.*

Psal se rok 1877. Rok pro mne veleosudný, zaznamenaný písmem krvavým. Již upomínka naň zaráží tlukot srdce mého. Budu vypravovat. —

Na samém úpatí českomoravských hor rozprostírá se milé údolíčko. Na jihovýchodní straně je obemknuto lesnatými výšinami, z nichž spatřujeme potůček řinoucí se olšemi a vrbinami, podobný stříbrnému dracounu lemujícím pestrobarevná luka, háje, pole. As čtvrt hodiny nad údolím strmí malebné městečko M., jehož obyvatelé živí se výhradně suknářstvím a orbou. Roku výše podotknutého zavítala jsem tam se svou společností, doufajíc, že se pozdržíme nejméně půldruhého měsíce. Jeť obyvatelstvo zde probudilé a duchem novověkým prodchnuté, a mohla jsem skutečně počítati na slušné obchody. Počátek byl také opravdu slušný.

Já a staříčká moje matka bydlely jsme takřka na konci města, v chaloupce již polosešlé, před námi vždy jen chudobnými řemeslníky obývané.

Chýlilo se k večeru. Uzavřely jsme dobře vrata domovní, služka vzala garderobu uchystanou pro dnešní představení, šla napřed a já s matkou kráčely jsme za ní. — Znáš-li pak, čtenáři těchto řádek, život a konání kočujících společností důkladně? Odpovídám za tebe: Neznáš! Kdo nebyl sám aspoň půl roku uprostřed tohoto bouřlivého víru, který neuprosně mladistvé ideální lidi láká z tichého podkroví spokojených

rodin, velkou část rozhodných talentů pro kterýkoliv jiný užitečný obor společenský vytrhuje z blahodárné jich dráhy a vrhá ve svůj jícen nenasytný, bídné budoucnosti vstříc, — nemůže ani znáti tajemný ten život zákulisní, plný sobectví a ctižádosti, přetvářky a strojené šlechtnosti, neukojitelné zášti a věčné nespokojenosti. Jsou ovšem výminky. Jsou lidé vlastností čistých, neporušitelných, leč je jich pořádku a tito pak musí zápasiti tak těžce! Nechlubím se, však ačkoli žena, přece dovedla jsem mnohého včas ještě probuditi z nerozumné blouznivosti nebo ospalé netečnosti, mnohý uposlechl a je dnes otcem rodiny usedlým, občanem co nejužitečnějším. — Tenkrát měla jsem při své společnosti členy skutečně inteligentní, leč mnohý dal se unášet ctižádostí až nesmyslnou, pachtěním po vavřínech malicherně dobytých, a tu jsem domluvami často vzbudila proti sobě odpor i zášť. Býváť mezi obecenstvem také řádka lidí zámožných, ale nedosti obeznalých, příliš důvěřivých, kteří dají se snadno zaujmouti hercem proti řediteli, a — ředitel kočující společnosti musí pak mlčet, z důvodů pochopitelných. Na takové příznivce zavěšují se ti takzvaní „chlebičkáři“, neučí se ničemu, úlohu si sotva jednou přečtou, ale příznivcům svým vykládají: „V té úloze dnešní dostal jsem tam a tam věnce, tam a tam také věnce,“ a příznivec se domnívá, že by se objevil co neznalý věci a výkonů uměleckých, kdyby nekoupil „dnes“ také tedy zas věnec, — a herec kazí obecenstvo a obecenstvo kazí herce. —

Vstoupivši do garderoby, spatřila jsem mladou dívku, velikosti prostřední, vlasů hnědých, očí velkých, modrých, výrazu bolestného, jako by se tázaly na věc dávno uniklou, dávno ztracenou. Vstala, uklonila se a podotkla: „Představuji se co Cecílie Hranická, herečka, — odpusťte, že se představuju *takto*, ušla jsem daleký kus cesty.“ Oblek její, dosti elegantní a moderní, byl zaprášený. „Děkuju vám, že mne přijímáte.“

„Jsem potěšena z vašeho příchodu,“ odvětila jsem mladé dívce a stiskla jí ruku.

Mezi herci a herečkami nastalo šepotání. Sem tam vyprskla narážka na mladou dívku, kousavá, nelitostná. Dívka seděla tiše u dveří garderobních a tvářila se, jako by slůvka neslyšela.

Konečně hudba spustila kvapík, vše spěchalo na jeviště, jen Hranická nehnula se z místa. Sprovázela bolestným pohledem členy spěchající za svým povoláním. Po chvíli jsem přistoupila k ní, a vidouc slzy v očích, těšila jsem ji.

Hluboký vzdech vydral se jí z prsou. „Máte pravdu, oni mne neznají, a ne mou minulost — vždyť vy sama, ctěná paní, dosud nevíte —“ a prudký pláč nedovolil jí mluvit dále.

„Nezoufejte! Po představení půjdete se mnou do mého bytu a tam se seznámíme!“

Pokračovalo se ve hře. Vše šťastně šlo ku konci, když tu náhle strhnul se na ulici povyk. „Hoří — hoří!“ zalehalo sem zvenčí. Zvonili na poplach. Křik každým okamžikem vzrůstal, později zazněly temné signály hasičovy trubky — lid spěchal z divadla a jeden klopytal přes druhého. Na každé tváři lze čísti obavy nejvyšší, vždyť největší díl domů kryt jen doškami a pod těmi uloženo tisíce centů sena a slámy.

Herci nelenili, spěchali hned k ohni. Kterým nestačil čas, běželi v kostýmu. Alster, Mirovský a Šmider první byli na střeše a počali ji trhat. Vše se přičinilo, seč jen síly byly, hasiči, měšťané, rolníci, ženy i děti — avšak zde nestačila síla lidská, neminula hodina, a celé náměstí bylo v jediném plamenu. Na ostatní ulice čekal osud týž.

Ve směru požáru, ovšem až na konci města, bydlela jsem já.

Oheň zuřil již přes hodinu — pláč a nářek vzrůstal každým okamžikem. Také ze sousedních obcí přišly stříkačky, pracovalo se neunavně, leč oheň přeletoval stavení a ulice. Nastal všeobecný zmatek, každý spěchal z domu ven, nesa s sebou, co rád by byl zachránit. A také já s matkou a Hranickou spěchaly jsme, co jen síly stačily, k domovu.

Otevřela jsem vrata, vstoupila do jizby, ozářené světlem šlehajícího plamene, jen již asi třicet kroků od nás vzdáleného.

„Spaste se, drahá paní, zachraňte staříčkou svou matku, zachraňte sebe a svůj majetek — také tento dům jest jen doškami kryt — horko jest už nesnesitelné a vítr žene plameny v naši stranu — pomohu vám věci vynášet do pole, jen rychle!“

Slova Hranické námi hnula. Vynášely jsme šatstvo, prádlo daleko do polí, vzlykající a plačící. Na zachránění beden, nábytku, kněh atd. nebylo ani pomyslení. Pomocných ruk také nebylo, každý chránil nábytek vlastní a každý byl odkázán sám na sebe.

Nastala noc. Měsíc ztrácel se zvolna za hory a já s matkou seděla plačíc na troskách našeho těžce získaného majetku. Sloupy dýmu vystupovaly z rumu zničených stavení, sem tam ještě vyšleh plamínek — chvílemi slyšet bylo padnutí trámu neb jiné dosud vzdorující, napolo spálené hmoty — hluk utichoval, na věži bila dvanáctá hodina.

Sta zemdlených lidí nocovalo v poli, většina rodin slzela na troskách svého rodiště. Těž u mých nohou vzlykala duše, mně dosud neznámá. Hranická objala nohy mé a zvolala zoufale: „Jaký osud vás to zastihl! Krok můj přinesl vám toto neštěstí — odpusťte mi, nemám-li u nohou vašich bolem zahynout —“ a křečovitě znovu objala nohy mé.

Pak, jako by se byla utišila a přišla na jiné myšlenky, pravila klidněji, hledíc a ukazujíc na měsíc: „Jsem přec jen dítě prokleté! — Kam kročí noha má, pustoší. Proč jen jsem poznala života — proč se stala tvůrkyní těchto nočních hrůz — zabte mne! — jed, jed! — dejte mi jedu, aby mne neodezdali právu — ó — přicházejí —“ a sklesla na zem jako mrtvola.

„Všemohoucí na nebesích — sen nebo skutečnost, co tu pravila!?“ zvolala jsem a sama smyslů polozbavena padla jsem staříčké své matce k nohoun. Matka byla při slovech dívčiných zbledla na smrt.

Znovu se mi z prsou vydral výkřik: „Palička! — Ó věčný slitovníče!“

Smutné rozprostřelo se před námi jitro. Na další existenci v městě nebylo pomyslení.

Přivolaný lékař uznal stav Hranické za nebezpečný a prohlásil, že dívka zachvácená návalem šílenství. Co počít s ubohou, osamotnělou, mně zcela neznámou dívkou? Oznámila jsem členům společnosti své, že pojedeme druhého dne — jen tak nazdařbůh — do nejbližšího města. Vyhledala jsem vozku,

věci se naložily, pro Hranickou upravili jsme na voze lůžko a uložili ji na ně.

Přijeli jsme do města H. C. Byli jsme dobře přijati, však veškeré iluze o lepších dobách pominuly jediným pohledem na mrtvo vládnoucí městem.

O Hranickou bylo postaráno. V několika dnech zotavila se tak, že mohla záhy dost již na menší úlohy se odvážiti. Když jsem ji jednoho dne opět navštívila, jala se vyprávěti o životě svém:

„Byla jsem vychována v dívčím ústavě; rodiče moji nemohli mně dáti nic jiného než dobré vychování. V šestnáctém roce věku svého vrátila jsem se z ústavu domů, do města C., kde byl otec můj dohlížitelem továrním.

Dva muži ucházeli se o mou ruku. Vladislav, muž mladý, velenadaný, jenž již po delší čas řídil svůj vlastní obchod, učinil na mne dojem příznivý; přilnuli jsme k sobě. Moji rodiče byli přátelé velkého poklonkování, Vladislavova povaha byla však přímá, on upadl u nich v nelásku a dáno mu zřejmě na srozuměnou, že není vítán. Zato nápadník druhý, jakýs L., starý mládenec, vládnoucí velkým jměním, různě nabytým, líbil se našim. „Ten bude tvým manželem a nikdo jiný, Cilko,“ pravil otec jednoho dne ke mně, „budeš s ním šťastna. Dobrý člověk a peněz má pro všechny časy.“ — „Nikdy se nestanu jeho ženou,“ odpověděla jsem pevně. — „Pak tě přinutím. My jsme se s L. již dohodli — nežádá věna — jen lásky — do odpůldne mně dáš určitou odpověď, a sice takovou, jaké sobě přeju — ač chceš-li mít vůbec ještě otce.“ Odešel.

Dala jsem se do pláče a napsala Vladislavovi list, dávajíc mu o všem zprávu. Zároveň jsem slíbila, že v určitou hodinu dostavím se na určité místo tajných — jak jsme se domýšleli — schůzek našich.

Objali jsme se vášnivě.

„Jen sem — sem — rychle sem!“ zaznělo to náhle v křoví za námi a my vyděšení spatřili starého L. Už tu byl ale také otec můj, matka, sestra, i služka. Opovržlivé pohledy vpíjely se mi v duši. „Ty zlolajná!“ volal otec, „to je tvá vyhlášená

cudnost, za kterou já jsem čest svou vsadil? Ne více přes můj práh, ne více ke mně — dneškem přestávám býti otcem tvým!
,Matko!

Také matka mne odstrčila.

Odešli.

Stáli jsme s Vladislavem jakoby omráčeni. Marny byly pak milencovy domluvy; neúčinkovaly na mne. Chtěl, abych šla k rodičům jeho, že dobře mne přijmou. Konečně jsem slíbila, že přijdu.

Navečer však pokusila jsem se ještě jednou dosíci odpuštění. Ale služka měla již rozkaz, zavřela dvěře.

Zoufalství mé dostoupilo vrchole. Prchla jsem z města ven, do polí, stále dál a dál.

Nastala noc a já se dostala do R. Hned na prvním nároží vidím program divadelní, a tu mne projela myšlenka: Jdi — uteč se k nim — oni pochopí zajisté neštěstí tvé — přijmou tě ve svůj střed — aspoň pokud se hněv rodičů neumírní. — Vyptala jsem se na byt ředitelův, sdělila mu vše upřímně, a on mne engažoval na tak dlouho, pokud mně bude libo. Povolání nové se mně zalíbilo a ředitel byl se mnou spokojen. Projížděli jsme různá místa česká.

Mezitím však doma odehrála se truchlohra. Otec můj se s Vladislavem sepral — byliť štváni starým L. — a Vladislav udeřil otce holí po pravé straně hlavy tak, že tento s výkřikem ,Vrahu!' sklesl. Vladislav prchnul. Lékař uznal poranění za těžké a za Vladislavem vydán zatykač. Po šest neděl Vladislav se schovával. Mezitím otec můj úplně se byl uzdravil, a tu přišel Vladislav zase zpět a vydal se sám v ruce spravedlnosti. Rozsudek zněl na šest měsíců.

Kolikrát jsem byla mezitím zaslala prosební listy rodičům svým — vždy jsem byla odmrštěna! Ano, otec a matka vyslovili v té době i kletbu nade mnou. A přece jsem se měla již státi matkou dítěte, jehož otec, pozbaven cti občanské, byl vyvržen ze společnosti lidské!

Uplynul rok. Co se s Vladislavem pak stalo, podnes nevím. A tak nemám nikoho kromě boha a vás — neopouštějte mne — mám-li umřít, zatlačte vy oči moje — a dítě mé opuštěné ať ve vás nalezne svou druhou matku!“

„Budu matkou vám i vaší dcerušce. — Kde ji máte?“

„Má tetička v Čechách ji ošetřuje.“

„Slibuju.“

„Neskonale díky!“

Nemoc Hranické se opět vrátila. Již naposled. Sotva se byla po představení doploužila do svého příbytku, ulehla na lůžko. Lékař se vyjádřil, že ani rána nedočká. V noci počala znovu šílet, křečovitě záchvaty dostupovaly již mozkou.

Telegrafovala jsem rodičům jejím. Přijeli a zastihli dceru ještě živou. Jak dojímavý akt se odehrál u jejího lůžka! Rodiče klekli, líbali jí líce i ruce, nářek jejich byl teď nevýslovný.

Ještě jednou otevřela Hranická oči. Chopila se jich rukou, tiskla je k horkým svým rtům.

„Konečně! — Díky! — Pozdravte mé dítě —,“ a zápas byl skončen. —

Doprovázeli jsme ji k hrobu. Průvod blížil se ku bráně hřbitovní, když jsem zpozorovala mladého muže, slušného zevnějšku — pohledu zoufalého. Byl to Vladislav, jenž po několik již dní meškal v H. C. co obchodní jednatel — neznaje pseudonymu Hranické.

Otec Hranické poznal ho na první pohled a vypuknul znovu v pláč. „To je on,“ šeptal mně do ucha, „a jak se změnil! Ó bože, jak jsi spravedliv, jen tys ho sem povolal, aby byl svědkem následků svého provinění!“

„Teď si máte odpustit, oba vzájemně nad hrobem vašeho dítěte!“

Kněz měl nad hrobem výklad. Vladislav nemohl se již zdržeti, vrhl se ku hrobu a štkal hořce a hlasitě.

Otec přistoupil k němu: „Odpuštění mezi námi!“

„Odpuštění!“ zaštkal Vladislav.

Následujícího dne odcestoval Vladislav do Bosny. Dal všem sbohem, mně zanechal lístek.

Stálo v něm:

„Přijměte díky a žehnání nešťastného. Jdu na očistu imena svého do Bosny, pomáhat bratřím.“

Prosím, vykonejte ještě jedno. Dejte na pomník vyryti slova:

*Jak krásná jsi byla, růže saronská,
když ponejprv mé oko Tebe zřelo: —
kde Tvůj byl stan, tam srdce moje spělo,
by našlo poklid. — Ono přece lká!*

Právě se tiskne malá Cecilka ke mně a ptá se, proč pláču. Ty nevinné, krásné, milé dítě! —

Teď pochopíte, proč mne zvou po celé Moravě, ano proč — vzdor tomu, že jsem svobodna — i veškeré dopisy úřadů mají nadpis: „*Paní Libická*“ — ?

XIX

RECENZENT OPERNÍ PAN EMANUEL CHVÁLA VYPRAVUJE :

Operní referent hraje na divadelních táčkách smutnou úlohu. Vstupuje do kruhu shromážděných operních sil, marně rozhlíží se po některé, u níž dosud nemá svůj „vroubek“, a které byl by tedy jen poněkud příjemným společníkem. Přemohl-li první obtíž a našel-li místo, kde klidně může naslouchati veselým příhodám ze života uměleckého, již co hrozivý mrak blížící se obtíž druhá. Co bude vypravovati, až přijde řada na něho ?

V moři not, v kterém on plove, nerodí se zajímavé epizody; nejněžnější dámská ručka jest chladna, vede-li recenzent ji k ústům, výprasky za přísné kritiky nejsou u nás dosud v módě — nanejvýše dovedl by tedy ze všech těch káravých zraků, kolik jich v životě musel zachytiti, sestaviti obrázek své oblíbenosti, který by snad dovedl trochu pobavit. Ale jakkoli se pochybuje o lidskosti referentů, ujišťuju, že tolik má jí každý z nich, aby *sama sebe* neodsuzoval; zbývají mu tedy jen dvě cesty: buď setrvati v hlubokém mlčení tak dlouho, až všickni jsou přesvědčeni, že nemá, co by pověděl, anebo vypravováním některé upomínky ze své předreferentské doby poskytnouti svým zdánlivým posluchačům příležitost, aby mezitím pohodlně s vlastními myšlenkami mohli vyjít si někam na procházku. Byl jsem odhodlán voliti prvnější a jen opětované laskavé vybídnutí ze strany pořadatele „divadelních táček“ dovedlo svěsti mne na cestu druhou. —

Netajil jsem se tím nikdy, že náležím k nejhrořivějším ctitelům múzy Smetanovy; čím trapněji působí na mne všecka strojenost v hudebním umění, tím raději poddávám se bezprostřednímu vlivu ducha originálního, jenž uvádí nás do říše, kde každou píď půdy vydobyl si vlastní silou a kde vše řídí se dle zákonů, jak mu je nejlepší přesvědčení na cestě za ideálem bylo vnuklo.

Nezúčastnil jsem se bojů, jaké vyvolaly u nás snahy Smetanovy; jsem ze školy mladé, a když poprvé ostýchavě nabídl jsem skromné síly a dobrou vůli svou táboru pokroku, tu plál již oheň ducha Smetanova jasnou září a dotěrné mušky ležely se spálenými křídly kolem něho.

Co hudební referent byl jsem poprvé svědkem triumfu, který Smetana slavil svou Hubičkou; podobně rychle dobyli si ale Braniboři v Čechách přízně obecnstva. Nejdokonalejší zpěvohra Smetanova Tajemství měla dosud jen čestný úspěch, jako svým časem Prodaná nevěsta, o které, poukazuje ku slabým kasovním výsledkům, vyslovil se ředitel Thomé: „Ja mein lieber Kapellmeister Smetana, die Prodána ist keine Pranibóry!“

V Branibořích seznámil jsem se ponejprve se Smetanou a nezapomenu nikdy dojmu, jaký učinila na mne první jeho zpěvohra, o které myslel jsem, že nadobro již rozluštila otázku české hudby dramatické. Bylo to tuším v roku šestašedesátém. Měl jsem za sebou rok pilného hudebního studia, první, kdy vymaniv se z pout nechutného učení na ústavě, provozoval jsem hudbu dle vlastní chuti a náklonnosti. Jen ten, koho jako mne zastihla bolná snivost Schumannova a tklivá touha Chopinova zrovna v oné fázi života, kdy celé moře citů vynořuje se z duše právě se probouzející, pochopí, s jakou horoucností přilnul jsem ku směru moderních romantiků, a méně snad bude diviti se tomu, že dojmy z oné doby do jisté míry trvalý si udržely vliv na vývoj názorů mých u věcech hudebních. Musím však podotknouti, že nijak nebyl to pouze moderní směr, z kterého vyrostlo mi přesvědčení, že forma a obsah v hudbě neztotožňují se tou měrou, abych veškerou hudbu programovou považovati musil za zbloudění v umění.

Divadla, zejména opery, navštěvoval jsem tehdy tak často, jak skromné mé poměry tomu dovolovaly. Kolikráte stály na divadelních cedulích jména Mozart, Rossini, Weber, Meyerbeer, Gounod a Wagner, aniž bych byl měl té nejmenší naděje sehnati pro ten den potřebné pro návštěvu divadla dva šestáky! Jen zřídka kdy vyhledával jsem, přikládaje s těžkým srdcem čtyři krejčary ku vstupnému na poslední galerii, ku zvýšení „pohodlí“ v divadle protekci domovníků;

tlačence u kasy, pachtění se po místě, z kterého viděl bych aspoň kousek jeviště, přemítání, jak zbavil bych se spolu-
posluchače na zádech mi ležícího atd., to vše úzce souviselo
s poezií, v kterou halilo se mi slovo „divadlo“. Pamatuji se,
že nejednou vyseděl a vyklečel jsem celá představení na úzké
hraně jedné ze zadních přehrad na poslední galerii německého
divadla, studuje vedle hudby pilně zákony o rovnováze a za-
chycuje se vždy stropu, kdykoli těžiště mého těla hrozilo
pošnouti se mimo podpornou čáru, na které lovil jsem si své
jízvy.

Postavení, v kterém poprvé poslouchal jsem Smetanovu
zpěvohru Braniboři v Čechách, nemusel mi také nikdo zá-
viděti. Hlava na hlavě, tělo jako v kleštích, každý takřka duši
na jazyku, stáli jsme tu báječně vtěsnáni do úzkého prostoru
mezi poslední lavicí galerie a zdí co neproniknutelná hradba
proti těm, kdo přicházejíce pozdě, za svých čtyřicet neb třicet
krejcarů domoci se chtěli číslovaných neb nečíslovaných se-
dadel. Čas od času do horkého vzduchu vyslaný hluboký vzdech
— toť jediné, čím mohli jsme si uvolniti. Proto přece onen
večer náleží k nejkrásnějším, kterých v divadle jsem zažil,
neboť vědomí, že co Čech stojím tu před velice významným
dílem českého umělce, naplňovalo mne, který jsem, na ně-
meckých školách vychován, povždy slýchatí musel stereotypní
fráze o duševních nedůstatcích svého národa, neskonalou
hrdostí.

Přiznávám se, že byl jsem sice puzen zvědavostí poznati
novou původní českou operu, která neobyčejný měla úspěch,
že však neočekával jsem nijak něco neobyčejného. Znal jsem
totiž svým časem velmi oblíbenou první českou zpěvohru
Dráteník a musel jsem se, ano toto jinak uznáníhodné dílo
počátek české zpěvohry postavilo na stanovisko dávno již
přemožené, obávati toho, že české zpěvohře bude na vlastní
vrub ještě jednou prodělati veškeré přechodní fáze vyvinutí
hudby dramatické a že dlouho to bude ještě trvati, nežli
česká opera octne se na výši doby.

Jaké bylo tudíž moje překvapení, když pojednou v Bra-
nibořích Smetanových poznal jsem hudební dílo, s kterým
bych byl si přál jíti světem, abych dokázal, že konečně našli

jsme také produktivní talent, který všeobecně oslavovaným reproduktivním talentům cizím co do uměleckého významu se vyrovná. Musel jsem míti patrně velmi malou důvěru do ceny nové české opery, neboť byl jsem již nad tím u vytržení, že našel jsem tu hudbu, která věděla o všech vymoženostech hudby moderní, o bohaté polyfonii, o efektní instrumentaci, o intenzivní charakteristice, ba dokonce i o dramatickém proudu. Nejvíce však imponovala mi samostatnost slohu hudby Smetanovy. Nyní, kdy máme před sebou řadu děl mistrových, jichž hudební sloh stále se zdokonaluje, stal se tak typickým, že jest charakteristickou známkou celé smetanovské školy, nyní ovšem považujeme, a právem, Branibory za nejméně samostatnou zpěvohru Smetanovu. Jinak ale bylo poprvé, kdy každá z čestných zvláštností hudby jeho, které nyní známe, byla nám novou a nápadnou. Pamatuji se, že zejména charakteristické progrese, oblíbené u Smetany pošívání melodických frází v diatonickém postupu, široké rozprádání tónických trojzvuků a některé příkré modulace svou novostí poutaly u nejvyšší míře mou pozornost. V jednom svazečku svých explikací o binominálních koeficientech, které mne v tehdejší době patrně méně zajímaly než Smetanova opera, našel jsem přednedávnem vedle motivů i celou řadu zvláštních harmonických postupů z Braniborů, které jsem si byl pamatoval a v přednášce z matematiky zaznamenal. Největší dojem učinily a činí až podnes na mne v Branibořích velké scény lidu; jen skvělý talent mohl hned při prvním pokusu na poli hudby dramatické vytvořiti scény také mohutnosti, také elementární síly!

Mimoto pak byl jsem nadšen oněmi místy, v kterých jedna z nejskvělejších vlastností Smetany co operního skladatele, totiž důmyslné vytknutí závažných momentů užitím intenzivního hudebního výrazu, poprvé osvědčila onu plnou moc své působivosti, které napotom v každém novém díle skladatelově vždy nanovo jsme se obdivovali. Tak nikdy nezapomenu úchvatného dojmu, který vyvolalo ve mně jedno místo v prvním jednání. Oldřich Rokycanský (záhy zemřelý Šebesta zpíval tehdy tuto partii) vybízí Wolframa Olbramo-
viče ku pomstě na Braniborech; jeho slova:

*Nezanikneť česká sláva,
pokud v rukou našich zbraně.
Pro krále a vlasti práva!*

mohl jen Čech umělec pronésti s takým zanícením, jak Smetana je pronesl.

Z postav líbili se mi nejvíce Jíra a Varnemann, ze zpěváků Lev (Tausendmark) a Paleček (kmet). Grund (Jíra) hrál tak výtečně, jak zřídka kdy v operách hráti vídáme, krásným svým hlasem však tehdy ještě neuměl vládnouti a dosti často zpíval falešně. Pro dámské úlohy a výkony měl jsem menších sympatií.

Několikrát mezi představením pokoušel jsem se marně o to, spatřiti skladatele, který dirigoval. Představoval jsem si Smetanu co mladého muže velké postavy a imponujícího vzezření; později dověděl jsem se, že Smetana byl již dvaadvacířicátník, když poprvé provedena byla první jeho česká zpěvohra, a ještě o něco později přesvědčil jsem se, že i má obrazotvornost odchýlila se od skutečnosti. Od této odchýlil jsem se také ve svém veřejném soudu ohledně budoucího osudu Braniborů. Bylť jsem přesvědčen, že zanedlouho zpěvohra Smetanova proklesť si cestu do světa a dobude skladateli uznání ciziny; jak zatím mělo se to s tím uznáním, ví každý, teprve v nejnovější době zdá se, že pronikl Smetana hradbou, kterou proti českému umění ohradila se cizina.

Jakkoli během času a po pozdějších závažných uměleckých činech Smetanových v některých věcech poopravil jsem si svůj náhled o Branibořích, cením dosud dílo toto, které pro českou zpěvohru bylo prvním významným krokem na pravé dráze, vysoce a vzpomínám vždy rád nadšení, s kterým vítal jsem je v době, kdy instinktivně tušil jsem onen mocný rozvoj českého hudebního umění, z kterého, dík snahám Smetanovým a práci jeho ducha, dnes se těšíme.

SLEČNA MARIE SITTOVA VYPRAVUJE:

Co děcko jsem byla velmi slabá a útlého zdraví. Kde jsem seděla, tam jsem slabostí usínala — zvláště ve škole u fran-tiškánů. Nedělo se to z lenosti nebo z omrzelosti, nýbrž sotva-že jsem byla několik minut v uzavřeném vzduchu školní síně strávila, již šly mrákoty na mne a nemohla jsem spánku odolati. Napomínali, kárali, trestali mne, nic naplat. Matka mně dávala navlhle šátky, bych si skráně utírala, když dřímota na mne přijde; to pomohlo ledva nějakou chvíli, a já pak zase umdlenosti podlehla.

Jednoho dne jsem tak tvrdě usnula, že jsem se svalila pod škamnu, právě když ctihodný učitel něco vykládal; rozhněván poslal mne domů se vzkazem, aby mne více do školy neposí-lali, že tam nejsem beztoho nic platna.

Přísná matka mne nevlídně uvítala a bědovala, že se na mně asi malé radosti dočká. Podobalo se věru tomu, neb jsem ten-krát nebyla s to pamatovati si jedinou větu. Plísnění a bědo-vání matčino hluboce mne ale dojalo. Rozplakala jsem se a dala do tak usedavého pláče, že mne otec, známý hoto-vitel hudebních nástrojů, zaměstnaný právě ve své dílně, uslyšel. Slitoval se nade mnou a zavolal mne k sobě, což se velmi zřídka stávalo.

Byl právě dohotovil nové housle a zkoušel je. Vzal jeden tón, pak druhý, třetí. Zvuky ty mně projely tělem; zapomněla jsem na veškeru strast a pudilo mne to, bych zvuky nápodobila. Když poslední byl dozněl, nemohla jsem pudu více odolati a tón se mně nesměle vymknul z úst.

Udiven otec naslouchal; když jsem umlkla, vzal jiný tón s vyzývavým pohledem na mne a já ho následovala. To se opakovalo několikrát; pak otec housle odložil, mne vzal na klín a poceloval, řka: „Děvče, ty máš sluch.“

Od té doby mne cvičil ve hře na klavír a ve zpěvu, a při tom cvičení jsem nikdy neusnula! Zvuky hudební osvěžovaly mé nervy, tělo sílilo a paměti stále přibývalo, takže si dnes věru na ni stěžovati nemohu, neb mám v ní tak asi sedmdesát úloh.

Když jsem pak, děvče šestnáctileté, poprvé na Českém zemském divadle co Gilda vystoupila a pěkného úspěchu docílila, nejvíce mne těšila poklona jistého přítele, jenž pravil: „Slečno, vy zpíváte jako housličky.“ Připomenulať mně můj první pěvecký pokus při houslích mého otce.

SLEČNA EMÍLIE BEKOVSKÁ VYPRAVUJE :

Kdo mne v okamžicích mého života pozoruje, když se srdečně raduju a směju (a já se směju víceméně všemu), netušil by asi, že svědomí moje tíží — vražda.

V Oděse, kdež jsem byla engažována za ředitelství pana Wint-
ra, měla jsem milou, dobrou přítelkyni. Kvůli úspoře hospo-
dařily jsme společně, najavše si českou kuchařku, neboť s rus-
kou stravou nemohla jsem se spřáteliti nikdy, a takž jsme
spořily klidně a pilně, až vždy po den výplaty gáží, kdy jsme
zpravidla vždy zas znovu nabyly přesvědčení, že vydáváme
dvakrát tolik jako kolegyně naše ostatní. Udiveny pohlížely
jsme vždy jedna na druhou a hlasně bědujíce — nechaly jsme
dále vařiti svou Lizinku.

Přesto bylo by se nám všechno dařilo pěkně a dobře, neboť
jsme žily pospolu v nejlepší shodě — což prý mezi kolegyněmi
nebývá *vždy* obyčejem —, kdyby jen moje přítelkyně nebyla
bývala také majitelkou ohyzdného, starého, napolo slepého,
zrzavého a kulhavého psa, kterému nejen svou přízeň, ale
při jídle také nejlepší kůstky věnovala. Ovšem — nedalo-li
se mu dobrovolně, brával on si jednoduše sám, aniž by
se byl musil obávati výprasku. Jak často musila naše Lizin-
ka ještě jednou dojíti pro maso, protože byl Šuft — tím
jmenem se roztomilé zvířátko honosilo — kus ještě syrový
sežral. A když se strojila smažená kuřátka (podotýkám:
mé zamilované jídlo) na stůl, musila mi Lizinka pokaždé
dřív svatosvatě přísahati, že jich Šuft předtím ještě neochut-
nal.

A stalo se, co následuje: Jednoho večera provozovala se
na tamějším divadle veselohra *Dvě vdovy*, v níž já a moje
přítelkyně hrály jsme titulní úlohy. Představení se dařilo
náležitě; leč pojednou ve scéně, ve které já mám konat vý-

slech, vstoupí Šuft s největší klidností na jeviště a položí se své vládkyni na vlečku.

Nápověda přerušil svou činnost a dal se do hlasitého smíchu, v orchestru vstávali a dávali se do smíchu, obecenstvo se smálo, já se smála a páni kluci na galeriích jásali, neboť moje přítelkyně mezitím hleděla psa ze svého šatu odšoupnouti, on však klidně si zasedl znovu a na druhou část jejího šatu, takže byla nucena sejíti z jeviště a Šufta zavolati k sobě. Vtom ale spatří on mne, sedící tu s modrými brejlemi na nose, a poněvadž jsem mu doma někdy nepříjemné důkazy své přízně projevovala, začal tak štěkati a výti, že jsem byla též nucena odejíti, jen abych zprostila jeviště nezvaného hosta. Za kulisami ale stála Lizinka všecka uplakaná, bylať ji moje přítelkyně právě a řádně vyplísnila, že Šufta nechala odběhnouti.

Téhož večera přísahala jsem pomstu, netušíc ani, jak brzo se mi k tomu příležitost naskytne. Před zkouškou jezdívaly jsme my činoherní dámy v letě vždy pospolu do Langeroongu, abychom se tu koupaly v moři. Rozumí se, že Šuft musil býti vždy s sebou. Kdykoli jsme ale přibyly, pokaždé utržily jsme od pánů uličníků, zevlujících na břehu mořském, pro toho krásného průvodce svého jen posměch.

A jely jsme hned druhého dne po onom pamětihodném představení zase do Langeroongu. Šuft tu seděl v slunci jako vždy před oblékárnou a pošilhával svýma malýma otravujícíma očima po své paní, s kterou já právě se škádlila proto, kteráže máme dříve seskočiti z prkna. Předešla jsem ji a již se hotovím ku skoku — vtom mne popadne něco za nohu. Jen malé, maličké trhnutí — a zlý můj pokušitel leží ve vodě.

Bolestný výkřik mé přítelkyně a pak — velká pauza.

„Budte ráda, slečno Möllerova, že jste se té ohyzdy tak romantickým způsobem zprostila!“ — „Byl to beztoho škandál, že jste se s takovou ohyzdou po světě vláčela!“ ozývaly se ze všech stran chlácholící hlasy. Leč nadarmo! Möllerova vstoupí s neskonalou důstojností ke mně na houpající se prkno a s velikým pathem zvolá: „Emílie, buďto skočíš za mým Šuftem a zachráníš ho, anebo se budu domýšleti, že jsi ho úmyslně...“

Nato já se zarazím, zakoktám cosi jako omluvu a s uklo-

něnou šíjí — vracím se do oblékárny. Odtud jsem pak malým okénkem dlouho ještě stopovala další průběh událostí. Šuft ovšem, stáří sešlý a k plování nezpůsobilý, byl ve vlnách mořských již zahynul.

Po několik dní musila jsem snášet výčitky a pomluvy své přítelkyně; konečně ale přišla moje vražda přece v zapomenutí, a když jsme se loučily, ona, aby se provdala, já, abych nastoupila engagement v Berlíně, bylo vše odpuštěno.

SLEČNA Z EHRENBURGŮ VYPRAVUJE :

Nastoupila jsem dráhu svou uměleckou velmi záhy; proto jsem také uměleckých příhod dožila se mnoho. Vždyť jsem poprvé hrála divadlo jsouc teprv asi deset let stará, a sice jsem hrála zednického políra Kluka v Řemeslnické merendě — úlohu to tedy, která zajisté nebyla „přímo pro mou osobu psána“. Chtěla bych se dnes vidět, jak jsem tenkrát hrála. Ale bylo to v klášteře voršilek v Praze, kdež se vychování moje dělo, a tak jsem se líbila, že kdykoli se hrálo, vždy jsem obdržela úlohu mužskou. Z toho vyvinula se u mne taková hrůza před úlohami těmi, že jsem například s ředitelem Thomém si kontraktně vyjednala, on že mne nikdy úlohu takovou hrát nenechá.

První mé engažement bylo v Štětíně. Tam kdysi — dávali jsme právě Stradellu — sklouzla jsem na cestě do garderoby se schodů a vyvrtla sobě nohu tak, že ihned přivolaný lékař mně ji napraviti musil, já pak že jen s největším namáháním téhož večera jsem dozpívala.

Hned dne následujícího určeno provedení Meyerbeerovy opery Hvězda severu, v níž přidělena mně Praskovia. Opera ta byla novinkou a vypravena s nákladem velkým. Škoda z neprovedení mohla být velká, neboť divadlo bylo vyprodáno a z blízkých i z dalekých rytířských statků vůkolních byli lidé houfně přibyli, aby seznali operní novinku. Co činit? Zkrátka, „malá“ Ehrenbergova — říkali mně tak proto, poněvadž jsem v Štětíně vesele teprv trochu rostla — malá Ehrenbergova tedy „mußte 'ran“, jak Pomořané říkají. Ale jak? Noha byla tak silně naběhla, že by se na žádný způsob nebyla vešla ani do největšího střevíce, o pevném kroku ani zdání, a k tomu ještě měla Praskovia krátké šaty.

Lékař zrazoval, ředitel domlouval — a já řekla, že budu zpívat.

Navečer tedy Praskovii oblékly, nemocnou nohu obalily do plstě, a já, opřena o svého ženicha a přívětivým obecnstvem bouřlivě přijata, belhala jsem se k připravenému na jevišti sedadlu a zpívala *sedíc* úlohu svou. — Když v jednání třetím Praskovia se svým ženichem do předsíně carovy přichází a k služebnému Grizenkovi praví, že přicházejí z Čuchonska, aby sobě vyprosili slyšení, extemporoval tento: „Je to vidět, vždyť se ušla, až kulhá!“ A obecnstvo propuklo opět v bouři.

Vůbec jsem byla po celý večer velice vyznamenávána, což jsem ovšem dosti draze zaplatila, musíc pak po tři neděle trvati na lůžku.

Ze Štětína přišla jsem do Hamburku, odtud do Lipska. Vůbec dlí myšlenky mé nejraději při prvních těch mých letech divadelních. Tenkrát byla nade mnou samá jen nezkalená zář sluneční.

Stíny života přišly později. — Jsem nyní v Praze již po devatenácte let činna — chci sobě však z doby té připomínati jen okamžiky světlé. Posloužila jsem českému divadlu celou silou svou.

SLEČNA JINDŘIŠKA SLAVINSKÁ
(ROZENÁ Z RITTERSBERGŮ) VYPRAVUJE :

Povím několik epizod ze svého dětství:

Kapitola I

Můj první nepodařený pokus v německém jazyku

Bylo to ještě v Haliči. Přebývala jsem s matkou v Šniatynie (otec byl v Čechách, aby v Teplicích vyhojil porouchanou nohu), šlo mně na sedmý rok. Moje matka mluvila polsky, francouzsky, vlašsky a německy; tuto poslední řeč však neráda a jen v nejnútnejší potřebě. Já, to se rozumí, nemluvila jsem než polsky, začínajíc teprv učiti se jazyku francouzskému.

Jednou přišla židovka k matce, prodávajíc nějakou látku. Držíc šátek na tváři opakovala několikráte s velkým důrazem větu: „den ganzen Tag und die ganze Nacht!“ — stěžovala si nejspíše na bolení zubů. Pamatovala jsem si tu větu, a když židovka odešla, volala jsem vítězoslavně: „Maminko, já už taky umím německy!“, a pitvoříc se po židovce, procházela jsem se pokojem a volala: „den ganzen Tag und die ganze Nacht!“

Ale to jsem se potázala se zlou! — „Mlčíš!“ křikla na mne matka, náramně rozhorlena, „uslyším-li ještě jedno švábské slovo z tvých úst, potrestám tě, že na to do smrti nezapomeješ!“

Nevím, co by bylo ještě následovalo, kdyby v tom okamžení nebyla přišla jakási návštěva. Vykradla jsem se z pokoje na své zamilované místečko do zahrady, pod svou milou jabloň. Tam bylo vždycky tak krásně! V zimě mnoho sněhu na panáky, na

jaře plno překrásných květů, které jsem velmi milovala, a což v letě — ta červená jablíčka! Leželo jich plno v trávě, a tráva vypadala jako krásný koberec. Mohla jsem si z nich vybrat, co jsem chtěla. Tam jsem seděla až do večera s naším malým černým pejskem *Othellem* a přemýšlela ustavičně, *proč* se maminka tak rozhněvala. — Vždyť se to stávalo málokdy. Vždyť byla ke mně tak shovívava.

Nedalo mně to, já musila odjakživa vědět *proč* a *nač*? —, a když mne matka večer ukládala k spánku — a já se již byla pomodlila otčenáš za bratříčka *v nebi* a za tatínka *v Praze*, objala jsem matčinu šíji řkouc: „Maminko, hněváš se ještě na mne? — Řekni mi, co ti udělali *Němci*?“

„Co mi udělali?“ opakovala, „což si nepamatuješ, co jsem ti dávno povídala, že *Němci* a *Moskalé* rozervali a rozšlapali naši drahou zem? — Nepovídala jsem ti, že jsou od věků naši nejhorší nepřátelé, jichž musíme z celého srdce nenávidět? — Nevíš, že ti vlastního ujce zavraždili?“

Dlouho poučovala mne matka, držíc mne ve svém objetí, až jsme se obě hořce rozplakaly. A od té chvíle zarylo se mi hluboko do srdce, *proč* matka *Němce* tak vášnivě nenávidí.

Kapitola II *(O rok později)*

Jak malá žába porazila chrabrého vojína

Byla jsem již v Praze — v té zlaté, čarokrásné Praze, jejíž velkolepou krásou jsem se posud nenasytila —, kdež mne přijala teta tak andělsky laskavá a obětavá, že by ani vlastní matka nebyla s to více učinit pro mne. Zde jsem poznala děvčátka roztomilá a veselá, Mářinku Turkovu, Mářinku Kuřákovu, překrásnou Julinku Knornovu (nynější výtečná Šamberková), takže jsem byla brzy jako doma. Bylo mi též popřáno seznati mnoho šlechtných paní. Z oné doby skvíti se budou povždy v mé paměti čtyry — řekla bych „světice“, a kdo je osobně znal, uzná, že nepřeháním ani v nejmenší míře, že jen zachovávám vděčně ve svém srdci památku na dámy vzácné, jak

ušlechtilého vzdělání, tak neobmezené přívětivosti a laskavosti srdce; jsou to již bohužel zesnulé paní Terezie Palacká, Julie Pospíšilova, Honoráta z Wyśniowskich Zapova a vlastní moje teta.

Naše domácnost však byla nadmíru smutna. Můj nešťastný otec byl velmi často churav, rovněž i teta, která však svou slabost nadlidsky přemáhala, jen aby svého bratra a mne mohla ošetřovat. To byly pro mne smutné časy! Nejenom ustavičný trpký nedostatek, ale já, která u maminky dováděla a s družkami dle libosti se proháněla, musela jsem se pojednou všech podobných radostí úplně zříci. Musela hezky zticha po učení se s tetou (nechodila jsem nikdy do žádné školy) sednout do některého koutku a tam docela bez *rámusu* se bavit, abych otci buď v jeho literární práci, nebo v chorobě nepřekážela. Teta nevycházela skoro nikdy z domu, žila jako klášternice, jen otec, když mu to zdraví dovolilo, brával mne s sebou do města, anebo — což bylo pro mne pravým rájem — do okolí pražského.

Takové příležitosti jsem pak *patříčně* využívala. Městem jsem ovšem šla „jak se patří“, rovně a slušně — ale jak jsme byli za branou — ó blaho! —, tu mi pustil otec uzdu, a já lítala a běhala, odbíhajíc a vracejíc se k otci, čímž jsem každou cestu vykonala několikrát.

Jednou (událo se to za Strahovskou branou) vylítla jsem zase z brány — letím — letím plná rozkoše nad svou svobodou, a v tom opojení nevidím velkého husara, který právě proti mně se blíží.

Hrdý Arpádův syn statně si vykračoval, zvoně ostruhami džin! džin! a netuše katastrofu, která mu hrozila. Až najednou — ó nastojte! uhodí ho *puma* (tj. hlava mé maličkosti) do žaludka — *puma* zůstane stát — a husar si v pravém smyslu slova sedne na zem, jako by ho vichr náhle byl zvrátil.

Hrozný okamžik! Myslela jsem, že mne na místě zabije. To trvalo okamžik — strašné jakési „teremtete“ zahřmělo mi v uších — já však nečekala, až husar vstane, nýbrž uháněla jsem dále, co jsem mohla. Po hodné chvíli zastavila jsem se a schovala se za strom, čekajíc na tatínka a očekávajíc *ohromné* kázání.

Vyjasniloť se mi okamžitě, že jsem vyvedla (ovšem neráda) uličnický kousek, na „slečinku“ přímo *neslýchaný*.

Ale zázrak nad zázrak! Otec se pranic nezlobil, naopak smál se bez ustání, a když mi byl nablízku, povídal si cosi o „zatro- lené žábě, která se ani samého čerta nebojí!“

Kapitola III (*Opět o rok později*)

Ztracený rukopis a černé výkupné!

Otec byl přestál nedávno strašnou choleru, teta chodila po namáhavé obsluze nemocného jako stín, služku jsme neměli, jenom takzvanou posluhovačku. Avšak já znala již všechny otcovy cesty a mimo to, že jsem již tetě byla v domácnosti k ruce, mohli mne upotřebit jako poslíčka, trefilať jsem všude — a vyřídila všecko doslovně jako papoušek.

Že byla zima, oblékla jsem pláštík, kapišon a štucel, vzala složený rukopis tatínkův a recept našeho drahého, nezapome- nutelného doktora Podlipského — a šla „s pánembohem“.

„Dej pozor na cestu, přijď brzo, neztrať rukopis!“ přikazo- vala teta.

Jdu docela klidně a vážně z Podskalí (zůstávali jsme náho- dou v tomtéž domě, který dříve náležel naší babičce — a nej- spíše z té příčiny dala nám paní Uhlířová velmi krásný byt za levnou činži — a nejenom to, poskytla nám nejednou pomoc, když bylo nejhůře) Žitnou (nyní Myslíkovou), Spálenou ulicí, Alejemi až blízko ku skladu pana Pospíšila, jehož závod byl tehdy v Alejích. Před krámem sáhnu do štucelu pro rukopis a — ó hrůzo! leknutím jsem zůstala jako zkamenělá — rukopis byl tentam!

Nejspíše mi tuhým mrazem byly ruce zkřehly a já necítila, když se mi balíček z ruky vyšinul.

Moje zděšení bylo hrozné. Věděla jsem, že doma čekají na peníze, viděla jsem, s jakým namáháním nemocný v lůžku mnoho dní psal, jak často unaven zpět klesal, těžce si oddychu- je. — Hrozné upomínky, které mi pokaždé srdce rozrývají! —

Co tu dělat? — Kde tu věc nenahraditelnou najdu? — Jedno mi bylo *jasné*: bez rukopisu nevrátím se domů nikdy!

Hledám, pláču, pátrám, ptám se okolojdoucích, nikdež nic! Běžela jsem celou cestu zpátky, divže jsem si oči nevykoukala — všechno marné. Nevím, kolikráte jsem běžela sem tam — strachem jsem ani nevěděla, kde vlastně jsem, až jsem zpozorovala, že se šíří. Tu v největším zoufalství mi napadlo, že zesnulá matka a též teta v zármutku uchýlovaly se vždycky k *Všemohoucímu*.

Následovala jsem jich příkladu; začala jsem se modlit tak vroucně, jak snad ještě nikdy předtím. A aby pánbůh mne vyslyšel, modlila jsem se nejkrásnější modlitbu, kterou jsem věděla a kteráž začínala slovy: „Pane, jenž šatíš lilie na poli, jenž živíš ptactvo nebeské, — vyslyš i mne, nebohého červíčka! — božínku, dobrý božínku! (improvizovala jsem dále) ty víš, že tatínek nemá žádné peníze, že mu musím koupit léky, ach! vyslyš mne! smiluj se nade mnou! — já budu hodná, jen mne vyslyš —“ štkala jsem ustavičně. — —

„Má děvenko, co se ti stalo, proč tak pláčeš?“ ozve se tu náhle hlas blízko mne. Zůstanu stát, setru slzy a vidím na stupních voršilského kostela starou babičku. — „Ach, ztratila jsem rukopis.“ — „Rukopis? Co je to?“ ptá se stařenka. — „To, to je složený papír na všech stranách popsáný.“ — „Počkej, děvenko, pamatuju se. Šel tudy kominík, nesl cosi takového v ruce a ptal se studenta, jestli to neztratil, že to našel v Alejích.“

Naslouchala jsem ani nedýchajíc, slova stařeny zdála se mi rajskou hudbou! — „Kominík!“ vykřiknu najednou, „má dobrá babičko, řekněte mi, kde zůstává ten kominík, já ho *musím* najít!“ dokazovala jsem energicky.

„To nevím, má děvenko, ale šel tuhle do té ulice napravo, ale je to již dávno, nevím, zdali ho najdeš.“

„Děkuji vám, babičko, zaplať vám to pánbůh!“ volala jsem a vydala se odhodlaně na cestu hledat *kominíka*.

Šla jsem od domu k domu, vyptávajíc se každého, jehož jsem potkala, jestli tu nebydlí kominík; až šťastnou náhodou našla jsem skutečně v Nikolandské ulici, co jsem tak toužebně hledala. Předě dveřmi však musela jsem sebrat veškeru srdnatost svou; bálať jsem se velmi kominíka.

Ale co naplat? — musela jsem zatukat na dvéře. — „Dále!“ ozval se přívětivý hlas — otevru dvéře a vstoupím bojácně dovnitř. — „Copak hledá?“ ptá se mne paní kominíková. — „Prosím vás, já ztratila balíček a stará žena mi povídala, že to našel jeden kominík; prosím vás, je to ten, co tu zůstává?“

Ohlídnu se — ó díky bohu! můj balíček ležel na posteli, bílé jak sníh.

„Tu je! Tu je!“ jásala jsem nevýslovně šťastna, „prosím vás, dejte mi ten rukopis!“

„Dám ti ho,“ pravil usmívavě kominík, „ale jen když mi dáš hezkou hubičku.“ Nová nesnáz! — Jakpak mám dát hubičku tomu černému kominíku? — Přemítala jsem, ale nic naplat! Teta, tatínek čekají na mne! — zamhouřila jsem oči, nastavila čelo — a s vroucím poděkováním vyběhla jsem ze dveří, tisknouc rukopis k srdci.

Jak jsem doběhla k panu Pospíšilovi, jak mu přednesla prosbu o zálohu pro otce a následovně obstarala všelike malé koupě, to již nevím. Jen to vím, že jsem vítězoslavně přišla domů (kde již úzkostí nevěděli si ani rady, předvídajíce nějaké neštěstí), že vypravovala jsem svoje příhody — a že mne dlouho škádlili pro tu *černou hubičku!*

PAN ANTONÍN VÁVRA VYPRAVUJE :

Byla to dlouhá rodinná vojna! Rodičové moji chtěli ze mne mermomocí míti „pořádného člověka“, a sice ve způsobě „pana otce“. Já zas chtěl míti ze sebe dramatického umělce.

Ovšem, do mlynářství jsem načas musel. Ale veškerá bělost zaměstnání toho, veškerá poezie zadumělých mlýnských koutků, povídajících vod a klapajících kol měla na mne účinek pramalý. Ba ani steré romantické pověsti mlynářské, jak je vyprávěla chasa nebo příšlí bludní krajánkové, a rovněž četné balady, jež jsem čítal, nepůsobily — vždyť se ty prózou vypravované romance a veršem spletené balady nedaly zpívat! Dobrý můj tatínek měl ze synka mlynáře malou radost. Nedbál jsem funkcí svých. Ano stalo se i při výkonech důležitých, jako například při přepočítávání pytlů, že jsem se zapomněl a něžně, pianissimo vytahoval hlas svůj do výše, až přísné „Tóny!“ vždy náhle tenór můj zarazilo. Pak následoval náрек nad mou lehkomyšlností. Co dělat!

Konečně nadešlo nezbytné smíření se rodičů se zamilovanou mou myšlénkou — já přeskakuju zde ale studie své a vše ostatní — a jedu s čtenářem raděj již rovnou cestou do prvního svého engagementu, do slezské Opavy.

První mně určená opera byla Linda ze Chamounix. Odbyla se generální zkouška a šťastně. O trémě ani památky — všeobecný obdiv. Pak přátelské ubezpečování: „Však ono to přijde!“ Pohrdlivě jsem se usmál.

Avšak té noci zrovna před představením padla na mne náhle celá zimnice strachu. Horko a zima se střídaly: nejstrašnější obrazy objevovaly se mé rozpálené fantazii. Když jsem konečně znaven byl usnul, probudil jsem se ráno s tím skalopevným přesvědčením, že nemám v krku ani tónu. Musím odříci — musím! A cestou do kanceláře, kdykoli jsem šel kolem

návěstních cedulí, na nichž se skvělo již jméno mé, jsem se červenal. Abonentů dostali téhož dne — však ono se ví, co abonenti pak dostávají!

Konečně arci jsem musil přece jen zpívat; po Lindě přišla Lucrezia, a některými výsledky, jakož i přízní obecenstva nabyt jsem sebevědomí. Teď ustanovena k mému příjmu opera Don Sebastián. Věnoval jsem se té úloze své zcela — „obul jsem se do ní“, jak my řemeslně říkáme, a nezvratně pevné bylo moje předsevzetí, že téhož dne musí Opavští říci: „Umělec *dramatický!*“

Vskutku: slavnostní nálada, lichotivé přivítání, pocit, že poprvé jsem „králem“, vše působilo k tomu, že vraceje se z divadla byl jsem přesvědčen, dnes že jsem celé obecenstvo uchvátil, zdrtil.

Radostně rozechvřen, domnělou slávou opojen zasedl jsem v obvyklém svém hostinci za stůl. Byl jsem tak znamenitě naladěný, že úplně proti svému zvyku dal jsem se s pány, kteří již přede mnou byli tu zasedli, do hovoru. Byli tři. Dle rozmluvy jich byli přítomni dnešnímu představení: nepoznali mne však.

Začli rozebírat. Mně zabušilo srdce. „Teď tě budou chválit,“ myslil jsem si a známý, poněkud rozpačitý úsměv usídlil se mi na rtech. Téměř ani nedýchaje naslouchal jsem nestranné kritice jejich.

Konečně — konečně zaznělo jméno „Vávra“.

Dnešnímu reprezentantu Sebastiánů zarazil se dech zúplna.

„Ó — je to dobrý hlas,“ povídá jeden.

Muž šlechetný. Pohlédl jsem na něho vděčně.

„A není ošklivý,“ dodává druhý.

Patrně je ten druhý dobrý pozorovatel a má krasochuť — odměnil jsem ho sladkým úsměvem. Prsa má se už dmula hrdostí. Vyzývavě pohlédl jsem na třetího.

Ten dosud mlčel. Byl to tlustý, rozvážný občan a úsudky dvou ostatních nečinily nijak na něho pravého dojmu. Konečně se obrací ke mně:

„Byl jste tam také?“

„Ano,“ vydechnu slabě.

„Prosím vás, a co vy tomu novému koštěti říkáte?“ A nevyčkav ani mé odpovědi, praví dále: „Ve zpěvu školák a ve hře, inu, učiněné boží dřevo; *Lignum sanctum!*“

PAN VENDELÍN BUDIL VYPRAVUJE:

Řeknu, proč chodím od let vždy k témuž pražskému frizérovi.

Protože mám vrozenou, nevypuditelnou úctu ke každému muži duchaplnému. Protože héros duševní jde mně nad každého héroa válečného, a já ve frizéru tom ctím vtělení přirozeného ostrovtipu, lesklý důkaz, jaké duševní výše u nás schoopen je i člověk nestudovaný. Protože vždy, když někdo vysloví „prorok“, vzpomenu si na něho, na frizéra.

Snad řekne mnohý po přečtení těchto spravedlivých řádek: „Náhoda!“ nebo: „Obyčejná fráze!“ — já pravím ihned: mluv si, mne nepřevrátíš!

Avšak čtenář je patrně již netrpěliv. Věřím.

Bylo to roku 1867, když jsem byl nastoupil první svůj divadelní engagement v Třeboni. Po smutné cestě, v tuhé zimě.

Zde by byla ihned příležitost k nějakému odbočení. Mohl bych například popsat cestu svou do Třeboně z Prahy, již kvůli české literatuře, která prý na dobré cestopisy není bohatá. Mohl bych vyprávět, jak jsem vyjel v dostavníku z Prahy od Zlaté husy — kolik už lidí vyjelo poprvé do světa od té Zlaté husy za zlatým svým štěstím! Jak hned při prvním přepřahání jsem dal postiliónu několik šestáků, aby mi půjčil teplou pokrývku, jak postilión šestáky vzal a pokrývku nedal — ó ten se mýlí, domnívá-li se, že jsem mu to již odpustil! Jak od Lomnice drkotal jsem se pak za posledních pět šestáků tažen medovou brúnou — „Pšenička“ jí říkal kočí — a sedě v prosté, čtyrrohé bedně, „dos à dos“ s kočím, nohama klatmo do mrazu ven. Jak mne mrazilo až do duše a uvnitř duší lomcovala pořád slova: „A teď už ať nás neobtěžuješ!“ — „Ne abys chtěl okrádat ještě děti ostatní!“ a jiná ještě říkadla žehnavá. Jak hned první večer jsem řediteli řekl o zálohu dvou zlatých a ředitel bručel: „Má talent!“

Ale nechci to vyprávět, chci jen sdělit, že jsem poprvé vystoupil co barón Smržovský v kousku Vychovatel v čepci a ředitel že mně *ihned* vyměřil gáži 22 zl měsíčně — oslněn modrým mým frakem se zlatými knoflíky a překrásnými mými bílými spodky.

Víte, co znamená slovo „první výdělek“? — Za 12 zl měsíčně jsem dostal u počestného ševce byt, stravu i prádlo. Arci — ložnicí byla kuchyň. K snídani lot kávy pro šest osob. Třikrát za týden pro všechny půl libry hovězího masa, staré váhy. Zato ale knedlíků, buchet a červených dobrých bramborů hojnost. Nosil jsem ty brambory pečené do garderoby a náš třetí milovník — ten měl 16 zl gáže a musel uvádět obecenstvo do sedadel, obyčejně už kostýmován — říkal, že chutnají jako kaštany.

Poměry mé se upravily dosti příjemně. Hospod a cigár jsem neznal, seděl doma, učil se a ušetřil desítku za měsíc. Ředitel si mne oblíbil. Zmíněný „třetí“ mne přímo miloval a mazal se mými líčidly. Hrdina se dlužil ode mne garderobu. Jen hrdinný otec mne nějak nenáviděl a tvrdil s naprostou určitostí, kdyby postavil na jeviště svou rytířskou botu, ta bota že víc dovede než já. Také první salónní dáma mne ctíla svou přízní a zvala v pátek odpůldne vždy na šachy a na svačinu — v pátek se na venkově nehrává, kvůli pánům farářům. Až mne jednou za to, že jsem byl negalantní a pořád vyhrával, prostě vyhodila. Od té doby mně říkali „dřevěný panák“.

Jen jedna věc byla zlá a tuze. Divadlo nemělo frizéra. Každý se musel pálit sám a já to neuměl. Může ale milovník vystupovat v hladkých vlasech, bez kadeří?

V té nouzi se mne však zase ujal můj švec, můj domácí pán. Maloval jsem jeho dětem panáky, kulisy — a švec řekl: „Budu vás pálit.“

Také páčil. Páčil bez ohledu na to, že se mi pot strachy s čela řinul. Páčil vlasy, kůži, uši, co mu přišlo pod želízko. Páčil po každé plné dvě hodiny, neunavně, s obětovnou bezohledností, a jeho žena, se stejnou neunavností vždy přihlížející, řekla po každé, kdykoli chumáč upálených vlasů letěl k zemi nebo kůže na mé hlavě se zaškvařila, až ji bylo po celém domě cítit: „Ne — ten můj starej dovede ale všechno!“

Konec byl jasný: mne by byl sice během dnův upálil, za nepatrnou cenu tu byl by se stal ale ze ševce obratný frizér.

Nemělo mu toho býti dopřáno! Z Prahy přišla po dvou měsících zvěst, že je pro mne místo u Zemského divadla. Darmo již kladl ředitel ruku na srdce a pronášel slavně: „Jsem v stavu a přidám vám tři zlatky!“ Praha měla kouzlo ještě větší, neodolatelné, a rozloučil jsem se s dobrosrdečnými svými ševci, kteříž plakali zcela doopravdy.

Praha mne měla tedy zas. Co ale dělá člověk každý nejdřív, když po nějakém čase vrátí se z venkova do Prahy?

Člověk jde a dá se nejdřív ostříhat.

Usedl jsem na židli, frizér se za mne postavil, vjel mně rukou do vlasů — sem — tam — a řekl:

„Pane, vás pálil nějaký švec!“

REŽISÉR MĚSTSKÉHO DIVADLA V PLZNI
PAN JOSEF ŠMAHA VYPRAVUJE:

Myslem si jako, že zrovna teď louč, svítící při našich táčkách, ze skřipce vypadla a zhasla.

„Nerozsvítit! — Nerozsvítit!“ volá se kolem. „Potmě se sedí a poslouchá tak pěkně!“

Nu tak dobře — nerozsvíťme tedy. Některé věci se beztoho vypravují potmě líp.

Chci vypravovat o „francouzském nehtu“. Mohl bych, když na mne tedy nevidíte, vypravovat sice i mnohé jiné věci, tuze pěkné. Například jak jsem v době okupace, kdy na hraní nebylo ani pomyslení, z dlouhé chvíle a ještě z něčeho hrál za nějaký ten honorář na housle polku, při níž náš pan režisér děti několika rodin tančit učil. Nebo jak mně přítel a kolega z čistého výnosu letní mé benefice ušil košili. Nebo jak jsem kvůli některým životním potřebám svým napsal četníkům tabuli „K. k. Gendarmerie-Posten-Kommando“. Ale já musím a musím vypravovat o „francouzském nehtu“, nedá mi to. „Francouzský nehet“ — to je čepice: nízká čepička, u ní rovné stínidlo — „nehet“.

Bylo to v Hoře K.... — ne, blíže jména toho města nevypíšu! Náš inteligentní režisér uvedl k naší společnosti francouzskou veselohru. Pro nás mladé začátečníky byly takové večery ovšem celými svátky. Také jsme se k nim vždy zcela svátečně oblékali. Však životní otázkou přitom pro nás mladé byl *frak*. — Já a T. bydleli jsme pospolu; T. byl něžný otec a šaržista a garderobéř, já první milovník a hrdina. On měl *frak*, já ne. On si ho ušil, já ne. A půjčit ho nechtěl.

Měl však co krejčí případný nápad. „Kup si peruvien a já ti jej ušiju,“ pravil. — Ano, ale zač koupit peruvien! Gáže se vyplácely každodenně, po představení. Ženatí dostávali značnější částky, 50 kr, v neděli až zlatku; my svobodní „kandr-

dáskové“ („kandrdásek“ je zrovna tolik co „začátečník“) 15, v neděli až 40 kr. Kolega T. měl tedy ještě jeden nápad: „Z Nových Dvorů by častěji přijížděli sem do divadla k nám, kdyby se jim dodávaly denně cedule. Nos je tam, uděláš ‚abschied‘...“

„A koupím si frak!“ zvolal jsem nadšeně, a hned druhého dne klusal jsem do míli cesty vzdálených Nových Dvorů s programy, abych zahájil činnost novou a dodělal se „abschiedu“ (= diškrece, před odjezdem z místa za donášení cedul do domů sebrané). Do každého slušnějšího domku jsem „se osmělil“ zavítat a „dovolil si“ zváti ku představení. A tak to šlo, vyjma pátky a úterky, denně, po celé dva měsíce!

Konečně přišla vítaná cesta poslední. Už byly milové ty pochůzky omrzely mne i obuv mou. A T. přísahal: „Ty budeš mít abschied znamenitý!“ — Šel jsem a cestou počítal, „co tak asi“. Kráčel jsem hrdě. Hlavu mou zdobil „francouzský nehet“, koupený a conto dneška; stará studentská „poděbradka“, samým pozdravováním po Nových Dvorech už marastická, uložena do kufru.

Slušně jsem všude vešel a pozdravil. Dávali mně programy v největším pořádku zpět. Děkovali mně co nejslušněji. Leckde mne vskutku i chválili, jak prý pěkně hraju. Ale nikde takto nic — oni nemukali, já nemukal. Vyšel jsem ze stavení posledního, byl jsem do nezměrné tloušťky přecpán programy — v kapse nebylo krejcaru.

Letěl jsem nazpět ke Kutné H... — „abschied“! — „peruvien“ — „nehet“! — Vtom bych byl uprostřed ovocných alejí upadl — jablko, do kterého jsem byl v běhu svém zakopl, poskakovalo vesele přede mnou. — Je snad červivé? — Někdy, po delší procházce, bývá chuť i na padanky. Shýbnu se po jablku.

Skoro zároveň mi zasvitlo nad čelem.

„I ty kloučku *vypapaná* — já ti dám jablíčka!“ Hlídač nejzuřivějšího druhu — a můj „nehet“ v jeho ruce.

Marné veškeré ujišťování, že jablko vrátím. Konečně — se vzhledem na čepičkáře — vyhrknu šíleně: „Pane, já jim tu čepici zaplatím!“

„Ty mne chceš podplatit — tak? Teď ale jdi — nebo ti vezmu taky kabát!“

Šel jsem.

Ve městě jsem musel cestou několikrát vypravovat, že „prudká vichřice...“ Všeobecné udivení. Jasně nebe, klidné slunce, větříček odnikud.

T. se mne ptal na abschied.

„Žádný!“ a vyprávěl jsem; jen nic o „nehtu“.

„Ty bys vůbec neměl cedule nosit — je tě to nedůstojno!“ mínil T.

Po šestnácti letech, v tomtéž měsíci jako tenkrát, vracel jsem se z většího výletu vozmo zase *tou* alejí do Hory K....

Pojednou spatřím boudu a před ní hlídače. Nebyl to již ten můj. Chci se ho ptát, nenosil-li ctěný jeho předchůdce snad „francouzský nehet“, když v tomtéž okamžiku starý pán sedící vedle mne položí mi otázku: „Jak se vám líbí naše ovoce?“

„Děkuju uctivě, ještě to ujde...!“

Den nato, přímo před odjezdem z Kutné H..., táže se mne zase týž pán — nyní můj tchán —, proč jsem byl v té aleji včera tak roztržitý. I pomyslím si: „No — teď už mu to mohu říci...!“ Vtom ale zaznělo již třetí znamení a já mu slíbil, že mu to „snad někdy budu psát!!“

DRUHÝ PŘÍTEL DIVADLA VYPRAVUJE :

Pamatujete se ještě, čím bylo *Veckovi* vysoké „C“? Ničím, vlastně něčím zcela bezcenným — aspoň co se produkce toho „C“ týče. On je „vypalestroval“, jak říkal, deset, dvacetkrát za sebou, vůbec kolikrát jste chtěli. On je nevynechal ani jedin-krát, kde bylo napsáno, a přidal si je, i kde nebylo napsáno. Pro společnosti soukromé, hostinské atd. zajisté napsáno ne- bylo, a on přišel tam po opeře z divadla, zpíval, kdykoli byl vyzván, a „palestroval C“.

Vzdor tomu ale, že tedy produkování nestálo ho pražádného namáhání, kladl přece na každé z nich velkou váhu, a náhoda-li mu je zmařila, — zle bylo!

Kdysi dávána Němá z Portici. Vecko Massaniello — Malá Fenella. — Massaniello zpívá sloku

*Kdo se hne jen z místa toho
a nešetří rozkazu mého,
toho pomsta má zasáhne hned...*

na kterémž „á“ sedí tedy to vysoké „C“.

Vecko nasadí, vyrazí — vtom jej hrající Fenella chytne za ruku — „C“ se trhlo, bylo pryč!

„Vy jste mi vytrhla „C“! Copak musíte hrát, když já беру „C“?“ spustil, a huboval a huboval, až opona aktu učinila konec.

Byl nešťasten. Nesl svůj bol do hostince. Zasedl a nemluvil.

„Copak je vám, Vecko?“

„I ta Malá mně dnes tou svou dramaturgií vytrhla „C“!“

XXVIII

PAN FERDINAND KOUBEK VYPRAVUJE :

Jenže se bojím, že budu mít pro tuhleto mrzutosti s úřadem! Jsem totiž členem tajné společnosti, velmi činným členem, ano byl jsem několikráte již i její předsedou. O společnosti té neví lidstvo, neví úřad, neví samo nebe, sic by jí netrpělo. Účelem její je: trápit lidstvo; znakem hlavním: násilnictví; příznakem vedlejším: zákeřnictví. Rozšířena je, bojím se, po světě celém. Členy své verbuje ve všech vrstvách společnosti; také nehledí sice přísně na stáří člena, ale lidé v plné síle jsou jí nejmilejší. Ani se člověka neptá a vřadí ho do členstva svého. Ani si na nic nemyslíš, a už jsi tam.

Měl jsem poprvé vystoupit na pražském českém divadle, co saardamský purkmistr Van Bett. Zbývaly už jen vedlejší přípravy. Například úprava očí. Jednalo se mi totiž o to, abych zkusil, jak se chodí a kouká bez brejlí (jsemť krátkozraký již od studentských let).

Příležitost byla vhodná. Dva dny před mým debutem dáván Vilém Tell, a zúčastnil jsem se tedy ve sboru, ovšem jen co němý Švýcar.

Poslední přehlídka v zrcadle, a již spěchám z garderoby po úzkých schodech na jeviště. Jsem za kulisami — tápám v tmavých místnostech — krok — druhý krok — vtom bolestný výkřik — zoufalý — byl jsem nějaké zpěvačce ušloup asi tak půl nohy.

Rámus kolem, volání „slávy!“ — „Ten je náš!“ — „Koubek je už ve spolku šlapalů!“ — „Zvolme ho hned za předsedu!“

A byl jsem předsedou. Za nějaký čas přešla hodnost ta na kolegu Č., pak na N., pak na V. — já nežárlil a plnil jsem svou povinnost pilně dál.

Přišel Stagno, tenór italský.

Dávala se Marta. Zrovna chci v 1. jednání, na trhu, odvést

obě dámy za služky převlečené, vtom se Stagno přitočí nák nefortelně ke mně — „Cospetto di bacco!“ zaúpěl, až ho bylo do parteru slyšet, a šlehl mne bičem. Rámus, gratulace bez konce, a byl jsem presidentem zase.

Jen jednou jsem se za svou činnost zastyděl. Byl jsem totiž opernímu režisérovi Sákovi šlápl na nohu, a to platilo v našem spolku za hanbu, protože to nebylo pražádné umění.

Vždy pravdomluvný kolega Petr Doubravský vyprávěl kdysi následující:

Tak prý jsem jednou zůstal na jevišti při představení sám stát, kdežto ostatní personál byl již odešel. „Víš, proč jsi nemohl z jeviště?“ ptá se kolega Petr Doubravský. „Stál jsi sám sobě na noze!“

Může to být?

TAJEMNÍK DIVADELNÍHO DRUŽSTVA
PAN JOSEF SKLENÁŘ MÍNÍ:

Dovolte, abych pouze podotknul, co považuju za charakteristikon tajemníka divadelního družstva:

*On musí být v klidu buditelem;
ve sporu smírcem;
v bouři hromosvodem;
a přitom vždycky tak spolehlivě mlčenlivý, že i po vystřídání
se všech možných družstev a ředitelstev ani při zcela důvěrných
táčkách ničeho nevypráví.*

PANÍ OTÝLIE SKLENÁŘOVÁ - MALÁ
VYPRAVUJE :

Víte, jak bývá za nejprvnějšího jara. Slunce se usměje a na chráněnějších místech ztaje sníh; ještě visí sníh ten v těžkých, mlíkově zbarvených kapkách po zežloutlém, schumáleném drnu lonském, prst je ještě zúplna hnědá, ale pojednou spatří oko jednotlivé, opuštěné kvítka bílé, vylákanou to předčasně sedmikrásku, bledou a bojácnou. A snad již několik minut nato uhodí mráz nový a spálí ji, nebo snese se čerstvý sněhový povlak a pohřbí ji provždy. — Tak se dělo „první“ mé lásce, vykvetlé bojácně za dob ještě plně dětských.

Vykvětla z vášnivé lásky jiné, z lásky k divadlu.

Do divadelních her chodila jsem již velmi záhy. Tak záhy, že jsem tam pokaždé usnula a domů mne na rukou odnášeti museli — ale hned dne následujícího chtěla jsem tam zase. A když ne do divadla velkého, šla jsem aspoň do marionetního v Prátru a svlékla vlastní panny své, jen aby marionetní paní ředitelka mohla obléci své loutky lépe.

Po smrti mé matky přesídlili jsme se z vnitřní Vídně do Leopoldova a zrovna naproti Karlovu divadlu. Krásné — krásné časy! Když ne denně do divadla, mohla jsem cestou do školy aspoň denně *kolem* něho! Dech se mi tajil, viděla-li jsem přenášeti dekorace. Jednou jsem byla tak šťastna, že jsem potkala vycpaného velblouda, na kterém Nestroy sedal co Holofernes; pak zase trůn, z něhož vládl Treumann - Pluto. Nejšťastnější jsem byla, stáli-li herci před divadlem. Jakž mi srdce tlouklo, když jsem šla kolem!

Divadelní ceduli pročítala jsem si denně jakoby nějaké vyšší zjevení. Bylo-li na ní jméno některého z miláčků mých, naslinila jsem rychle dlaň, přitiskla ji pevně na návěští — a měla jméno otištěno na vnitru ruky své, ovšemže obráceně. Sbohem pak, povinná pozornosti školská! Já hleděla jen na

poklad svůj v dlani. — Jiný školský kříž byl ještě následující: mezi družkami mými byla také jedna, kterou zkoušeli vždy přísněji než nás ostatní a na kterou celý učitelský svět se napařad jen kabonil. Proto, že byla po nějakou dobu při dětském baletu a že také nadál byla zaměstnávána na Karlovu divadle v úlohách dětských. K té jsem ovšem přilnula s celou horoucností dvanáctileté duše své a — dostávala jsem za to dost a dost.

V téže době umřel komik V. Scholz. Bolest má byla velká a já napsala báseň:

*Ruhe sanft, o Wenzel Scholz,
Du der Wiener größter Stolz —*

stálo v ní, a také v ní stálo:

*Nimmer kann ich Dich vergessen,
der Du warst so lieb, zum fressen.*

Moje spolužačky tvrdily, že jsem báseň někde opsala.

Avšak dále! —

Mezi herci, kteří hráli první úlohy v Karlově divadle, byl svého času také Michaelis.

Hrál jakožto hrdina a vážný milovník jen ušlechtilé a vznešené povahy, a stal se mým ideálem. Přenášelať jsem ovšem všechny ctnosti a veškeru šlechtnost na něho a na soukromý jeho život. Kdykoli jsem ho potkala, zapýřila jsem se a nevěděla, jak ukryt své rozpaky, rozčilení své.

Jednoho dne jdu zase do školy a kolem Karlova divadla. Bylo to v zimě, vše pokryto sněhem. U hlavních divadelních vrat nestojí nikdo — dodávám si kuráže — jdu pořád blíž. Vtom však z malých postranních dvířek vystoupí on, Michaelis.

Znenadání jsem zrovna před svým ideálem všech lidských ctností. To mne tak překvapilo, že jsem couvala a vrávorala. Pojednou stoupnu na sklouzačku, sněhem ukrytou, a padnu tak prudce naznak, že následuje několik minut úplného bezvědomí.

Procitnu — a nalezám se v náručí *jeho*. Napravuje mi pádem pomačkaný můj plstěný klobouk.

„Ubohé dítě — ty nemůžeš sama jíti domů! Kde bydlíš, já tě tam dovezu.“

S ním? — a domů? S hercem — a k nám, kde se nesmýšlelo o hercích právě lichotivě? Strach a zoufalost se mne zmocnily.

„Ne — ne — ne!“ vyrazila jsem konečně ze sebe a chytla jednou rukou klobouk, druhou školní tašku svou. Jako splašená jsem letěla domů. —

A ze širého nebe snášel se pomalu sníh a pohřbil prvosenku mé lásky.

PAN ANTONÍN ŠRŮT, DIVADELNÍ KASÍR,
VYPRAVUJE:

Tedy také já? Já, jenž umění odprodávám po zlatkách a po pětkách?

Jen kdyby byly doby jiné — což by se to vyprávělo vesele! Trochu ale už jsou v mlhách, ty doby „nejzlatější“, a tedy nejkrásnější, kdy sotvaže jsem do oné komůrky, nad níž nadpis „Divadelní kasa“, vstoupil, už jsem se ohlížel, abych měl hezky blízko po ruce tabulku „*Veškeré lóže a sedadla jsou rozprodány*“, a kdy, nežli udeřila hodina sedmá, už jsem zavřel okno a spustil okenici — tlučte si tam teď venku do okenice, volejte, prostě, naříkejte, vy opozdilci, divadlo už je přecpáno a spravedlivá ruka moje zavřena! To blaží divadelního kasíra, když je to takhle pětkrát za týden. Teď ale už to není pětkrát za týden.

Ještě takhle o Dušičkách bývá najisto nával „báječný“. „Mlynář“, zdá se, bude ještě dlouho mlít. Nebo o akademii žurnalistické. Dej pánbůh tomu našemu zlatému Národnímu divadlu takovou stále návštěvu, jakou má akademie žurnalistická.

Popíšu scénu u denní kasy, v den před akademií.

V devět hodin ráno mám otevřít kasu, která, jak známo, letního času nalezá se ve foyeru Prozatímního divadla. Ku pohodlí ctěného obecnstva, aby se neumačkalo, otevru o půlhodinu dřív. Zato mohu sám být umačkán. Letos mi ctěné obecnstvo převrhlo stůl, dvě lavice a jednu židli.

Při podobné maličkosti jsem však chladný. Hlasy tlačících se kupců hučí jako vodopád, já však slyším z celé harmonie jenom hlasy nejbližší. Prodávám pozorně, aby se nestala mýlka; zároveň ale co možná rychle. Vzdor částečné své naučené hluchotě slyším však přece do těch hlasů nejbližších stále ještě zpovzdálí jakýs hlas basový: „Škandál!“ — „Hotový škandál!“ — „Škandál!“

Mrzutý pán (ten bas) konečně se dotlačí: „Kdypak dojde na mne, he? Stojím tu již přes hodinu.“ (Je deset minut přes půl devátou.) „A pořád si mne nevšímáte. Kdo nejvíce křičí, toho odbýváte, a tiché necháte stát. Jste příliš galantní k dámám, našinci na újmu — mám už nohy, jako když je kopřivami zmrská.“ (K vedle stojícímu:) „Nešlapte! Copak nemůžete dát trochu pozor? Tlačíte se jako... to je hrůza... a šlape jako kuň! — Spěchám!“

„Čeho ráčíte?“

„Jakápak máte místa?“

„Lóže, sedadla v přízemí a na tribuně.“

„Mnoholipak které místo stojí?“

„Prosím — tamhle je ceník — račte si dle něho vybrat.“

Nával roste a roste, chci odbývat jiného, pán ale mne chytne za ruku: „A co, tohleto by bylo pěkné; polezu zas k ceníku, necítím již žebra — snad byste nechtěl odbývat zas někoho jiného? Při mně zůstaňte — jeden za druhým, jak kdo přijde — po pořádku — jsem rád, že jsem se dostal kupředu, a vy mne zas posíláte zpátky, to by tak bylo!“ (Drží mne pořád.) „Začpak je sedadlo v parteru?“

„K akademii stojí zl 1,50 — jindy zl 1,30 —“

„Neptal jsem se vás, zač je jindy, — snad vám dám, mnoho-li žádáte, — žurnalistům bych dal třeba dvakrát tolik, i více.“

„Tak zde prosím je to sedadlo.“

„Jedno? Chci dvě.“ (Podávám dvě.) „Jsou vzadu nebo napřed?“

„V prostředku.“

„To mi je dejte trochu dopředu a na kraji; chodím často ven a nedoslýchám.“

„Zde jsou vpředu.“

„V kterépak lavici?“

„V druhé.“

„No tak dobře, to jste hodný! Ale safraporte, to je vpravo — tam jsou ty bubny a trouby — to nechci, dejte mi to vlevo!“

„Tam, pane, nemám již nic rožního, je to až na několik zadních míst již rozebráno.“

„Tak to nechte již ke všem všudy... počkejte — dejte mi to třebas trochu zadněji a nemusí to být zrovna na kraji — bez-

toho se pak ti v parketu na jednoho tlačí a mačkají. — À propos! Jsou-li pak ale vedle sebe? Jdu s dcerou — ať pak nejsme každý jinde!“

„Ne pane; vedle sebe budete a vše máte, jak si přejete.“

Pán platí. „Mnoho-li dostanete?“

„Tři zlaté!“

„Zde, sbohem! E-é-é... copak jsem chtěl říci?... Je to ale na tu zejtřejší, polední akademii?“

„Ano, ano, pane, má úcta!“ —

Mladík: „Takovýchle deset, a budem tu do zejtřka. Dejte mi lístek, jaký je jindy za 50.“

„Zde; stojí 60 kr.“

„Šedesát — jak to přijde? Mám zde jen 55... nechte mi jej tak, vždyť mi ondyno pan kasír vedle, u míst k stání, taky slevil dva krejcarey... měl jsem jen osmnáct!“

Učedník: „Nic mu neslevujou, dělá to tak všude, flamendr...“
(Hádají se.)

Služka: „Milostpaní se pěkně poroučí...“ (podává psaný list. Čtu: „Milá Fanyňko...“)

„Zmátla jste si to, panenko, to psaní je od vašeho milého snad, a pro mne určené nechala jste v kapse!“

„Hihihi, vždyť já ještě žádného nemám, já mám na takové věci ještě času... to je prosím od milostpanina bratra, mám podle toho koupit karty na zejtra, přijedou sem z venkova.“
(Dopis je dlouhý; až na konci najdu: „Kup dva lístky do koncertu, co dávají žurnalisté na Žofíně, asi po zlatce, dražší ale ne, Rézi přijede taky...“)

Výrostek: „Dva po padesáti!“ (Sebere chvatně lístky a dá se na útěk, hodiv na stůl německý dvoumark.)

Volám za ním: „Dostaneš 14 kr nazpět!“

„I vždyť nic! Dostal jsem to taky — nechají si je!“ (Uteče.)

Květinářka: „Mladý pane, prosím o šest pěkných lístků po padesáti, jako obyčejně bráváme, — jen aby tam nebyl sloup! A tři bych prosila, aby nechali ještě za rukou, půjdou z trhu sousedky — přijdu si pro ně potom, nemám s sebou dost peněz. Přinesu růže, až budou!“ (Nepřinesla ale dodnes.)

Tlustá paní: „Pročpak se neprodávají také lístky ve Vinohradech? Mám tam blíž než sem; to je flák cesty, než sem

člověk dojde, — jsem mokrá jako myš. Náké sedadlo pro mne a pro mého muže, jenom aby to bylo někde na kraji, abychom se nemuseli daleko cpát! To je oběť, jakou člověk tomu divadlu přináší, — ta dálka, až sem — jindy si to kupujem až večer u kasy, ale zejtra dopoledne bychom třebaš nic nedostali jako loni a ten můj starý je na tu akademii celý jako posedlý — jestlipak to za to stojí, ta dálka, ta dálka — fuj!“

Mladá panička: „Ráda bych se podívala také do té akademie, ale jestli se tam nestřílí...?“

„V té se nestřílí pranic.“

„Dejte mi sedadlo někam na roh a blíže vchodu, abych utéci mohla, kdyby přece stříleli. Již jednou jste mne přelhal, taky jste řekl, že se nestřílí — dával se tenkrát Čarostřelec — já už vám nevěřím!“

Mužík: „Mohl bych taky nějakou paletu na tuhleto dostat?“ (Ukazuje na návěští.) „Ale jen třetí klas. Copak ti páni z novin taky hrajou?“

Vedle stojící pán: „Ovšemže, milý příteli, hrají, a úlohy velmi obtížné... Bez jejich hry by věru Národní divadlo nebylo ještě dostavěno...“

PŘÍTEL DIVADLA PAN FERDINAND DATTEL
VYPRAVUJE :

Entuziastům hudebním říká se, že jsou „blázni“. Rovněž se říká „blázni“ entuziastům výtvarného umění. A bojím se, že ani nám, entuziastům divadelním, neříká se jinak. Nu — neškodí — snad máme všichni tři místo lebky *Blázinec v prvním poschodí*. Ale bláznem být je také umění — tedy: *My patříme do umění*.

Není jen tak snadno být přítelem divadla — ovšem pravým, výdatným. Týž musí naprosto stejnou měrou například pomáhat básníkům i hercům — jenže těmto přece trochu víc. Musí mít talent jak pro aranžování potlesku, tak opozice. Musí herečce „držet palec“, kdykoli si tato poručí. Musí herci, když obecenstvo, jak se říká, někdy „si sedí na rukou“, náhlým spuštěním pádné hole a obdivuhodně smělym „Výborně!“ pomoci k potlesku. Musí kupovat k příjmům věnce s trikolórami, kytice v manšetách a k zvláštním slavnostem pořádat sbírky na zakoupení věnců stříbrných. Musí ale také v čas potřeby mít pohotově věnce slaměné, hrachovinou pěkně propletené a oprátkou ozdobené, když se jedná o výraz nelibosti svrchované.

Ó — zaměstnání jeho věru není lehké! Ba bývá spojeno i se zcela vážným nebezpečím! Čehož uvedu jen příklad jediný. — Vy pak odpustíte, budu-li vyprávět v žargónu tom, ve kterém si my divadelní entuziasté jediné rozumíme. Bylo to tedy tenkrát, kdy *Duch času* přivedl na politický repertoár našeho národa výtečně zpracované kousky *Vzdory na vzdory*, *Mladí a staří* a *Všichni se hašteří o Vlast*. Panovala velká *Zášť* a odbývala se *Rodinná vojna*. Divadelní ředitelstvo, mající někdy *Nápady* prapodivné, myslilo si bezpochyby *jen po proudu!* a dalo provozovati dne 13. ledna 1875 Sardouova *Rabagasa*, v němž, jak známo, je karikována strana

radikální. A tu se přihodilo, že byl nebohý Mošna (my přátelé divadla neříkáme nikdy „pán“, „paní“ nebo „slečna“) co emigrant Petrovolský, právě když *ironicky* pronáší slova: „Nazdar svobodě a rovnosti!“, uvítán velikou nevolí obecnstva. — *Bouře!* — *Zmatek nad zmatek!* — A sice takový, že musil až policejní komisař nahoru na jeviště a mít k obecnstvu pěknou řeč, že bude ihned po hře, nenastane-li utišení. Následkem tohoto výstupu hledala policie ihned *Daleko široko rozvětvené spiknutí*. Nějaký *Domácí špehoun* nebo *Tajný agent* mne udal, že prý jsem vlastně já dělal *Mnoho povyku pro nic za nic*. A jakož už bývá, že *Mnoho přátel naše škoda*, měli i *Sousedé* moji z divadla to *Svědomy*, že nadělali na mne *Klevety*, takže nade mnou visel už *Damoklův meč*. Měl jsem býti *Nevinně odsouzen* a přijíti jako nějaký *Dareba* a *Pražský flamendr* do *Vězení*. Než — *Chyba lávky!* — *Naši vyhráli* a já *Kuliferda* zaplatil pokutu *ženom pět zlatých*.

Možno, že jde čtenáři z těch titulů hlava kolem. Mně ne. Ale to je to, že je potřebí talentu k „divadelnímu přátelství“, vrozeného talentu. Tady by byla výborná příležitost k vypravování, jakže jsem už co *Dítě* lnul k marionetám, a můj *První den štěstí* že to byl, když jsem se octnul *Poprvé v divadle*. Jak jsme dále pak my hoši sami divadlo hráli — ale sděluji z toho jen, že jsme například Schillerovy *Loupežníky* hráli v překladu, jež jsem zhotovil ve škole mezi vyučováním osobně já sám — dosud ten překlad nenalezl nakladatele! Snad i to by se mohlo podotknout, že jsem při hrách těch poprvé zvěděl, co znamená *Dvě krásných očí*, a prakticky pak studoval veselohru *Milován býti — nebo umříti*. Ale ideál můj šel brzy k divadlu plzeňskému a já psal pak dle dopisů do Hálkova Lumíra o něm kritiky — velmi pochvalné, musím říci. Avšak o tom všem zmiňuju se zde *žen mimochodem*.

Inu rostlo to se mnou! Šlo to se mnou, až jsem se stal entuziastou od kosti. Ne takovým, jakými byli ti naši entuziasté, kteří, když Hálkův *Záviš* deklamoval:

*a naše panstvo ruce skládá v klín
a naše panstvo více nezná čin —
neb naše panstvo zná jen vtípkovat...*

nebo když hrabě Risor ve Vlasti pro svobodu horoval, nebo když Žižka proti Římu hřimal, divadlo zbořit mohli a dnes jen zívají. Ach byly to krásné časy! Mnoho radosti, mnoho překrásných chvil zažili jsme my navštěvovatelé českého, již samostatného divadla. A také mnohé chvíle byly tak tklivé! Nezapomenu na jednu z nich nikdy.

Byl večer, jaký v českém divadle patří vždy k nejrozpustilejším. *Příjem Mošněv*, před Štědrým večerem 1874. Dávala se bujná francouzská burleska *Král Kandaules* a dva jiné ještě žertovné kousky. Ale podivno! Komikové naši, jindy jako rtuť, měli olovo v údech. Oči jejich byly omšeny, zrak se vyhýbal zraku. Jazykům šlo tak těžko do žertů, slova sotvaže se vypravila přes rty a vtipy měly zvuk dřevěný. Ano někdy jako by i vzdech byl jevištěm zavanul. A obecenstvo sedělo bez hnutí, bez úsměvu, jako v kostele. Anděl smrti byl dechl prostorem — byl 23. prosinec, den násilné smrti nešťastného tenoristy Součka. —

Honem ale k něčemu zas jinému. A sice tomu, že — ať přemyslím, jak chci — nepochopím a nepochopím, proč nechodí do divadla všichni lidé, co jich je na světě, a sice denně! Nejen kvůli nám entuziastům — ačkoli, když to dobře promyslím, kam propánaboha bychom přišli my, kdyby nebylo obecenstva „ostatního“! Chodte, prosím vás, chodte do divadla! Naučíte se tam každý něčemu. Zvíte, čeho si jen žádáte. Dostanete, čeho vám libo.

Jste milovníky zamilovaných malérů? Dobrá, „my“ vám dáme *Panenské sliby*, *Ouklady a lásku*, *Prodanou lásku*, *Prodanou nevěstu*, *Hubičku*, *Pokutu muže*, *Pokutu ženy*, *Komedii plnou omylů* a několik tisíc jiných ještě prapodivných hříček a her, my vám dáme *Cokoli chcete!* Sem, honem sem, vy *Staří mládenci*, ihned zvíte, zda *Ženit nebo neženit?* — sem, vy *Ženichové*, právě dnes máme šťastnou náhodou *Zkrocení zlé ženy!*

Chcete snad, aby vás ta „říše šminky“ rozohnila do opravdové hrdinnosti? Ejhle kusy *Břetislav*, český *Achilles*, *Čestmír*, *Jan Hus*, *Jan Žižka*, *Sofonisba*, *Vlast e tutti quanti!*

Přejete si vykonat v tom „plátěném světě“ poučnou, zábavnou, vzrušující cestu? Tady je *Cesta kolem světa*, *Cesta*

do Afriky, Cesta do Měsíce, Cesta kolem Prahy, za 1 zl, za 1 zl 50 kr, zač chcete.

Neleňte vzdělání své doplnit moderně, přírodními vědami — opona jde již vzhůru — ejhle: *Divy přírody, Bengálský tygr, Aubryho pes, Kocour v botách, Gorila, ůoko, brazilánská opice, Sedm havranů, Mravenci, Sněhulák, Źáby*.

Jste-li churavi, — *Fraška je dobrá medicína*, a *Doktor Kalous* i *Doktor Robin*, oba jsou výborni. Vždyť uslyšíte, řekne-li některý z nich *Musí na venek!* — Máte-li *Zlé rozmary*, ne třeba vám ani říci, že zlý rozmar *Chce mít švandu*. Máte-li hlad a žízeň, — zde *Brambory na loupačku, Berounské koláče, Napoleonův svítek*, ba i *Zapovězené ovoce* — pak *Sklenici čaje, Sklenici vody* (aspoň z toho není *Opička*).

A nebojte se, že tu utrpíte jakkoli zkázy na drahé mravnosti své. Přehnané řeči, pomluvy, povídání! Copak tam není *Farář v Podlesí*? I baletka se žehná zbožně křížem, než vyskočí z kulis.

A tu — vidím — pojednou jsem se octnul až na samém jevišti, za kulisami, už dnes zas! Nu, když je tam člověk poprvé, je ovšem v *Źiríkovu vidění*, ale pak už zvykne. *Má se to říci*, jak to vypadá? Jak vychází *Pan Měsíček*? Jak *Pan Čapek* dělá *Blesk* a *Sníh*? Jak tu *Fidelio* plete punčochu a *Zlá víla* pojídá klidně kus šunky? Ó ne — ticho, *Pšt!* — toť *Tajemství!*

Tak vidíte entuziastu divadelního! A věřte mi, jiným už se nestanu, dokud nebudu *Pod zemí*, — ba ne! Také nač? — vždyť *Źá se bavím!*

A teď — laskavý čtenáři, milostivá čtenářko — prosím, abyste mluvili hezky pomalu a zřetelně za mnou: „Napsal — jsi — *Divadelní nesmysl!* Tak, děkuju!